

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

МОРОЗ ВІТА ПЕТРІВНА

**«МЕХАНІЗМ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ»**

**Дніпро
2020**

УДК 347.73

Рекомендовано до друку Вченою радою Дніпропетровським державним університетом внутрішніх справ (протокол № 2 від 29 жовтня 2020 року)

Рецензенти:

- 1.Доненко В.В.– доктор юридичних наук, професор;
- 2.Манжула А.А. – доктор юридичних наук, професор.

Мороз В.П.

К 64 «Механізм застосування адміністративної відповідальності за невиконання судових рішень »: Монографія. – Дніпро.: ДДУВС, 2020. –160 с.

ISBN 978-617-645-433-5

Монографію присвячено комплексному та системному аналізу нормативно-правової бази та наявних наукових джерел та визначає сутність та особливості застосування адміністративної відповідальності до визначених суб'єктів, за невиконання судових рішень, а також окреслює напрями вдосконалення чинного законодавства в даній сфері, з урахуванням позитивного міжнародного досвіду.

В результаті проведеного дослідження сформульовано ряд наукових положень, висновків, пропозицій, що мають важливе теоретичне та практичне значення.

Монографія розрахована на курсантів, студентів і викладачів вищих навчальних закладів юридичного профілю, а також працівників органів Національної поліції і суду.

УДК 347.73

©Мороз В.П., 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	12
ВСТУП.....	13
РОЗДІЛ 1. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ.....	7
1.1 Адміністративно-правове забезпечення виконання судових рішень.....	7
1.2 Розмежування адміністративної та інших видів відповідальності за невиконання судових рішень.....	24
1.3 Практика Європейського суду з прав людини щодо відповідальності за невиконання судових рішень	55
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ ПРИТЯГНЕННІ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ.....	78
2.1 Органи, які наділені повноваженнями притягувати до відповідальності суб'єктів, які порушують законодавство щодо невиконання судових рішень.....	78
2.2 Суб'єкти, які притягуються до відповідальності за невиконання судових рішень	100
2.3 Адміністративно-правове забезпечення механізму застосування адміністративної відповідальності за невиконання судових рішень	
ВИСНОВКИ.....	143
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	146

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЄС	Європейський Союз
ООН	Організація Об'єднаних Націй
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
КАС України	Кодекс адміністративного судочинства України
КК України	Кримінальний кодекс України
ЦК України	Цивільний кодекс України
ГК України	Господарський кодекс України
ЦПК України	Цивільний процесуальний кодекс України
ГПК України	Господарський процесуальний кодекс України
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
ВСУ	Верховний Суд України
КСУ	Конституційний Суд України
ВАСУ	Вищий адміністративний суд України
Конвенція, ЄКПЛ	Європейська конвенція із захисту прав людини

ВСТУП

Актуальність теми. Ефективність діяльності судів щодо прийняття законних рішень, що відновлюють порушені права громадян, юридичних осіб та забезпечують невідворотність покарання за вчинені протиправні діяння залежить від повноти та вчасності їх виконання. Суб'єктами, які забезпечують виконання рішень суду, є відповідні органи, уповноважені до виконання судових рішень, які, у випадку неналежного їх виконання або ухилення від виконання, стають суб'єктами дисциплінарної, кримінальної та адміністративної відповідальності.

Зокрема, ухилення від виконання рішення суду суб'єктом владних повноважень може бути предметом розгляду в адміністративному суді, умисне невиконання рішення суду тягне кримінальну відповідальність і справа розглядається у порядку кримінального провадження. У свою чергу, залишення посадовою особою без розгляду окремої ухвали суду або невжиття заходів щодо усунення зазначених у ній порушень закону, а так само несвоєчасна відповідь на окрему ухвалу суду передбачає застосування заходів адміністративної відповідальності та дисциплінарної відповідальності.

Статистичні дані діяльності суб'єктів адміністративно-деліктної юрисдикції щодо застосування заходів адміністративної відповідальності за 2017-2020 роки свідчать про негативну динаміку невиконання рішень судів. Що визначає необхідність встановлення більш ефективних заходів адміністративної відповідальності за невиконання рішень судів.

Окрім того, негативною у цьому сенсі є статистика діяльності Європейського суду з прав людини щодо розгляду скарг проти України стосовно виконання рішень судів, особливо рішень майнового характеру, спрямованих на виплату громадянам грошових коштів, повернення втраченого майна, компенсації моральної шкоди та ін., яка свідчить про те, що Україна за цими показниками займає 4 місце серед держав-членів Ради Європи. У той же час, слід зауважити, що на необхідність вирішення проблеми належного виконання рішень судів на

державному рівні звернено увагу в Стратегії реформування судочинства та суміжних правових інститутів, що вказує на необхідність удосконалення механізмів підвищення ефективності виконання рішень судів, зокрема у частині, що стосується встановлення дієвих заходів адміністративного примусу у формі адміністративної відповідальності за невиконання рішень судів.

З урахуванням зазначеного та зважаючи на відсутність фундаментальних досліджень, присвячених питанням адміністративно-правового регулювання адміністративної відповідальності за невиконання судових рішень, у сучасному вітчизняному науковому просторі тематика роботи набуває достатньої актуальності та потребує наукового аналізу.

Науково-теоретичним підґрунтям роботи у сфері адміністративно-правового регулювання адміністративної відповідальності за невиконання судових рішень стали праці В.Б. Авер'янова, Н.В. Александрової, Л.С. Анохіної, Н.О. Армаш, В.М. Бевзенка, Ю.П. Битяка, В.В. Богущького, Н.П. Бортник, В.О. Галай, Д. Дж. Галлігана, В.М. Гаращука, Є.А. Гетьмана, І.П. Голосніченка, І.С. Гриценка, П.В. Діхтеєвського, Е.Ф. Демського, В.В. Зуй, І.Б. Коліушка, Т.О. Коломoeць, В.К. Колпакова, О.В. Кузьменко, Р.О. Куйбіди, В.І. Курила, Д.В. Приймаченка, та ін.

У той же час, питання застосування адміністративної відповідальності за невиконання рішення суду не були предметом монографічних досліджень або досліджувались переважно у межах окремих наукових публікацій. У зв'язку з цим, а також з урахуванням публічного запиту на необхідність вирішення (мінімізації) проблеми виконання рішень суду, проблеми адміністративної відповідальності за невиконання рішень суду набувають актуальності та потребують вирішення у межах даної роботи.

Структура та обсяг роботи. Монографія складається зі вступу, двох розділів, які містять 6 підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг монографії становить 160 сторінки. Список використаних джерел налічує 250 найменування.

РОЗДІЛ 1

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

1.1 Адміністративно-правове забезпечення виконання судових рішень

Питанням адміністративного судочинства значну увагу приділяли такі вчені як Ю. Козлов, Б. Лазарев, Н. Саліщева, В. Сорокін, Ю. Старилов. Нові тенденції відображені у працях В. Авер'янова, І. Бородіна, О. Кузьменка, Ю. Педько, В. Перепелюк, А. Селіванова, В. Стефанюка, М. Тищенко та ін.

Незабезпечення своєчасного і належного виконання судових рішень є однією з найбільш нагальних проблем у сфері адміністративного судочинства, яка потребує невідкладного вирішення. Саме це питання порушується у більшості скарг проти України, що надходять до Європейського суду з прав людини.

Саме тому Україна повинна терміново розробити та розглянути питання щодо комплексної стратегії задля вирішення даної ситуації, за якої значна кількість остаточних судових рішень залишається невиконаною, а також запровадити ефективні внутрішні засоби правового захисту.

Керуючись практикою Європейського суду з прав людини, зазначимо, що виконання судових рішень розглядається як невід'ємна частина судового розгляду в розумінні ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [72].

Відповідно до Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи 1787 (2011) від 26.01.2011 «Виконання рішень Європейського суду з прав людини» [139], існування основних системних недоліків, які викликають велику кількість повторюваних висновків щодо порушення Конвенції та підривають верховенство права, пов'язані, зокрема, із хронічним невиконанням рішень національних судів. І прикрим є факт того, що згідно положень зазначеного джерела, така проблема широко розповсюджена саме в Україні, поряд з Росією.

У свою чергу, державою вже здійснено певні кроки щодо вирішення цієї проблеми. У тому числі, відповідно до судової реформи, ініційованої Президентом України, Радою з питань судової реформи, яка є консультативно-дорадчим органом при Президентові України, розроблено Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [167], відповідними змінами до якого було вирішено проблему затягування строків розгляду судових справ. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» є логічним продовженням змін до Конституції України щодо правосуддя, які введено наприкінці вересня 2016 року.

Прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в новій редакції 2016 року є одним з ключових етапів нормативного забезпечення судової реформи та механізму виконання, реалізації рішень суду, який відкриває шлях для створення якісно нової моделі функціонування судової влади відповідно до суспільних очікувань і європейських стандартів та задоволення публічних запитів на справедливий суд, що був однією з основних вимог Революції гідності.

Закон вдосконалює процедуру кваліфікаційного оцінювання всіх суддів, розпочату відповідно до Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд» [149]. Зокрема, оцінювання передбачає критерії компетентності (професійної, особистої, соціальної тощо), професійної етики та доброчесності. Кваліфікаційне оцінювання за критерієм професійної компетентності проводиться з урахуванням принципів інстанційності та спеціалізації.

Новоприйнятий Закон України «Про судоустрій і статус суддів» передбачає перехід до триланкової судової системи та утворення нового Верховного Суду, у складі якого діє Велика Палата, функцією якої є уніфікація судової практики та вирішення юрисдикційних спорів, та чотири касаційні суди, функцією яких є розгляд справ в касаційному порядку.

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» встановлено кваліфікаційні вимоги до кандидата на посаду судді. Так, на посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної

діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, володіє державною мовою та відповідає встановленим критеріям професійної компетентності, доброчесності та професійної етики [167].

Судді призначаються виключно за результатами публічного конкурсу та кваліфікаційного оцінювання як його складової. У конкурсі на посаду судді Верховного суду мають право брати участь як діючі судді, так і кандидати з не менш ніж 10-річним стажем наукової роботи у сфері права або адвокатської діяльності [167].

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [167] закріплена і нова підстава для звільнення судді з посади – непідтвердження легальності джерел походження доходів та майна. Закон містить ряд нових механізмів для запобігання корупції в судовій системі: повний моніторинг способу життя судді, обов'язок подання декларацій доброчесності та родинних зв'язків тощо. Передбачено створення при ВККС України Громадської ради доброчесності, яка сприяє ВККС України у встановленні відповідності судді або кандидата на посаду судді критеріям професійної етики та доброчесності.

Закон запроваджує нові підходи до розподілу повноважень між органами суддівського врядування. Дисциплінарні повноваження щодо суддів будуть передані до Вищої ради правосуддя, а ВККС України зосередиться на вирішенні кваліфікаційних питань, включаючи проведення кваліфікаційного оцінювання суддів, відкритих конкурсів на посади, спеціального навчання суддів тощо.

Такий підхід повністю відповідає європейським стандартам та неодноразово рекомендувався Венеціанською комісією [27; 28], адже у Законі враховані всі ключові рекомендації Венеціанської комісії, які стосуються судоустрою та статусу суддів.

Зазначені реформи судової системи безперечно підвищать рівень судового захисту прав осіб та зростання рівня довіри громадян як до судової системи, так і до державної влади в цілому.

Вважаємо за необхідне вказати, що систематизація законодавства у сфері забезпечення виконання судових рішень дає можливість вказати на такі основні правові джерела:

1. Міжнародно-правові.

Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод людини від 4 листопада 1950 року, ратифікована Україною 17 липня 1997 р (розділ II) [72], у якій ст. 46 «Обов'язкова сила рішень та їх виконання» вказує на те, що Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами. Її остаточно конкретизувала Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи 1787 (2011) від 26 січня 2011 року «Виконання рішень Європейського суду з прав людини» [171].

Адже швидкий розгляд адміністративної справи та швидке виконання рішення суду є запорукою ефективності правосуддя. Це відображено у рішеннях Європейського суду з прав людини, які є частиною національного законодавства [173; 174; 175; 176]. У них відзначається, що адміністративні органи є складовою держави, яка керується принципом верховенства права, а відтак інтереси цих органів збігаються з необхідністю належного здійснення правосуддя. Якщо адміністративні органи відмовляються або неспроможні виконати рішення суду, чи навіть зволікають з його виконанням, то гарантії, надані статтею 6 Конвенції [72] стороні на судовому етапі, втрачають сенс.

Наприклад, згідно з п. 28 Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Антонюк проти України» (Заява N 17022/02) від 11.12.2008 року), відповідальність держави за виконання рішень суду щодо приватних осіб зводиться до участі державних органів у виконавчому провадженні [173].

У п. 38 рішення у справі «Кунашко проти Росії» (Заява №36337/03 від 17.12.2009 р.) Європейський суд з прав людини нагадав, що у разі, коли винесено рішення проти «приватного» відповідача, на державу покладається позитивний обов'язок, який полягає у тому, щоб громадянам було надано юридичний арсенал, що дозволяє їм отримати присуджені судами суми від їх боржників, які наполегливо ухиляються від виплати боргів. Очевидно, що мова йде про

обов'язки надати засоби для досягнення результату, а не забезпечувати сам результат. Влада повинна забезпечувати розумно доступні заходи на допомогу кредиторам. Отже, якщо не буде встановлено, що прийняті національною владою заходи були адекватними та достатніми, держава не звільняється від відповідальності за несплату боргів по виконавчому листу «приватним» боржником [172].

2. Конституція України.

Зважаючи на те, що аспект, який розглядається, є складовою фундаменту правової системи будь-якої демократичної, гуманної, розвиненої держави, де на першому місці виступають права людини, а також механізм їх забезпечення, як пріоритет, основний напрям діяльності держави в національному законодавстві України на вищому рівні закріплено розділом VIII Конституції «Правосуддя», в якому ч. 1 ст. 129-1 наголошує на тому, що «Суд ухвалює рішення іменем України. Судове рішення є обов'язковим до виконання», а п. 9 ч. 2 ст. 129 серед основних засад судочинства називає «обов'язковість рішень суду» [73]. Крім того, невиконання рішення суду органом державної влади та державним службовцем є неприпустимим, оскільки, відповідно до ст. 19 Конституції України [73], орган державної влади та державний службовець діє в межах законодавства і не може його порушувати. У той же час, державний службовець, який не виконує рішення суду, не може обіймати посаду державного службовця, оскільки ганьбить його високе «звання» та порушує дану ним присягу державного службовця.

3. Закони України, у тому числі й кодифіковані.

Зазначені вище положення також відображені у нижчих ланках законодавчої системи України. Так, у ч. 2 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів України», із уточненням по колу осіб: судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України. Обов'язковість урахування (преюдиційність) судових рішень для інших судів визначається законом [167; 142].

Слід також вказати на необхідність участі державного виконавця у процесі виконання рішень суду, де зобов'язаними особами виступають суб'єкти владних повноважень. Положеннями Закону України «Про виконавче провадження» [138] примусове виконання рішень в Україні покладено на виконавчу службу і безпосередньо здійснюється державними виконавцями, які є державними службовцями й одночасно суб'єктами владних повноважень. Відповідно до ч. 2 ст. 76 вказаного Закону, у разі наявності ознак в діях особи, яка умисно перешкоджає виконанню рішення чи в інший спосіб порушує вимоги закону про виконавче провадження, виконавець складає акт про порушення і звертається до органів досудового розслідування з повідомленням про вчинення кримінального правопорушення [138].

Крім того, відповідно до ч. 2 ст. 63 цього ж Закону, у разі невиконання без поважних причин боржником рішення, виконавець виносить постанову про накладення на боржника штрафу, в якій також зазначається вимога виконати рішення протягом 10 робочих днів (за рішенням, що підлягає негайному виконанню, – протягом трьох робочих днів) та попередження про кримінальну відповідальність.) У разі повторного невиконання без поважних причин боржником рішення, якщо таке рішення може бути виконано без участі боржника, виконавець надсилає органу досудового розслідування повідомлення про вчинення боржником кримінального правопорушення та вживає заходів примусового виконання рішень, передбачених цим Законом [138].

Відповідно, Кримінальний кодекс України містить ст. 382, яка передбачає відповідальність за невиконання судового рішення: умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню з кваліфікаційними ознаками і, відповідно, більш суворою санкцією залежно від суб'єкта та виду судового рішення [78].

Тематика виконання судових рішень знаходить своє відображення і в господарсько-процесуальному законодавстві. ГПК двічі підкреслює обов'язковість виконання судових рішень, зазначаючи у ст. 18, що судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма

органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України, частина друга якої нагадує, що невиконання судового рішення є підставою для відповідальності, встановленої законом, а також ст. 326 «Обов'язковість судових рішень», яка розширює сферу дії даної норми, зазначаючи, що судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими на всій території України, а у випадках, встановлених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, – і за її межами. Окрім обов'язковості виконання судових рішень господарсько-процесуальне законодавство закріплює механізм їх забезпечення, про що йдеться у ст. 327 ГПК України «Звернення судових рішень до виконання», ч. 6 якої містить відсылку на ст. 137, де і висвітлений вищевказаний механізм [32].

Аналогічно господарсько-процесуальному законодавству порядок виконання рішення суду чи судового наказу, а також контроль за їх виконанням в цивільній справі також закріплено на законодавчому рівні і здійснюється відповідно до Розділів VI та VII Цивільного процесуального кодексу [232]. Окрім того, необхідно зазначити, що проблематика невиконання судових рішень, розглядаючи її через призму бездіяльності в галузі цивільного права України, є досить вагомим та значущим елементом показника економіки та фінансової стабільності України. Даний факт знаходить своє підтвердження в положеннях ст.ст. 1173-1174 ЦК України, де визначено, що шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування чи їх посадових або службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень, відшкодовується державою, Автономною Республікою Крим або органом місцевого самоврядування незалежно від вини цих органів чи їх посадових або службових осіб, зокрема, якщо шкода, заподіяна державним виконавцем [231].

Що стосується адміністративної відповідальності у даній галузі, законодавець робить акцент на суб'єкті вчинення відповідного правопорушення,

визначаючи ним посадову особу, наприклад ст. 185-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), визначає, що за залишення посадовою особою без розгляду окремої ухвали суду чи окремої постанови судді або невжиття заходів щодо усунення зазначених у них порушень закону, а так само несвоєчасна відповідь на окрему ухвалу суду чи окрему постанову судді (Залишення посадовою особою без розгляду окремої ухвали суду або невжиття заходів до усунення зазначених в ній порушень закону, а так само несвоєчасна відповідь на окрему ухвалу суду) – адміністративну відповідальність буде нести спеціальний суб'єкт – посадова особа, яка повинна вчасно розглянути, вжити відповідних заходів щодо усунення порушень і дати відповідь суду (судді) про розгляд окремої ухвали суду чи окремої постанови судді [70; 71].

Так, ч. 1 ст. 8 Закону України «Про державну службу» [147] передбачено, що державний службовець має сумлінно виконувати свої службові обов'язки та не допускати дій і вчинків, які можуть зашкодити інтересам державної служби чи негативно вплинути на репутацію державного службовця. Отже, виконання судового рішення є прямим обов'язком державного службовця.

Однак законодавець тільки робить акцент на посадовій особі, як суб'єкті правопорушення у даній галузі адміністративного права, однак не залишає без уваги інші категорії, включаючи пересічних громадян, і відображає це у ст. 188-13 Кодексу України про адміністративні правопорушення, відповідно до якої за невиконання законних вимог державного виконавця, винні особи несуть адміністративну відповідальність [70].

Ст. 14 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) «Обов'язковість судових рішень» передбачено, що постанови та ухвали суду в адміністративних справах, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання на всій території України, а їх невиконання тягне за собою відповідальність, встановлену законом [68; 69]. Ця стаття визначає зміст обов'язковості судових рішень як одного з основних положень адміністративного процесу і закріплює її значення як принципу адміністративного судочинства, адже виконання судового рішення є кінцевою метою судового захисту.

Окрім вищезазначених законів, які є основними у сфері регулювання виконання судових рішень, слід відзначити й інші законодавчі акти, які хоча і опосередковано, але також регламентують порядок, організацію та інші питання, пов'язані з виконанням рішень, як національних судів так і судів міжнародного рівня. До таких законів можливо віднести Закон України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» від 05.06.2012 [144], Закон України «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна» від 29.11.2001 [137], Закон України «Про іпотеку» від 05.06.2003 [156], Закон України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» від 03.06.2014 [158], Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 [140]. Також необхідно акцентувати увагу на законах, прийнятих у межах післяєвромайданної судової реформи, які також мають вагомий вплив на виконання актів судових органів. До них відносять Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» від 08.04.2014 [141], Закон України «Про очищення влади» від 16.09.2014 [161], Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12.02.2015 [149].

4. Підзаконні нормативно-правові акти.

Механізм забезпечення виконання судових рішень, а так само забезпечення відповідальності за їх невиконання також регламентується різними видами підзаконних нормативно-правових актів. Даний блок нормативно-правової бази із зазначеного питання є найоб'ємнішим та розгалуженим у співвідношенні з вищевказаними, адже підзаконні нормативно-правові акти за своєю природою є уточнюючими документами, які мають більш вузьку спрямованість, їх функцією є доповнення, уточнення, конкретизація вже прийнятих правових джерел. З огляду на тематику дослідження, слід відзначити такі підзаконні нормативно-правові акти як постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України № 7 «Про судові рішення в адміністративній справі» від 20.05.2013 [165], постанова Пленуму Вищого Адміністративного суду України № 13 «Про узагальнення практики вирішення адміністративними судами спорів, які виникають у зв'язку з

виконанням рішень суду про стягнення коштів, боржником за якими є державний орган або державна установа, підприємство, організація» від 29.09.2016 [169], висновок № 13 (2010) Консультативної ради європейських суддів (КРЕС) щодо ролі суддів у виконанні судових рішень м. Страсбург від 19 листопада 2010 року, роз'яснення Вищого арбітражного суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з відшкодуванням шкоди» від 01.04.94 р. № 02-5/215 [181].

Зважаючи на той факт, що основними суб'єктами реалізації судових рішень є державні виконавці, вважаємо за необхідно висвітлити наступні підзаконні нормативно-правові акти, які визначають статус та повноваження органів державної виконавчої служби, якими, у свою чергу, є наказ Міністерства юстиції України від 20.04.2016 № 1183/5 «Про затвердження Типового положення про управління державної виконавчої служби головних територіальних управлінь юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі, Типового положення про відділ державної виконавчої служби головних територіальних управлінь юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі» [155] та супутній документ – Указ Президента України від 22.07.2009 № 569/2009 «Про День працівника державної виконавчої служби» [146].

Як вже зазначалось, судові рішення, які набрали законної сили, є обов'язковими до виконання для всіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та пересічних громадян і, у разі невиконання відповідного судового рішення добровільно, його реалізація повинна бути виконана примусово, що являє собою досить складну та об'ємну процедуру, яка потребує чіткого нормативного закріплення. Для цього існують підзаконні нормативно-правові акти, що визначають порядок примусового виконання рішень, зокрема, «Інструкція з організації примусового виконання рішень», затверджена наказом Міністерства Юстиції України від 02.04.2012 № 512/5 [148], «Порядок роботи з документами в

органах державної виконавчої служби», затверджений наказом Міністерства юстиції України від 25.12.2008 № 2274/5 [152], «Порядок розпорядження майном, конфіскованим за рішенням суду і переданим органам державної виконавчої служби», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 11.07.2002 № 985 [153], «Порядок обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25.08.1998 № 1340 [163], «Порядок обліку, зберігання, оцінки вилученого митницями ДФС майна, щодо якого винесено рішення суду про конфіскацію, передачі цього майна органам державної виконавчої служби і розпорядження ним», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 26.12.2001 № 1724 [162], «Правила комісійної торгівлі непродовольчими товарами», затверджені наказом Міністерства зовнішніх економічних зв'язків України від 13.03.1995 № 37 [154], «Порядок погашення заборгованості за рішеннями суду, виконання яких гарантується державою», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 03.09.2014 № 440 [151].

Актами, наведеними у даному блоці, розглядаються проблемні питання теоретико-правового аспекту, механізм реалізації та відповідальності за невиконання або неналежне виконання судових рішень в адміністративно-правовій галузі права.

Отже, чинне законодавство в частині адміністративно-правового аспекту невиконання судових рішень являє собою розгалужену систему правових норм, які встановлюють відповідальність за порушення механізму (процедури, правил, обов'язків) виконання судових рішень [246].

Однак, статистика звернень наших співвітчизників до Європейського суду з прав людини з приводу невиконання судових рішень, Єдиний державний реєстр судових рішень, а також велика кількість запитів громадян щодо можливості та порядку – є безумовними показниками певних прогалин у системі реалізації судових рішень, зокрема, недосконалості притягнення до відповідальності осіб, що порушують законодавство у даній сфері [210; 212; 41; 42; 43; 44; 45]. І як показує практика, рішення суду, що набрали законної сили, не виконуються не

лише пересічними громадянами, але й посадовими особами органів державної влади. У нинішній політично нестабільний час це може призводити до певних зловживань, яких так прагне позбавитись Україна.

Таким чином, в економічно важкі для держави часи, певна невідповідність у законодавстві в частині адміністративного-правового регулювання невиконання судових рішень цілком ймовірно може бути використана з метою отримання неправомірної вигоди шляхом зловживання правом (службовим становищем) посадовою особою, для якої значно вигідніше буде отримати «хабар» за невиконання судового рішення у порівнянні зі штрафом або доганою, що буде до неї застосована.

У контексті наведеного аналіз судової практики адміністративного процесу, неодноразово доводиться зустрічатися з проблематикою виконання судових рішень, які набрали законної сили. Виграти справу – це лише половина шляху. Інша частина – це забезпечення швидкого та результативного виконання рішення суду, яке набрало законної сили. В тому числі проблема стосується не лише процедури організації такого виконання, але й відсутності співрозмірної відповідальності особи, яка зобов'язана виконати рішення, що набрало законної сили і про яке їй стало відомо.

Посилення відповідальності за невиконання рішень суду однозначно дасть позитивний результат у вирішенні проблеми ухилення від виконання, а також дозволить адвокатам більш ефективно забезпечити результат при наданні правової допомоги клієнтам [20].

У зв'язку з цим, є нагода та потреба подальшого дослідження, аналізу та удосконалення всіх питань, які пов'язані з гарантованим державою примусом щодо обов'язковості судових рішень. Це, зокрема, поняття та зміст виконання судових рішень, адміністративно-правового статусу суб'єктів виконання та зміст їх обов'язків, кваліфікація та диференціація правопорушень і злочинів, а також адміністративно-правове (публічне) забезпечення виконання рішень суду, зокрема, на практиці Європейського суду з прав людини щодо відповідальності за невиконання судових рішень

1.2 Розмежування адміністративної та інших видів відповідальності за невиконання судових рішень

Оскільки на сьогодні найбільш чисельними та затребуваними у чинному законодавстві серед правових норм є адміністративно-правові, які охоплюють широке коло суспільних відносин, саме у зв'язку з їх реалізацією найчастіше виникають судові спори, рішення по яких потребують обов'язкового забезпечення своєчасного і належного виконання. Це робить найбільш нагальною для вирішення питання оптимізації механізму забезпечення виконання судових рішень та удосконалення відповідальності у цій сфері судочинства.

Безумовно, встановлення юридичної відповідальності за невиконання судових рішень покликано створити відповідний механізм, який дає реальну можливість судового захисту прав громадян і юридичних осіб. Однак, для подальшого розгляду даного питання необхідно встановити зміст поняття «юридичної відповідальності», адже необхідність спеціального юридичного поняття відповідальності, нехай і самого загального, дозволить відмежовувати відповідальність у юридичному сенсі від інших явищ, визначених тим же терміном, оскільки воно означає один з найважливіших інститутів права [5]. Визначенню даного поняття приділялось багато уваги в науковій літературі, зокрема з боку таких вчених-науковців як О. Ф. Скакун, М. І. Матузов, О. В. Мелехін та інші [192; 98; 93; 3; 4]. Так, О. Ф. Скакун визначає юридичну відповідальність як передбачені законом вид і міру державно-владного (примусового) зізнання особою втрат благ особистого, організаційного і майнового характеру за вчинене правопорушення [192]. М. І. Матузов вважає, що юридична відповідальність – це один із видів соціальної відповідальності індивіда, головною особливістю якої є те, що вона пов'язана з порушенням юридичних норм, за якими стоїть апарат примусу держави [93]. На думку О. В. Мелехіна, юридична відповідальність – це обов'язок правопорушника нести покарання, зазнавати санкцій, що передбачені правовими нормами і

застосовуються компетентними органами за вчинення ним протиправного діяння [96].

Беручи до уваги погляди науковців з даного приводу, пропонується авторське визначення терміну «юридична відповідальність», а саме визначаючи її як вид і ступінь покарання, що застосовується відносно правопорушника за скоєння ним протиправних дій, коло яких визначено законом.

Відповідальність за невиконання судових рішень в Україні можливо класифікувати на такі види:

1) дисциплінарна – ст.ст. 64, 65 Закону України «Про державну службу» та ст.ст. 37, 38 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів»;

2) відповідальність, яку встановлено Законом України «Про виконавче провадження»;

3) цивільно-правову відповідальність – у разі невиконання або неналежного судового рішення, якщо цим особі завдано шкоду. Шкоду, яку завдано невиконанням або неналежним виконанням судового рішення, належить відшкодувати за загальними правилами глави 82 ЦК України;

4) адміністративна відповідальність відповідно до статей 185-6 «Невжиття заходів щодо окремої ухвали суду» та 188-13 «Невиконання законних вимог державного виконавця, приватного виконавця» КУпАП;

5) кримінальна відповідальність відповідно до статті 382 КК України – за невиконання судового рішення;

6) міжнародна відповідальність – якщо рішення суду стосується захисту цивільних прав і обов'язків людини або кримінального обвинувачення щодо неї, то при невиконанні або неналежному виконанні даного рішення, особа, стосовно якої винесене таке рішення, має право подати заяву до Європейського суду з прав людини щодо порушення права на справедливий суд (ст. 6 Конвенції про захист прав людини), однак, при зверненні до Європейського суду з прав людини щодо відновлення порушених прав, обов'язковою умовою є використання

постраждалаю особою всіх ефективних засобів захисту національного законодавства.

Перейдемо до більш детального аналізу наведених блоків видів відповідальності за невиконання судових рішень відповідно до національного законодавства України та міжнародно-правових норм, регулюючих правовідносини у даній сфері.

У першому блоці визначений вид відповідальності за найменш небезпечні правопорушення у частині невиконання судових рішень – дисциплінарна відповідальність. Незважаючи на те, що термін «дисциплінарна відповідальність» зустрічається в багатьох нормативно-правових актах, зокрема в КЗпП, на законодавчому рівні його чітко не визначено, тому вдаємося до науково-теоретичної інтерпретації. Так, В. В. Серeda у своїх дослідженнях визначає дисциплінарну відповідальність як один із видів юридичної відповідальності, що полягає в обов'язку працівника відповідати перед керуючим суб'єктом або уповноваженим органом за скоєний ним дисциплінарний проступок, сутність якого полягає в невиконанні або в неналежному виконанні працівником покладених на нього трудових чи службових обов'язків, і понести дисциплінарні стягнення, передбачені законодавством України [191]. Виходячи з наведеного визначення та взагалі априорі дисциплінарна відповідальність передбачає свою реалізацію на спеціальний суб'єкт в особі працівника підприємства, установи, організації незалежно від форми власності. Не є винятком і державні службовці, які в частині невиконання та неналежного виконання судових рішень підлягають дисциплінарній відповідальності. Даний факт знаходить своє відображення на законодавчому рівні, насамперед у Законі України «Про державну службу» від 10.12.2015. Згідно з ч. 1 ст. 65 вказаного Закону, підставою для притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку, тобто протиправної винної дії або бездіяльності чи прийняття рішення, що полягає у невиконанні або неналежному виконанні державним службовцем своїх посадових обов'язків та інших вимог, встановлених цим Законом та іншими нормативно-правовими актами, за яке до нього може бути

застосоване дисциплінарне стягнення. Відповідно до п. 5 ч. 2 ст. 65 цього ж Закону, дисциплінарним проступком є невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, актів органів державної влади, наказів (розпоряджень) та доручень керівників, прийнятих у межах їхніх повноважень. Зважаючи на те, що судові рішення є актом органу державної влади та в силу ст. 64 Закону України «Про Державну службу» за невиконання або неналежне виконання рішення суду державний службовець притягається до дисциплінарної відповідальності [147]. Так як, згідно положень ст. 1 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 02.06.2016, особами, які виконують судові рішення є державні та приватні виконавці, дисциплінарну відповідальність за незначні порушення при виконанні судових рішень будуть нести саме вони. Як вже було зазначено вище, за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків в частині реалізації судових рішень, державні виконавці понесуть дисциплінарну відповідальність в силу положень Закону України «Про державну службу». Беручи до уваги те, що виконання судових рішень, як також було вказано, відноситься до основних обов'язків і приватних виконавців, вони також будуть нести дисциплінарну відповідальність при порушенні їх здійснення, однак нормативна основа притягнення їх до зазначеного виду відповідальності, зважаючи на те, що вони не відносяться до державних службовців, закріплена в самому Законі України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», а саме в ст. 38 зазначеного Закону визначено, що невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків є дисциплінарним проступком державного виконавця, за який він, згідно положень ст. 37 «Відповідальність приватного виконавця» цього ж Закону, буде нести дисциплінарну відповідальність [160].

Окрім того, питання притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності за невиконання або неналежне виконання судових рішень знаходить своє відображення і в інших галузях права. Прикладом є положення ч. 3 ст. 246 ГПК України, де зазначено, що суд може постановити окрему ухвалу щодо державного виконавця, іншої посадової особи органу державної виконавчої

служби, приватного виконавця та направити її органам, до повноважень яких входить притягнення вказаних осіб до дисциплінарної відповідальності [32].

Доцільно виділити окремим блоком відповідальність за невиконання та неналежне виконання судових рішень, передбачену Законом України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016. Таке виокремлення обґрунтовується тим, що вказаний Закон є основним нормативно-правовим актом, який регулює порядок саме виконання, реалізації судових рішень, визначає правовий статус суб'єктів, уповноважених на примусове виконання судових рішень та інші питання, пов'язані з цим. Ч. 4 ст. 18 зазначеного Закону чітко встановлює, що вимоги виконавця щодо виконання рішень є обов'язковими на всій території України. Невиконання законних вимог виконавця тягне за собою відповідальність, передбачену законом. Також, одним з аспектів, що дозволяє виділити вказаний вид відповідальності у зазначеній сфері в окремий блок, є той факт, що у даному Законі окремо визначається диспозиція правопорушення у сфері розглянутої тематики, санкція за його вчинення, навіть з кваліфікуючими ознаками без жодних відсильних норм на кодифіковані закони та інші нормативно-правові акти [245]. Підтвердження цьому є положення ст. 75 Закону України «Про виконавче провадження», де вказано, що у разі невиконання без поважних причин у встановлений виконавцем строк рішення, що зобов'язує боржника виконати певні дії, та рішення про поновлення на роботі, виконавець вносить постанову про накладення штрафу на боржника – фізичну особу у розмірі 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, на посадових осіб – 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, на боржника – юридичну особу – 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та встановлює новий строк виконання. У разі повторного невиконання рішення боржником без поважних причин виконавець у тому самому порядку накладає на нього штраф у подвійному розмірі та звертається до органів досудового розслідування з повідомленням про вчинення кримінального правопорушення [244; 248]. Також, вказаний факт у зазначеному Законі знаходить своє відображення при розгляді питання щодо виконання рішення про вселення стягувача, процедура якого

регламентована в ст. 67, де визначено, що у разі, якщо боржник перешкоджає виконанню рішення про вселення стягувача, державний виконавець накладає на нього штраф та вживає заходів примусового виконання рішення, передбачених зазначеним Законом, а у разі подальшого перешкоджання боржником проживанню (перебуванню) стягувача у приміщенні, в яке його вселено, стягувач має право звернутися до державного виконавця із заявою про відновлення виконавчого провадження і тоді державний виконавець має право повторно здійснити примусове вселення стягувача та накласти на боржника штраф у подвійному розмірі відповідно до ст. 75 цього Закону [138].

Окрім чітко визначених санкцій за вчинення правопорушень у сфері виконання судових рішень, якими переважно є штраф із зазначенням чітких сум, в Законі України «Про виконавче провадження» досить часто зустрічаються диспозиції правопорушень, санкція яких визначена узагальнено та передбачає відсилку на норми інших Законів. Прикладом є положення ч. 3 ст. 8 зазначеного Закону – «Несанкціоноване втручання у роботу автоматизованої системи виконавчого провадження тягне за собою відповідальність, установлену законом», ч. 5 ст. 53 – «За ухилення від виконання розпоряджень виконавця особа, в якій перебуває майно боржника, несе відповідальність відповідно до закону», ч. 6 ст. 56 – «Перешкоджання вчиненню виконавцем дій, пов'язаних із зверненням стягнення на майно (кошти) боржника, порушення заборони виконавця розпоряджатися або користуватися майном (коштами), на яке накладено арешт, а також інші незаконні дії щодо арештованого майна (коштів) тягнуть відповідальність, установлену законом», ч. 6 ст. 58 – «Порушення заборони виконавця розпоряджатися або користуватися майном, на яке накладено арешт, тягне за собою передбачену законом відповідальність зберігача майна», ч. 1 ст. 76 «За невиконання законних вимог виконавця, порушення вимог цього Закону, у тому числі за несвоєчасне подання або неподання звітів про відрахування із заробітної плати та інших доходів боржника, неподання або подання неправдивих відомостей про доходи і майновий стан боржника, ненадання боржником на вимогу виконавця декларації чи зазначення у декларації

неправдивих відомостей або неповідомлення про зміну таких відомостей, неповідомлення боржником про зміну місця проживання (перебування) чи місцезнаходження або місця роботи (отримання доходів), а також за неявку без поважних причин за викликом виконавця, винні особи несуть відповідальність відповідно до закону» [138].

Цікавим є той факт, що на відміну від попередньо розглянутого виду відповідальності за невиконання та неналежне виконання судових рішень – дисциплінарної, де суб'єктом притягнення до вказаної відповідальності є виключно спеціальний суб'єкт – державні службовці або особи, уповноважені на виконання функцій держави (приватні виконавці), суб'єктом відповідальності, встановленої Законом України «Про виконавче провадження», є переважно пересічні громадяни, по відношенню до яких винесено рішення суду, яке зобов'язує їх вчинити певні дії або, навпаки, утриматись від їх вчинення, а зазначені державні службовці (державні виконавці) та особи, уповноважені на виконання функцій держави (приватні виконавці), навпаки виступають у ролі суб'єктів, які притягають до відповідальності за вчинення правопорушень у відповідній сфері. Однак, доповнюючи положення Законів України «Про державну службу» та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», в яких переважно визначена відповідальність виконавців судових рішень за їх невиконання або неналежне виконання, Закон України «Про виконавче провадження» також встановлює визначену відповідальність зазначених суб'єктів [203; 250]. Прикладом є положення абз. 2 ч. 5 ст. 13, де вказано, що за порушення строків прийняття рішень та вчинення виконавчих дій виконавці несуть відповідальність у порядку, встановленому законом [138].

Законодавством України також передбачена цивільно-правова відповідальність у сфері невиконання та неналежного виконання судових рішень, яка закріплена у основному Законі – Конституції, що підкреслює вагомість та значимість даного питання у державній політиці України. Так, ст. 56 Конституції України визначає, що кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи

органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень [73]. Проте, вищезазначений вид відповідальності знаходить своє відображення і в інших нормативно-правових документах законодавчої бази України, зокрема у Цивільному кодексі України – основному кодифікованому законі, який регулює особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. Питання відповідальності за заподіяння шкоди, завданої особі, зокрема внаслідок невиконання або неналежного виконання судових рішень, та питання її відшкодування регламентовано 82 Главою ЦК України. Шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, а також їх посадовими або службовими особами, при здійсненні ними своїх повноважень, відшкодовується державою, Автономною Республікою Крим або органом місцевого самоврядування незалежно від вини цих органів та вини службових, посадових осіб (ст. 1173-1174 ЦК України) [230].

Таким чином, держава відповідає перед своїми громадянами за свої помилки при забезпеченні прав та свобод останніх, визнаних на міжнародному рівні, і такі помилки для нашої держави, як свідчить міжнародна практика, варті «великої крові», в частині економічного розвитку та фінансової стабільності [14; 26; 39].

Більш детального розгляду потребує адміністративна відповідальність у сфері невиконання та неналежного виконання судових рішень, адже адміністративне судочинство є досить розгалуженим, охоплює широкий спектр суспільних відносин, кінцевий результат якого залежить від багатьох факторів та умов.

Ст. 241 Кодексу адміністративного судочинства України розмежовує судові рішення в адміністративному судочинстві на ухвали, рішення та постанови.

Процедурні питання, пов'язані з рухом справи в суді першої інстанції, клопотання та заяви осіб, які беруть участь у справі, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду, а також в інших випадках, передбачених цим Кодексом, вирішуються судом шляхом постановлення ухвал. Судовий розгляд в суді першої інстанції закінчується ухваленням рішення суду. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку закінчується прийняттям постанови. Висвітлення даної класифікації є обов'язковою, адже в проекції про адміністративну відповідальність в частині невиконання та неналежного виконання судових рішень, передбаченої Кодексом України про адміністративні правопорушення, вона відіграє дуже важливу роль. Це обумовлено тим, що в КУпАП, у частині правопорушень, що посягають на встановлений порядок управління, відповідно до ст. 185-6 відповідальність настає за залишення посадовою особою без розгляду саме окремої ухвали суду або невжиття заходів до усунення зазначених в ній порушень закону, а так само несвоєчасна відповідь на окрему ухвалу суду, однак не визначено відповідальності за подібні дії відносно рішення та постанови суду. Ст. 249 КАСУ визначає випадки та умови постановлення судом окремої ухвали, зокрема, при виявленні судом під час розгляду справи порушення закону, вона направляється її відповідним суб'єктам владних повноважень для вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли порушенню закону. У разі необхідності, суд може постановити окрему ухвалу про наявність підстав для розгляду питання щодо притягнення до відповідальності осіб, рішення, дії чи бездіяльність яких визнаються протиправними. Окрім того, суд може постановити окрему ухвалу у випадку зловживання процесуальними правами, порушення процесуальних обов'язків, неналежного виконання професійних обов'язків (у тому числі якщо підписана адвокатом чи прокурором позовна заява містить суттєві недоліки) або іншого порушення законодавства адвокатом або прокурором. Окрема ухвала щодо прокурора або адвоката надсилається органу, до повноважень якого належить притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора або адвоката

відповідно. При цьому, в окремій ухвалі суд має зазначити закон чи інший нормативно-правовий акт (у тому числі його статтю, пункт тощо), вимоги яких порушено, і в чому саме полягає порушення, а також з метою забезпечення виконання вказівок, що містяться в окремій ухвалі, суд встановлює у ній строк для надання відповіді залежно від змісту вказівок та терміну, необхідного для їх виконання [68].

У подальшому слід визначити, які судові рішення в загальному розумінні (ухвали, рішення та постанови) є обов'язковими до виконання. За загальним правилом такими є ті, що набрали законної сили за правилами ст. 14 КАСУ. Однак, знову ж таки, залежно від виду кінцевого результату судового розгляду, судові рішення та ухвали мають окремий порядок набуття ними законної сили, який висвітлено у ст.ст. 255-256 КАСУ. Так, ст. 255 КАСУ визначено, що рішення суду набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги всіма учасниками справи, якщо апеляційну скаргу не було подано. У разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після повернення апеляційної скарги, відмови у відкритті чи закритті апеляційного провадження або прийнятті постанови судом апеляційної інстанції за наслідками апеляційного перегляду. Згідно положень ст. 256 КАСУ, ухвала набирає законної сили негайно після її проголошення, якщо інше не передбачено вказаним Кодексом. Ухвала, постановлена судом поза межами судового засідання або в судовому засіданні, у разі неявки всіх учасників справи, під час розгляду справи в письмовому провадженні набирає законної сили з моменту її підписання суддею (суддями) [68].

Судові рішення, що набрали законної сили, а також ті, що підлягають негайному виконанню, є обов'язковими для всіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, посадових чи службових осіб, фізичних та юридичних осіб і підлягають виконанню на всій території України.

Судове рішення в адміністративній справі звертається до виконання судом, який виніс це рішення шляхом роз'яснення змісту, порядку і строку його виконання, а також визначення в необхідних випадках способу, строку і порядку

виконання у самому судовому рішенні чи покладення обов'язків на відповідних суб'єктів владних повноважень щодо забезпечення виконання рішення та видання виконавчого листа.

За загальним правилом, судові рішення виконуються добровільно. У протилежному випадку має спрацювати примусовий порядок їх виконання за правилами, передбаченими у Законі України «Про виконавче провадження».

Підставою для здійснення провадження примусового виконання рішень є виконавчий лист як один із видів виконавчих документів (ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження»).

Згідно зі ст. 373 КАС України, підставою для виконання суб'єктом державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань судового рішення, що набрало законної сили, є його примірник в електронній формі, надісланий суб'єкту державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань у порядку інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром судових рішень та Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, затвердженими Міністерством юстиції України спільно з Державною судовою адміністрацією України [68].

Протягом п'яти днів після набрання судовим рішенням законної сили, виконавчий документ вноситься до Єдиного державного реєстру виконавчих документів, а його копія (текст), що містить інформацію про веб-адресу такого документа у Єдиному державному реєстрі виконавчих документів, надсилається стягувачу на його офіційну електронну адресу або, у разі її відсутності – рекомендованим чи цінним листом. При цьому, виконавчий документ повинен відповідати вимогам, встановленим ст. 4 Закону України «Про виконавче провадження», де визначені реквізити виконавчого документа, зокрема:

1) назва і дата видачі документа, найменування органу, прізвище, ім'я, по батькові та посада посадової особи, яка його видала;

2) дата прийняття і номер рішення, згідно з яким видано документ;

3) повне найменування (для юридичних осіб) або прізвище, ім'я та, за наявності, по батькові (для фізичних осіб) стягувача та боржника, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або адреса місця проживання чи перебування (для фізичних осіб), дата народження боржника – фізичної особи;

4) ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань стягувача та боржника (для юридичних осіб – за наявності);

5) реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання в установленому порядку відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті) боржника (для фізичних осіб-платників податків);

б) резолютивна частина рішення, що передбачає заходи примусового виконання рішень;

7) дата набрання рішенням законної сили (крім рішень, що підлягають негайному виконанню);

8) строк пред'явлення рішення до виконання [138].

Також, згідно положень вищевказаної норми Закону, у разі, якщо рішення ухвалено на користь кількох позивачів або проти кількох відповідачів, а також якщо належить передати майно, що перебуває в кількох місцях, чи резолютивною частиною рішення передбачено вчинення кількох дій, у виконавчому документі зазначаються один боржник та один стягувач, а також визначається, в якій частині необхідно виконати таке рішення, або зазначається, що обов'язок чи право стягнення є солідарним. Окрім того, обов'язковою умовою прийняття відповідними посадовими особами виконавчого документа до виконання є підпис виконавчого документа уповноваженою посадовою особою із зазначенням її прізвища та ініціалів і скріплення печаткою. Скріплення виконавчого документа печаткою із зображенням Державного Герба України є обов'язковим, якщо орган

(посадова особа), який видав виконавчий документ, згідно із законом зобов'язаний мати таку печатку.

Законодавством передбачено і ряд випадків повернення стягувачу органом державної виконавчої служби, приватним виконавцем без прийняття до виконання виконавчого документа, що здійснюється протягом трьох робочих днів з дня його пред'явлення, а саме якщо:

1) рішення, на підставі якого видано виконавчий документ, не набрало законної сили (крім випадків, коли рішення у встановленому законом порядку допущено до негайного виконання);

2) пропущено встановлений законом строк пред'явлення виконавчого документа до виконання;

3) боржника визнано банкрутом;

4) Національним банком України прийнято рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку-боржника;

5) юридичну особу-боржника припинено;

6) виконавчий документ не відповідає вимогам, передбаченим цією статтею або якщо стягувач не подав заяву про примусове виконання рішення відповідно до ст. 26 цього Закону;

7) виконання рішення не передбачає застосування заходів примусового виконання рішень;

8) стягувач не надав підтвердження сплати авансового внеску, якщо авансування є обов'язковим;

9) виконавчий документ не підлягає виконанню органами державної виконавчої служби, приватним виконавцем;

10) виконавчий документ пред'явлено не за місцем виконання або не за підвідомчістю [138].

Виходячи з наведених положень нормативно-правових актів та як зазначалось вище, однією з особливостей адміністративного судочинства є той факт, що кінцевий результат суду залежить від багатьох чинників, зокрема:

- від встановленого законом строку набрання судовим рішенням законної сили;
- від встановленого законом порядку виконання судових рішень;
- від встановлення судом способу, порядку і строку виконання судових рішень;
- від значення, місця і ролі прийнятого судового рішення в забезпеченні реалізації та захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб;
- від дієвості учасників (сторін) у адміністративному процесі [252].

Зважаючи на такий об'ємний перелік умов та широкий спектр суспільних відносин, які охоплює судочинство в адміністративній галузі права, а також з метою своєчасного виконання судових рішень та забезпечення принципу обов'язковості їх виконання, законодавством передбачені дві форми адміністративного судочинства: загального та спрощеного позовного провадження.

Загальне провадження виконання судових рішень здійснюється за загальними правилами добровільно або примусово після набрання судовим рішенням законної сили, однак терміновість та швидкоплинність процесів, що відбуваються в сфері публічних відносин, особливість адміністративно-правового статусу учасників адміністративного процесу та соціально-політична значущість судових рішень вимагають негайного застосування виконання рішень адміністративного суду. Тому законодавець встановлює пріоритетним спрощене провадження, яке застосовується до виконання виключної більшості судових рішень, тобто справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи, а загальне визначає більше як виняткове, альтернативне, призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні [235].

Ч. 6 ст. 12 КАС України встановлює, що в адміністративному судочинстві справами незначної складності є справи щодо:

1) прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби, окрім справ, в яких позивачами є службові особи, які,

відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», займають відповідальне та особливо відповідальне становище;

2) оскарження бездіяльності суб'єкта владних повноважень або розпорядника інформації щодо розгляду звернення або запиту на інформацію;

3) оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо нарахування, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг;

4) припинення за зверненням суб'єкта владних повноважень юридичних осіб чи підприємницької діяльності фізичних осіб-підприємців у випадках, визначених законом, чи відміни державної реєстрації припинення юридичних осіб або підприємницької діяльності фізичних осіб-підприємців;

5) оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо в'їзду (виїзду) на тимчасово окуповану територію;

6) оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів у сумі, що не перевищує 100 прожиткових мінімумів для працездатних осіб;

7) стягнення грошових сум, що ґрунтуються на рішеннях суб'єкта владних повноважень, щодо яких завершився встановлений цим Кодексом строк оскарження;

8) типові справи;

9) оскарження нормативно-правових актів, які відтворюють зміст або прийняті на виконання нормативно-правового акта, визнаного судом протиправним і нечинним повністю або в окремій його частині;

10) інші справи, у яких суд дійде висновку про їх незначну складність, за винятком справ, які не можуть бути розглянуті за правилами спрощеного позовного провадження;

11) перебування іноземців або осіб без громадянства на території України [69].

У ч. 4 ст. 12 КАС України наведений перелік справ, які відповідно розглядаються виключно за правилами загального позовного провадження у спорах:

1) щодо оскарження нормативно-правових актів, за винятком випадків, визначених цим Кодексом;

2) щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності суб'єкта владних повноважень, якщо позивачем також заявлено вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної такими рішеннями, діями чи бездіяльністю, у сумі, що перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

3) про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності;

4) щодо оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів у сумі, що перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

З урахуванням вищевикладених причин, законодавець виокремлює категорію судових рішень, які підлягають негайному виконанню. Перелік таких рішень визначено ст. 371 КАС України, якою передбачено, що негайно виконуються рішення суду про:

1) присудження виплати пенсій, інших періодичних платежів з Державного бюджету України або позабюджетних державних фондів – у межах суми стягнення за один місяць;

2) присудження виплати заробітної плати, іншого грошового утримання у відносинах публічної служби – у межах суми стягнення за один місяць;

3) поновлення на посаді у відносинах публічної служби;

4) припинення повноважень посадової особи у разі порушення нею вимог щодо несумісності;

5) уточнення списку виборців;

б) усунення перешкод та заборону втручання у здійснення свободи мирних зібрань;

7) накладення арешту на активи, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, прийнятого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, зняття арешту з таких активів та надання доступу до них [69].

Негайно також виконуються рішення суду, прийняті в адміністративних справах, визначених п.п. 1, 5 ч. 1 ст. 263, п.п. 1-4 ч. 1 ст. 283 КАС України.

Окрім того, суд, який ухвалив рішення, за заявою учасників справи або з власної ініціативи може ухвалою, у порядку письмового провадження або зазначаючи про це у рішенні, зобов'язати до негайного виконання рішення:

1) у разі стягнення всієї суми боргу при присудженні платежів, визначених п.п. 1 і 2 ч. 1 цієї статті;

2) про тимчасову заборону (зупинення) окремих видів або всієї діяльності громадського об'єднання; про примусовий розпуск (ліквідацію) громадського об'єднання;

3) про примусове видворення іноземця чи особи без громадянства;

4) про встановлення обмеження щодо реалізації права на свободу мирних зібрань [69].

Отже, як бачимо, значна кількість судових рішень з метою своєчасного, оперативного впливу на суспільні відносини у публічній сфері, піднесення довіри до суду та забезпечення реалізації прав, свобод, інтересів та обов'язків фізичних і юридичних осіб, виконується негайно, в певних випадках – ще до набрання ними законної сили. Це певним чином забезпечує реалізацію принципу обов'язковості судових рішень та що досить важливо, невідворотності відповідальності за його порушення.

Визначаючи суспільну небезпеку у вигляді прояву неповаги до діяльності суду та інших державних органів, їх дискредитацію в очах міжнародної спільноти тощо, невиконання судових рішень доцільно розглянути з точки зору забезпеченості державним примусом, а отже – насамперед, невідворотності

притягнення до адміністративної відповідальності, відмежування від інших суміжних складів і злочинів [251]. Чітке й одноманітне використання закону завжди сприяє усталенню механізму притягнення до відповідальності та його профілактичній дії.

Слід звернути увагу, що законодавець встановлює не тільки заходи процесуального примусу забезпечення адміністративного судочинства, а й юридичну відповідальність [2; 59] учасників адміністративного процесу за невиконання чи неналежне виконання судових рішень, тим самим забезпечує державний примус щодо охорони суспільних відносин у публічній сфері.

Наразі, у науці адміністративного права дуже мало наукових досліджень [7; 13; 21; 91; 114], які присвячені питанням, які ми розглядаємо та які досить актуальні для становлення правосуддя в Україні, то ж ми спробуємо окреслити їх шляхом аналізу складів відповідних правопорушень та їх відмежування від однорідних злочинів.

Загальний контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах законодавець покладає на суд, закріплюючи даний факт в КАС України – основному законі, який регулює адміністративне судочинство. Ініціатором притягнення до адміністративної відповідальності з приводу рішень, дій або бездіяльності органу державної виконавчої служби, приватного виконавця, згідно положень ст. 287 КАС України, можуть виступати учасники виконавчого провадження (крім державного виконавця, приватного виконавця) та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій, які мають право звернутися до адміністративного суду із позовною заявою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця порушено їхні права, свободи чи інтереси, а також якщо законом не встановлено інший порядок судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності таких осіб. Відповідачем у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби є відповідний орган державної виконавчої служби, а у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності

приватного виконавця – приватний виконавець. У цій же статті визначені строки, підслідність та інші особливості провадження у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності органу державної виконавчої служби, приватного виконавця. Таким чином, положеннями даної статті законодавець встановлює право учасників адміністративного судочинства на справедливий суд, можливість забезпечення своїх прав та обов'язків, підкреслює принцип змагальності сторін адміністративного судочинства та додатково закріплює адміністративну відповідальність осіб, уповноважених на виконання судових рішень.

Ще одним інструментарієм судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративних справах є положення ст. 382 КАСУ, в якій визначено що суд, який ухвалив судове рішення в адміністративній справі, може зобов'язати суб'єкта владних повноважень, не на користь якого ухвалене судове рішення, подати у встановлений судом строк звіт про виконання судового рішення. За наслідками розгляду звіту суб'єкта владних повноважень про виконання рішення суду або в разі неподання такого звіту, суддя своєю ухвалою може встановити новий строк подання звіту, накладити на керівника суб'єкта владних повноважень, відповідального за виконання рішення, штраф у сумі від двадцяти до сорока розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. У даному випадку, половина суми штрафу стягується на користь позивача, інша половина – до Державного бюджету України. Питання про накладення штрафу вирішується за клопотанням позивача або за ініціативою судді у судовому засіданні з повідомленням сторін. Окрім цього, суддя, за клопотанням органу чи посадової особи, відповідальних за виконання рішення, на підставі відповідних доказів зменшує розмір штрафу, який стягується на користь Державного бюджету України за невиконання або неналежне виконання рішення, на суму штрафу, який було накладено за ці самі дії державним виконавцем відповідно до законодавства про виконавче провадження. Ухвала суду про накладення штрафу, що набрала законної сили, направляється для виконання до державної виконавчої служби. З наступного дня після набрання ухвалою законної сили на суму заборгованості без додаткового рішення суду нараховується пеня у розмірі трьох відсотків річних з

урахуванням індексу інфляції. Однак, сплата штрафу не звільняє від обов'язку виконати рішення суду і подати звіт про його виконання. Повторне невиконання цього обов'язку тягне за собою застосування наслідків, установлених ч. 1, 2 цієї статті, але розмір нового штрафу при цьому збільшується на суму штрафу, який було або мало бути сплачено за попередньою ухвалою. Таким чином, у даній нормі визначена відповідальність за неналежне виконання судових рішень в адміністративному судочинстві суб'єктами владних повноважень із зазначенням диспозиції, санкції та кваліфікуючих ознак зазначених діянь, тобто повноцінна окрема деліктна норма адміністративного правопорушення.

Проблемним питанням є той факт, що дана норма не закріплена в кодифікованому законі – Кодексі України про адміністративні правопорушення, яка знайшла б своє логічне нормативне закріплення в 15 главі, яка висвітлює адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління. Взагалі в КУпАП не існує жодної норми, окрім ст. 185-6 «Невжиття заходів щодо окремої ухвали суду», яка б передбачала відповідальність посадових осіб, відповідальних за виконання судових рішень, за їх неналежне виконання. Хоча за своєю суттю діяння, передбачені ст. 382 КАС України, а саме неподання у встановлений судом строк звіту про виконання судового рішення або невиконання, неналежне виконання такого рішення суб'єктом владних повноважень, по суті підпадають під ознаки складу правопорушення, передбаченого ст. 185-6 КУпАП, в диспозиції якої зазначена наступна фабула – «залишення посадовою особою без розгляду окремої ухвали суду або невжиття заходів до усунення зазначених в ній порушень закону, а так само несвоєчасна відповідь на окрему ухвалу суду», однак дані норми не можна ототожнювати через ряд причин. Для розмежування даних норм проаналізуємо кожен з них більш детально.

Насамперед, необхідно з'ясувати, що є окремою ухвалою суду, яку визначено в диспозиції ст. 185-6 КУпАП, і чітко відрізнити її від інших видів судових рішень – постанов, рішень і вироків. Як чітко визначено законодавцем у п. 12 ст. 4 КАСУ, в адміністративному процесі передбачено три форми судових

рішень: рішення, постанова та ухвала, причому «ухвала – письмове або усне рішення суду будь-якої інстанції в адміністративній справі, яким вирішуються питання, пов'язані з процедурою розгляду адміністративної справи, та інші процесуальні питання; ухвалами судів апеляційної та касаційної інстанції також вирішуються вимоги апеляційної чи касаційної скарги». Окрім того, в КАСУ існує окрема ст. 249, яка визначає статус та порядок винесення окремої ухвали в адміністративному судочинстві, згідно якої під терміном «окрема ухвала» необхідно розуміти вид рішення, яким суд реагує на виявлені під час розгляду справи причини й умови, що сприяли вчиненню порушення. Причини й умови, що сприяли вчиненню порушення, можуть полягати в неналежному виконанні посадовими особами обов'язків, недотриманні строків розгляду звернень тощо. Отже, окрема ухвала може бути постановлена, якщо під час розгляду виявлено ознаки складу правопорушення. Винесення окремої ухвали, як виду судового рішення, передбачено різними процедурними законами: Господарським процесуальним кодексом України (ст. 90) і Цивільним процесуальним кодексом України (ст. 211). Таким чином, фактично ухвала, про яку йдеться у положеннях ч. 2 ст. 382 КАСУ – «за наслідками розгляду звіту суб'єкта владних повноважень про виконання рішення суду або в разі неподання такого звіту суддя своєю ухвалою може встановити новий строк подання звіту, накладити на керівника суб'єкта владних повноважень, відповідального за виконання рішення, штраф у сумі від двадцяти до сорока розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб» і є окремою ухвалою, статус якої закріплено в ст. 249 КАСУ.

Проаналізуємо склад правопорушення, передбачений вищезазначеною статтею КУпАП. Традиційно, у складі правопорушення виокремлюють чотири елементи: об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт і суб'єктивну сторону, серед яких для кваліфікації виокремлюють лише обов'язкові ознаки, передбачені нормою закону. Об'єктивна сторона полягає в бездіяльності правопорушника у двох формах: 1) залишення без розгляду окремої ухвали суду; 2) невжиття заходів щодо усунення зазначених у ній порушень закону та дії правопорушника у формі несвоєчасної відповіді на окрему ухвалу суду. Склад правопорушення –

формальний, адже законодавцем не прописано в нормі закону обов'язковість наслідків, які можуть статися [255].

Ураховуючи фабулу розглядуваної адміністративної норми, можемо сказати, що відповідальність нестиме спеціальний суб'єкт – посадова особа, яка зобов'язана вчасно розглянути окрему ухвалу чи постанову суду, вжити відповідних заходів щодо усунення порушень і дати відповідь суду (судді) про розгляд окремої ухвали суду чи окремої постанови судді. Що стосується останнього елемента складу – суб'єктивної сторони, то серед форм вини суб'єкта розглядуваного правопорушення вбачається як умисел, так і необережність. Мета й мотив на кваліфікацію невжиття заходів щодо окремої ухвали суду не впливають [242].

Далі проведемо аналіз правопорушення за невиконання або неналежне виконання судового рішення, передбаченого ст. 382 КАСУ за аналогією вищенаведеного аналізу вже усталеної норми ст. 185-6, закріпленої в КУпАП з чітко визначеною диспозицією, гіпотезою та санкцією та виділити вказані чотири елементи складу правопорушення. Так, об'єктом правопорушення, передбаченого ст. 382 КАСУ, виходячи з його положень та за аналогією схожої розглянутої норми ст. 185-6 КУпАП, можна визначити встановлений порядок управління. Об'єктивна сторона виражається в дії правопорушника – неналежне виконання судового рішення та бездіяльності – неподання суб'єктом владних повноважень звіту про виконання судового рішення судді (суду). Положеннями зазначеної статті не визначені наслідки, які повинні настати, як наслідок вказаних діянь, що дає можливість нам віднести склад даного правопорушення до формального [237; 211]. У самій гіпотезі статті законодавець визначає, що суб'єктом даного правопорушення є суб'єкт владних повноважень – тобто спеціальний суб'єкт з наукової точки зору. Окремо про форму вини, мету та мотив правопорушення у статті не зазначено, тому стосовно суб'єктивної сторони можливо допустити як умисел, так і необережність, незалежно від мети та мотиву.

На підставі вищенаведеного аналізу можемо зробити висновок про те, що наведені норми з різних законів хоча і мають однаковий родовий об'єкт

правопорушення – встановлений порядок управління, однак не є тотожними і вагомо відрізняються, насамперед, мірою покарання за вказані діяння. Так, ст. 185-6 КУпАП за невиконання та неналежне виконання судового рішення, а саме окремої ухвали суду, визначає відповідальність у вигляді накладення штрафу від двадцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що згідно з п. 5 підрозділу 1 розділу XX Податкового кодексу України від 02.12.2010 [120] при максимальній сумі штрафу дорівнює 850 гривень. Тоді як санкція ст. 382 КАСУ буквально за аналогічне діяння становить штраф у сумі від двадцяти до сорока розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, що згідно з положеннями ст. 7 Закону України «Про державний бюджет України на 2018 рік» від 07.12.2017 [145], при максимальній сумі штрафу дорівнює 73640 гривень. При цьому, половина суми штрафу стягується на користь позивача, інша половина – до Державного бюджету України. Таким чином, санкція ст. 382, встановлена КАСУ, майже в 87 разів перевищує санкцію ст. 185-6, встановлену КУпАП. Така розбіжність при визначенні міри відповідальності за діяння правопорушення у сфері невиконання та неналежного виконання судових рішень є недопустимою і становить певну колізію, яка, на думку автора, потребує свого виправлення.

Враховуючи всі особливості та склади зазначених норм, пропонується наступне вирішення даної проблеми: однозначно виключити одну із статей з одного із вказаних нормативно-правових актів, доповнюючи її положеннями іншу. Звичайно, логічним буде залишити норму, яка передбачає відповідальність за невиконання та неналежне виконання судових рішень у кодифікованому законі – Кодексі України про адміністративні правопорушення в частині правопорушень проти встановленого порядку управління і доповнити її положеннями, визначеними на даний момент ст. 382 КАСУ. Для визначення якими саме положеннями, доцільно додатково детально проаналізувати вищезазначені норми. На відміну від ст. 185-6 КУпАП, у ст. 382 КАСУ визначені кваліфікуючі ознаки даного складу правопорушення – ч. 7 встановлює, що повторне невиконання цього обов'язку тягне за собою застосування наслідків,

установлених частинами першою і другою цієї статті, але розмір нового штрафу при цьому збільшується на суму штрафу, який було або мало бути сплачено за попередньою ухвалою. Під вказаним обов'язком мається на увазі виконання судового рішення із поданням відповідного звіту у встановлені судом строки. Таким чином, фактично кваліфікуючою ознакою в ст. 382 КАСУ при невиконанні та неналежному виконанні судового рішення є порушення встановлених судом строків, тоді як у ст. 185-6 КУпАП таке саме діння охоплює перша, єдина частина норми – «а так само несвоєчасна відповідь на окрему ухвалу суду». Також необхідно зазначити, що незважаючи на однорідний спеціальний суб'єкт в розглянутих нормах, він все ж таки відрізняється, адже ч. 2 ст. 382 КАСУ визначає суб'єктом відповідальності окрему особу – керівника суб'єкта владних повноважень, що можливо і обумовлює таку розбіжність санкції даних статей, хоча все одно є недопустимою. Також, специфічним елементом ст. 382 КАСУ є розподіл суми сплаченого штрафу суб'єктом відповідальності навпіл до Державного бюджету України та позивачу, на користь якого укладене судове рішення, а також згідно з ч. 5 вказаної статті можливість зменшення суми штрафу, який стягується на користь Державного бюджету України залежно від подання відповідного клопотання органу чи посадової особи, відповідальних за виконання даного рішення.

Підсумовуючи, зазначимо, що з метою систематизації та конкретизації законодавства в частині адміністративної відповідальності за невиконання та неналежне виконання судових рішень, пропонуємо внести зміни до вищерозглянутих нормативно-правових актів, зокрема, залишити ст. 185-6 КУпАП як основну норму, регулюючу адміністративну відповідальність у даній сфері, доповнивши її положеннями ст. 382 КАСУ, та викласти їх у наступній редакції:

Стаття 382. Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах:

1. Суд, який ухвалив судове рішення в адміністративній справі, може зобов'язати суб'єкта владних повноважень, не на користь якого ухвалене судове

рішення, подати у встановлений судом строк звіт про виконання судового рішення.

2. За наслідками розгляду звіту суб'єкта владних повноважень про виконання рішення суду або в разі неподання такого звіту, суддя своєю ухвалою може встановити новий строк подання звіту, а також порушити питання щодо притягнення до адміністративної відповідальності винних осіб відповідно до законодавства.

3. Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах здійснюється також у порядку, встановленому статтею 287 цього Кодексу.

Стаття 185-⁶. Невжиття заходів щодо окремої ухвали суду у встановлені судом строки

Залишення без розгляду окремої ухвали суду або невиконання заходів до усунення зазначених в ній порушень закону посадовою особою, відповідальною за її виконання, у встановлені судом строки – тягнуть за собою накладення штрафу від ста до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі дії, вчинені повторно з порушенням нових строків, встановлених судом, – тягнуть за собою накладення штрафу від ста п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Виклад даної норми саме в такій редакції обумовлений багатьма факторами. Насамперед, наявність другої частини статті – кваліфікуючої ознаки у вигляді повторності з більш суворою санкцією, яку, як було зазначено вище, запозичено з положень ст. 382 КАСУ, що з погляду автора є досить доцільним, адже повторне порушення тієї самої норми закону правопорушником говорить про його зухвале ставлення до виконання відповідного обов'язку і потребує додаткового, більш суворого покарання задля досягнення основного завдання Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині виховання громадян у дусі точного і неухильного дотримання Конституції і законів України, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством. Окрім того, при викладенні даної редакції конкретизовано суб'єкта

відповідальності за вказане правопорушення – посадова особа, відповідальна за виконання окремої ухвали суду, що дозволить стимулювати до обов'язковості та своєчасності виконання судових рішень в адміністративному процесі, однак при цьому значно зменшено розмір санкції у вигляді штрафу у порівнянні з різницею між сумою штрафу, визначеною ст. 382 КАСУ та ст. 185-6 КУпАП, розглянутою вище.

Окремим, дуже важливим фактором, є визначення як обов'язкового елементу об'єктивної сторони даного правопорушення – строків, встановлених судом, адже при відсутності зазначеного елементу в фабулі правопорушення, діяння визначені в ній, підпадають під ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 382 ККУ, в частині невиконання рішення суду. Адже з огляду на положення ст. 185-6 КУпАП: «Залишення посадовою особою без розгляду окремої ухвали суду або невжиття заходів до усунення зазначених в ній порушень закону», яке не обтяжено строками та відповідно не передбачає кінцевого результату, фактично і є невиконанням рішення суду, в даному випадку окремої ухвали, яка згідно з положеннями Глави 9 КАСУ є таким документом.

Таким чином, як вже було зазначено вище, кримінальна відповідальність у сфері невиконання та неналежного виконання судових рішень, передбачена в національному законодавстві ст. 382 ККУ «Невиконання судового рішення», відрізняється від адміністративної в першу чергу формою вини у вигляді умислу, який прямо визначено в диспозиції зазначеної статті і який, відповідно, є невід'ємною складовою даного складу злочину. Для більш чіткого розмежування адміністративної відповідальності від кримінальної та відповідних складів правопорушень у даній сфері, проведемо детальний аналіз норми ст. 382 ККУ, якою безпосередньо встановлена кримінальна відповідальність у сфері невиконання та неналежного виконання судових рішень.

Родовим об'єктом злочину, передбаченим ст. 382 КК України, є такий різновид соціальних цінностей як правосуддя, а саме – правозастосовна діяльність суду з розгляду і вирішення у встановленому законом порядку цивільних, господарських, адміністративних справ і кримінальних проваджень, що належать

до його компетенції, з метою охорони прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб та інтересів держави. Видовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 382 КК України, є соціальні цінності у сфері правосуддя в частині своєчасного і належного виконання судових рішень, ухвалених судами України в загальному та особливому порядку та таких, що набрали законної сили, а також судових рішень, ухвалених в загальному порядку Європейським судом з прав людини. Основним безпосереднім об'єктом цього злочину є правосуддя в частині повного і своєчасного виконання судових рішень, ухвалених судами України або Європейським судом з прав людини у загальному порядку і таких, що набрали законної сили. Додатковим обов'язковим об'єктом злочину, передбаченим ст. 382 КК України, є права і свободи людини і громадянина, власність, порядок службової діяльності посадових осіб підприємств, установ та організацій, порядок виконання службовими особами своїх повноважень, а також міжнародний авторитет Української держави.

Предметом злочину, передбаченого ст. 382 КК України, є: а) рішення, ухвала, постанова, вирок, судовий наказ, постановлені судами України, передбачені Законом України «Про судоустрій і статус суддів»; б) рішення третейського суду, щодо якого компетентним судом України постановлено ухвалу про видачу виконавчого документа на примусове виконання рішення третейського суду; в) рішення іноземного суду (суду іноземної держави; інших компетентних органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних чи господарських справ; іноземних чи міжнародних арбітражів), дозвіл на примусове виконання якого на території України надано ухвалою компетентного суду; ухвала про виконання вироку суду іноземної держави, міжнародних судових установ; г) рішення Європейського суду з прав людини.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 382 КК України, може характеризуватися: 1) невиконанням судового рішення, що набрало законної сили, або перешкоджанням його виконанню (ч. 1, 2 ст. 382 КК України); 2) невиконанням судового рішення, що набрало законної сили, або перешкоджанням його виконанню та заподіянням істотної шкоди охоронюваним

законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб; 3) невиконанням рішення Європейського суду з прав людини (ч. 4 ст. 382 КК України). Об'єктивна сторона невиконання судового рішення характеризується не лише повним невиконанням судових рішень, що набрали законної сили, а ще й має бути охарактеризована неналежним (частковим) їх виконанням, за умови втілення вказаного аспекту у законодавчу конструкцію ст. 382 КК України. Кримінальна відповідальність також має наставати не лише за невиконання службовою особою рішення Європейського суду з прав людини, а і за неналежне його виконання службовою особою, а також за перешкоджання службовою особою його виконання. Вказаний аспект також доцільно відобразити у диспозиції ч. 4 ст. 382 КК України.

Злочин, передбачений ч. 1-3 ст. 382 КК України, у разі невиконання рішення немайнового характеру буде закінченим: а) після закінчення 20 робочих днів, протягом яких мало місце накладання на боржника штрафу і попередження його про кримінальну відповідальність; б) після закінчення 6 робочих днів, протягом яких мало місце накладання на боржника штрафу і попередження його про кримінальну відповідальність, у разі невиконання рішення, що підлягає негайному виконанню. У випадку невиконання рішення майнового характеру строк їх виконання встановлюється виконавцем, а не законом. Відповідно, із закінченням такого строку, за наявності умисного невиконання судового рішення або перешкоджання його виконанню, злочин є закінченим. Строк виконання судового рішення має відлік з наступного робочого дня з дня надходження до виконавця виконавчого документа на виконання такого судового рішення або з наступного робочого дня з дня винесення виконавцем документів виконавчого провадження і доведення їх до відома зацікавлених сторін. Строк виконання судових рішень у кримінальному провадженні, крім тих судових рішень, які підлягають негайному виконанню, матиме відлік з наступного дня після звертання його до виконання, тобто з 4-го дня з дня набрання ним законної сили або повернення матеріалів кримінального провадження до суду першої інстанції із судової інстанції вищого рівня.

Злочин, передбачений ч. 4 ст. 382 КК України, слід вважати закінченим у разі умисного порушення суб'єктами, на яких покладено обов'язок виконання рішення суду, строків, визначених у главі 3 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

Суб'єктом розглядуваного злочину може бути як загальний, так і спеціальний суб'єкт. Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 382 КК України: а) спеціальний суб'єкт – особа, зобов'язана виконати судове рішення за наявності реальної можливості його виконання, б) загальний суб'єкт – фізична осудна особа, яка на момент його вчинення досягла 16-річного віку у разі перешкоджання виконанню судового рішення. Згідно з ч. 2 ст. 382 КК України: лише спеціальний суб'єкт – службова особа, незалежно від наявності обов'язку та реальної можливості виконати судове рішення. Згідно з ч. 3 ст. 382 КК України: спеціальний суб'єкт – службова особа, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище; особа, раніше судима за злочин, відповідальність за вчинення якого передбачена цією статтею, незалежно від наявності обов'язку та реальної можливості виконання судового рішення; загальний суб'єкт (у разі перешкоджання судового рішення, із заподіянням істотної (значної) шкоди вказаним у цій частині статті правам, свободам чи інтересам) – фізична осудна особа, яка на момент його вчинення досягла 16-річного віку. Відповідно до ч. 4 ст. 382 КК України: спеціальний суб'єкт – службова особа передбачених законодавством України органів, відповідальних за забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини та координацію виконання його рішень.

Умисна форма вини у разі вчинення злочину, передбаченого ч.ч. 1, 2, 4 ст. 382 КК України, має характеризуватися наявністю не лише прямого, але й непрямого умислу. Суб'єкт злочину, передбаченого ч.ч. 1, 2, 4 ст. 382 КК України, має усвідомлювати, що у результаті своєї бездіяльності він не виконує судове рішення, яке набрало законної сили, або внаслідок активної поведінки (дії) перешкоджає його виконанню, передбачати, що у результаті такої бездіяльності або дії можуть бути порушені інтереси правосуддя в частині належного

виконання судових рішень або права і свободи громадян, державні чи громадські інтереси або інтереси юридичних осіб, а також заподіяна майнова шкода громадянам, державі або юридичним особам, і бажати або свідомо припускати, що внаслідок вчинюваних ним дій чи бездіяльності такі наслідки настануть.

Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 3 ст. 382 КК України, у разі заподіяння істотної (значної) шкоди охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб, щодо цих суспільно небезпечних наслідків може характеризуватися в умисній або необережній формі вини. Мотив і мета невиконання судового рішення, що набрало законної сили, на кваліфікацію вчиненого не впливають, однак обов'язково підлягають з'ясуванню та доведенню, що є необхідним для індивідуалізації кримінально-правового впливу. Поєднання зовнішніх дій конкретного суб'єкта невиконання судового рішення (аналіз об'єктивних ознак цього складу злочину) з установленням його внутрішнього ставлення до своєї пасивної або активної поведінки (аналіз суб'єктивних ознак цього складу злочину) надає необхідні передумови для якісної його кримінально-правової кваліфікації, у процесі якої необхідно обов'язково дотримуватися вироблених доктриною кримінального права і практикою застосування норм кримінального законодавства правил такої кваліфікації [20].

Окремої уваги заслуговує позиція законодавця щодо кваліфікуючих ознак розглянутої статті з посиленням санкції (відповідальності) за умисне невиконання судового рішення, залежно від виду такого рішення, тобто предмету кримінального правопорушення, мова йде про положення ч. 4 ст. 382 ККУ, в частині посилення відповідальності, передбаченої за умисне невиконання службовою особою рішення Європейського суду з прав людини, що дає змогу констатувати факт вагомості та пріоритетності практики Європейського суду з прав людини у сфері невиконання та неналженого виконання судових рішень для законодавчої системи та державної політики України в цілому.

Таким чином, практика Європейський судів щодо відповідальності за невиконання судових рішень потребує окремої уваги та детального розгляду.

1.3 Практика Європейського суду з прав людини щодо відповідальності за невиконання судових рішень

Право громадянина на звернення до Європейського суду з прав людини прямо передбачене Конституцією України, де в ст. 55 визначено, що кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна [73]. Необхідно зазначити, що серед усієї маси скарг, поданих до Європейського суду з прав людини відносно України, більша їх частина подана в рамках порушення ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних

свобод, якою передбачено право людини на справедливий суд, тобто стосується саме невиконання або неналежного виконання рішень національних судів [50; 51; 52; 53; 54; 55; 56; 57].

Таким чином, відповідальність згідно винесених рішень Європейського суду з прав людини стосується держави в цілому і виконання яких було і є на теперішній час для України досить вагомою проблемою, яка створює серйозну перешкоду в частині євроінтеграції.

Рішення ЄСПЛ є особливою категорією виконавчих документів, які мають велике значення для захисту прав людини та спрямовані на уникнення аналогічних порушень прав і свобод людини в майбутньому. Виконання рішень вищезазначеного суду – це специфічний процес із певними особливостями, які постають із міжнародних зобов'язань України [236; 237].

З моменту приєднання до Конвенції 1950 р. Україна взяла на себе низку зобов'язань у сфері захисту прав людини. Частиною таких зобов'язань, відповідно до статей 32, 46 Конвенції 1950 р., є визнання Україною юрисдикції ЄСПЛ, яка поширюється на всі питання тлумачення і застосування Конвенції та протоколів до неї, а також виконання остаточних рішень ЄСПЛ у справах проти України. Зазначене зобов'язання витікає із формулювання статті 46 Конвенції 1950 р. – обов'язкова юридична сила рішень та їх виконання. Згідно п. 1 ст. 46 держави-учасниці Конвенції зобов'язуються виконувати остаточні рішення суду в будь-яких справах, в яких вони є сторонами. З огляду на це, механізм практичного виконання таких рішень відрізняється не лише за своїм змістом, а й за своїм правовим значенням від схем виконання на території України рішень національних судів. Саме наявність такого механізму визначає справжнє практичне значення та цінність рішень ЄСПЛ в аспекті відновлення прав осіб. Україна повинна не лише визнавати юрисдикцію ЄСПЛ, а й створювати належні умови для своєчасного повноцінного виконання його рішень [38; 49].

Примусове виконання судових рішень є важливою частиною механізму захисту порушеного права, оскільки неможливість реалізувати рішення, яке набрало законної сили позбавляє сенсу весь попередній судовий процес.

Від того, наскільки швидко і повно виконуються судові рішення, залежить дуже багато – від безпосереднього дотримання прав та інтересів юридичних і фізичних осіб до ставлення суспільства до судової процедури як дієвої форми захисту порушених прав та інтересів.

Невиконання судових рішень в Україні є одним з найбільш поширених злочинів проти інтересів правосуддя. Ключовим безпосереднім об'єктом даного злочину є суспільні відносини та інтереси у сфері законного функціонування органів, які покликані виконувати судові рішення. Додатковим безпосереднім об'єктом зазначеного злочину є суспільні відносини та інтереси у сфері дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина, охорони інтересів юридичних осіб, суспільства і держави. Незважаючи на те, що зазначене діяння визнається кримінальним правопорушенням, передбаченим статтею 382 Кримінального кодексу, невиконання судових рішень в нашій державі продовжує бути досить поширеним. На важливість даної проблеми вказує також і те, що воно підпадає під кваліфікацію статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод – порушення права на справедливий суд. Європейський суд з прав людини неодноразово у своїх рішеннях наголошував на серйозності та масштабності даної загрози для України.

На сьогодні наявні свідчення неефективності застосування статті 382 Кримінального кодексу, яка передбачає кримінальну відповідальність за невиконання судових рішень. Відповідно до статистики Державної судової адміністрації, у минулому 2019 році було зареєстровано 3183 кримінальних провадження за зазначеною статтею, в той час, як засуджено за цією статтею лише 51 особу. Крім того сама наявність кримінального провадження проти представників органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, які саботують виконання судового рішення, по суті не вирішує проблеми громадян [1].

Відсоток виконання судових рішень дещо різнився відповідно до років, проте ніколи не перевищував 40-45%, а в деякі роки знижувався до критичних позначень 5-10%. Як наслідок, згідно з офіційними урядовими джерелами, до

початку реформи державної виконавчої служби, задекларованої в Україні після 2014р., рівень виконання судових рішень у цивільних справах становив лише близько 6%, а загальна вартість невиконаних рішень у цій сфері склала близько 400 млрд. грн., що стало одним з головних бар'єрів на шляху до утвердження верховенства права в державі та ефективної роботи судів і суддів [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема відповідальності та контролю за невиконанням судових рішень в Україні в цілому, ставала предметом розгляду в працях таких вчених, як З. Бортновська, М. Булгакова, М. Жушман, Ю. Зайцев, Г. Фединак, О. Шуміло, С. Якимчук та ін. Однак, відповідальність та контролю за невиконанням судових рішень в рамках практики ЄСПЛ залишається недостатньо дослідженими та такими, що потребують подальшого вивчення.

Метою даної статті є аналіз практики ЄСПЛ щодо відповідальності та контролю за невиконанням судових рішень в Україні та надання рекомендацій стосовно покращення зазначеної ситуації.

Виклад основного матеріалу. Злісне невиконання судового рішення, яке набрало законної сили є найбільш поширеною формою вчинення злочину, передбаченого статтею 382 КК. У вітчизняній правовій доктрині і дотепер невиконання судових рішень розуміється з певною неоднозначністю. Також в правовій літературі має місце юридична дискусія з приводу того, чи може злісне невиконання рішення суду бути вчинене у формі дії або бездіяльності або тільки у формі бездіяльності.

Згідно зазначеної ситуації висуваються різні точки зору. Так, перша точка зору полягає у визнанні можливості вчинення злісного невиконання судового рішення, як формі бездіяльності, так і у формі дії. Відповідно, невиконання виражається, як правило, в бездіяльності – невиконанні процесуального акту, наприклад, керівник підприємства не виконує рішення суду про поновлення на роботі незаконно звільненої особи, бухгалтер не здійснює стягнення грошових коштів за виконавчим документом. Однак можуть мати місце і дії, що порушують заборони, які містяться в процесуальних актах, наприклад, незважаючи на судові рішення, яким позбавлено права займати певні посади або займатися певною

діяльністю службовець органу місцевого самоврядування приймає дану особу на роботу саме на посаду, яка передбачає здійснення діяльності, котра заборонена.

Інша точка зору полягає у визнанні можливості здійснення злісного невиконання судового рішення тільки у формі бездіяльності. У такому випадку невиконання судового рішення здійснюється шляхом бездіяльності, і являє собою невиконання своїх службових обов'язків відповідним суб'єктом, зазначеним у диспозиції статті 382 Кримінального кодексу. Наприклад, керівник підприємства, організації або установи не виконує рішення суду про поновлення на посаді незаконно звільненого працівника. Саме друга точка зору наразі є більш поширеною у науковій спільноті та видається доцільною.

Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод, відкрита до підписання 4 листопада 1950 року і набула чинності 3 вересня 1953 року, встановила європейські стандарти забезпечення прав людини. Особисті і політичні права і свободи, гарантовані Європейською Конвенцією, займають важливе місце в системі прав і свобод людини і громадянина.

Вступ України до Ради Європи в 1995 році став важливим етапом у розвитку національної правової системи і поставив важливе питання про визначення місця Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод в системі джерел українського права. При цьому Європейська конвенція не тільки закріплює основоположні права і свободи, але також містить норми, що закріплюють діяльність Європейського суду з прав людини щодо застосування і тлумачення конвенційних положень.

Крім закону про ратифікацію Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод Україна також прийняла закон «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Стаття 17 вищезазначеного закону закріплює норму, що українські суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Європейського суду з прав людини як джерело права [3].

Варто зазначити, що Європейський суд з прав людини здійснює тлумачення положень Європейської конвенції з урахуванням сучасних реалій суспільства і

конвенційні положення набувають ширшого змістового навантаження. У зв'язку з цим становлять інтерес постанови Європейського суду з прав людини в плані їх узгодженості з національним законодавством. Європейська конвенція, будучи різновидом міжнародного договору, в системі джерел українського права займає місце безпосередньо після Конституції України, як і інші міжнародні договори, ратифіковані нашою державою, в сфері прав та свобод людини і громадянина. У разі виникнення колізії між міжнародним договором і Конституцією України має діяти правило про вищу юридичну силу Конституції.

Україна як учасник Конвенції про захист прав людини і основних свобод визнає юрисдикцію Європейського суду з прав людини з питань тлумачення і застосування Конвенції і протоколів до неї в разі передбачуваного порушення Україною положень цих договірних актів, коли передбачуване порушення мало місце після вступу їх в силу відносно України. Тому застосування судами вищеназваної Конвенції має здійснюватися з урахуванням практики Європейського суду з прав людини з метою уникнення будь-якого порушення Конвенції про захист прав людини та основних свобод.

Постанова Європейського суду з прав людини є підставою для перегляду справи українським судом за нововиявленими обставинами. У процесі провадження у такій справі суд може прийти до висновку про неможливість виконання постанови ЄСПЛ в рамках чинного українського законодавства. Самостійне рішення судами даної справи призводило б до можливості різної оцінки конституційності одних і тих же положень Закону. Тим самим ставилося б під сумнів саме верховенство Конституції України. Оскільки Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод по суті визнає ті ж цінності, що і Конституція нашої держави, такий висновок призводить до необхідності перевірки конституційності норми, порушеної рішенням ЄСПЛ.

Варто відзначити, що Європейська конвенція, будучи джерелом українського права, при збереженні верховенства Конституції України впливає на розвиток національного законодавства. При цьому тільки Конституційний Суд

України може вирішувати питання про конституційність норми, порушеної постановою Європейського суду з прав людини.

Категорія справедливості в процесуальній діяльності розкривається через фундаментальне право на справедливий судовий розгляд, яке тісно пов'язано з правом на судовий захист взагалі. Неможливо відповісти на питання про те, чи було реалізовано право на справедливий суд і дотримані його права, якщо невідомо, що в цілому розуміється під правом на звернення до суду.

Загальновизнано, що право на судовий розгляд відноситься до першого покоління прав і свобод людини. Цей факт визначив його закріплення в Міжнародному біллі про права людини. Також, поміж основних вимог до правосуддя є забезпечення права кожного на справедливий та в розумний строк розгляд спору щодо його прав та обов'язків цивільного характеру, що кореспондується зі ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [4].

Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод, будучи за своєю суттю локальним міжнародним договором, відіграє суттєву роль в забезпеченні належного функціонування національних судових систем. Конвенція із зрозумілих причин запозичила у своєму змісті ідеї природничо правової доктрини прав людини, закладеної у Загальній Декларації прав людини. Принципово важливим є той факт, що ЄКПЛ має регулятивну властивість. Її положення безпосередньо застосовуються Європейським судом з прав людини в постановках при вирішенні конкретних справ. Загальновідомо, що постанови ЄСПЛ є для країн-учасниць Конвенції обов'язковими до виконання. Таким чином, положення ЄКПЛ і їх тлумачення ЄСПЛ мають істотне значення для правотворчої і правозастосовної діяльності учасників Конвенції, в тому числі і України. Цей факт демонструє, наскільки важливим є розуміння і сутнісне наповнення кожної статті ЄКПЛ.

Згідно практики Європейського суду з прав людини, виконання судових рішень розуміється як ключова частина судового розгляду в розумінні ст. 6 Конвенції про захист прав і основних свобод людини. ЄСПЛ неодноразово

наголошував, що це право стало б декларативним у випадку, коли б правова система держави допускала, щоб остаточне, обов'язкове судове рішення залишалося невиконаним. Це призводить до ситуації, несумісної з принципом верховенства права.

Крім того, у резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи № 1787 (2011) від 26 січня 2011 р. «Виконання рішень Європейського суду з прав людини» зазначається існуванням основних системних недоліків, які викликають велику ковкість повторюваних висновків щодо порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і серйозно підривають верховенство права. Щодо України ці проблеми пов'язані, зокрема, із хронічним невиконанням рішень національних судів. У резолюції також зазначено, що Україна повинна терміново ухвалити комплексну стратегію щодо виправлення ситуації, за якої значна кількість остаточних судових рішень залишається невиконаною, а також впровадити ефективні внутрішні засоби правового захисту у відповідь на пілотне рішення в справі «Іванов проти України» [5].

У діяльність Європейського суду з прав людини останнього десятиліття було запроваджено процедуру винесення так званих «пілотних рішень», здатних суттєво стимулювати держав-членів Ради Європи забезпечувати належний рівень захисту прав і свобод індивідів, що перебувають під їхньою юрисдикцією. Йдеться про ухвалення рішень, здатних привернути увагу держав до системних проблем національного законодавства, що стають основною причиною подання великого масиву однотипних скарг. Таким чином, правова природа «пілотних рішень» ЄСПЛ становить значний інтерес для юридичної доктрини.

Щодо юридичного визначення, то під дефініцією «пілотне рішення» пропонується розуміти остаточне рішення у справі, що розглядається у першочерговому порядку, у якій Європейський суд з прав людини визнає порушення прав, гарантованих Конвенцією, а також встановлює, що подібне порушення має масовий характер через системно-структурну дисфункцію правової системи держави-відповідача та накладає на державу-учасницю зобов'язання вжити певних заходів загального характеру для зупинення порушень

за аналогічними справами та недопущення їх виникнення у майбутньому, виконання якого знаходиться під особливим наглядом з боку Комітету Міністрів Ради Європи. [6].

Процедура пілотного рішення накладає на державу-відповідача юридичний обов'язок вжити заходи загального характеру, які повинні бути прийняті в національній правовій системі, тобто заходи організаційного, адміністративного або законодавчого характеру, що усувають причини порушення Конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 року і не допускають їх порушення у подальшому. Часто Європейський Суд з прав людини самостійно вказує на характер заходів, необхідних для прийняття.

У 2011 році ЄСПЛ, закріпивши процедуру пілотного рішення в правилі 61 Регламенту Суду, встановив, що Суд може винести пілотне рішення в разі, якщо факти, викладені в скарзі, вказують на існування в правовій системі держави-відповідача структурної або системної проблеми або іншої аналогічної дисфункції, які викликали або можуть викликати аналогічні скарги.

Ініціювання процедури пілотного рішення не охоплює і не відображає всі факти порушень і пов'язані з ними юридичні проблеми, з якими стикаються заявники, в тому числі викликані внаслідок структурної проблеми. Необхідно розуміти, що ЄСПЛ вибирає лише найбільш гострі і ключові структурні проблеми і вказує на вжиття заходів загального характеру, необхідних в першу чергу для вирішення тим самим найбільш гострої дисфункції. Потрібно також розуміти, що так звана структурна проблема не статична, а динамічна, подібна до хвороби, і після винесення пілотного рішення побічні дії даної дисфункції можуть змінюватися в залежності від середовища проживання, тобто процесів, що відбуваються всередині правової системи.

Нарешті, досить очевидно, що більшість структурних проблем залежні і пов'язані з іншими проблемами, існуючими всередині національної правової системи. Внаслідок цього, проводячи моніторинг виявлення структурної проблеми, ЄСПЛ має великі шанси зіткнутися відразу з декількома взаємозалежними проблемами. В даному випадку ЄСПЛ необхідно бути уважним

і коректним у формулюванні структурної проблеми, щоб в подальшому це дозволило суду реалізовувати запропоновані загальні заходи в повній мірі і предметно до зазначеної проблеми.

В результаті застосування процедури пілотного рішення формується правова позиція щодо тлумачення певних положень Конвенції та Протоколів до неї, яка допомагає ЄСПЛ надалі більш ефективно і оперативно розглядати справи, а також сприяє якнайшвидшому і найбільш ефективному усуненню недоліків, що зачіпають захист порушених прав у національному правопорядку.

Аналізуючи практику ЄСПЛ щодо відповідальності та контролю за невиконанням судових рішень в Україні вважаємо за доцільне розглянути більш детально два пілотних рішення – «Юрій Миколайович Іванов проти України» та «Бурмич та інші проти України».

Пілотним рішенням Європейського суду з прав людини «Юрій Миколайович Іванов проти України» від 15.10.2009 Україну було зобов'язано запровадити ефективний засіб юридичного захисту, який сприяв би створенню дієвого та достатнього захисту від невиконання або затримки у виконанні рішень українських судів, за виконання якого наша держава несе відповідальність відповідно до принципів, встановлених практикою Європейського суду з прав людини. На виконання зазначених вимог Україні було надано рік, потім термін було продовжено ще на півроку. З метою забезпечення виконання зазначеного рішення Міністерством юстиції було розроблено проект Закону України «Про гарантії держави щодо виконання рішень суду», який 14 січня 2011 року урядом передано на розгляд Верховної Ради України.

У рішенні Юрій Миколайович Іванов проти України Європейський суд з прав людини зосередив увагу безпосередньо на невиконанні судового рішення, в якому наша держава виступає боржником в особі тих чи інших державних органів або підприємств (група налічує більше 400 подібних справ). Відзначається, що великого поширення набула практика закриття виконавчого провадження посилаючись на підставу, коли у боржника відсутні грошові кошти. З огляду цей факт не тільки особа залишається без належного захисту своїх прав, а й

втрачається довіра до судової гілки влади, бо немає сенсу звертатись до суду за захистом своїх прав, якщо судові рішення все одно не буде виконуватись [7].

Щодо конкретної ситуації заявника ЄСПЛ зазначив, що у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» рішення військового суду від 22.08.2001 досі не були виконані в повному обсязі і затримка у виконанні рішення становила близько семи років і десяти місяців. Рішення районного суду від 29.07.2003 залишалося невиконаним вже протягом близько п'яти років і одинадцяти місяців. Доводи уряду не містили будь-яких пояснень таких значних затримок у виконанні судових рішень, винесених на користь заявника. Суд підкреслив, що ці затримки викликані поєднанням певних факторів, наприклад, нестачі бюджетних коштів, бездіяльності з боку державних виконавців і недоліків у національному законодавстві, внаслідок чого заявник не мав можливості домогтись виконання судових рішень в ситуації, коли в бюджеті не було передбачено коштів на такі цілі (п.п. 12, 14, 16, 18, 30 і 34). Суд вважає, що ці фактори не були поза контролем органів влади і, отже, визнає відповідальність держави за ситуацію (п. 55). При цьому, незважаючи на сприятливий для заявника результат судового провадження, яке він ініціював проти Державної виконавчої служби, воно не дало йому можливості попередити або виправити порушення п.1 ст. 6 Конвенції та ст. 1 Протоколу. Хоча фактом є те, що остаточним рішенням від 29.07.2003 суд визнав ДВС винною в затягуванні виконавчого провадження за рішенням від 22.08.2001 і зобов'язав її виплатити заявнику відшкодування, це не поліпшило ситуацію, оскільки провадження по виконанню рішення від 22.08.2001 завершено не було і навіть не було прискорено, а відшкодування, встановлене рішенням від 29.07.2003, залишилося невиплаченим. Тому суд визнає, що у справі, яка розглядається, мало місце порушення ст.13 Конвенції.

Ефективним засобом недопущення подібних ситуацій буде комплекс заходів, спрямованих на запобігання порушення права на судочинство і виконання судового рішення в розумні терміни. Варто відзначити, що поняття розумного терміну є оціночним. Для винесення рішення щодо дотримання вимоги виконання судових рішень у розумний строк Європейський суд враховує

складність виконавчого провадження, поведінку заявника та відповідних органів державної влади, суму та характер судового присудження. При цьому затримка виплати присудженої грошової компенсації тривалістю менше одного року, в принципі, не суперечить Конвенції, в той час як будь-яка інша більш тривала затримка є необґрунтованою.

У справі «Бурмич та інші проти України» йдеться про справу, яку було розпочато відповідно до п'яти заяв проти України. Заявники скаржились на невиконання або несвоєчасне виконання рішень національних судів, винесених на їх користь. Вони стверджували про порушення їхніх прав, гарантованих статтею 6 Конвенції та статтею 1 Протоколу № 1 до Конвенції, статтею 13 Конвенції стосовно відсутності ефективного засобу юридичного захисту в національному законодавстві. Усі заявники стверджували, що немає підстав для того, щоб розрізнити їхні справи від висновків Суду у своєму пілотному рішенні Юрія Миколайовича Іванова проти України (№ 40450/04, 15 жовтня 2009 р.)[8].

Висновки. Таким чином, з вищезазначеного можна зробити наступні висновки. В Україні існує проблема, що носить стійкий повторюваний характер – надмірна тривалість виконання або невиконання судових рішень, що є порушенням гарантованих ЄКПЛ прав на справедливий судовий розгляд і на повагу власності. Незважаючи на те, що ЄСПЛ неодноразово вказував на виконання судового рішення як частину судового розгляду, в Україні досі не завжди в належній мірі враховується дана позиція ЄСПЛ.

Судовий контроль в Україні за виконанням судових рішень органами публічного управління є сучасним досягненням системи публічного управління та публічного контролю. Однак такий контроль може бути ефективним тільки за умови швидкого і точного виконання судових рішень, прийнятих не на користь органів влади.

Виконання судового рішення є частиною зобов'язань держав щодо забезпечення доступу до правосуддя згідно зі ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод. Особа, яка має судові рішення проти органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, не зобов'язана ініціювати

додаткові процедури для виконання цього рішення. Безумовне виконання такого рішення має гарантуватися державою.

Держава не має нести безпосередньої відповідальності за виконання судового рішення проти недержавних структур. Разом з тим вона несе відповідальність за належну організацію роботи з виконання судового рішення, зокрема, за роботу виконавчої служби.

З метою покращення ситуації в досліджуваній сфері доцільним є перегляд чинного законодавства, яке забезпечує виконання судових рішень, продовжити реформування державної служби. Зазначені дії необхідно проводити у співпраці між Кабінетом Міністрів України, Верховною Радою України та іншими відповідальними органами виконавчої влади. Це дозволить підготувати та запровадити найбільш дієві і комплексні заходи виконання судових рішень. Видається доцільним створити урядову комісію з питань вдосконалення роботи Державної виконавчої служби.

У контексті забезпечення дотримання принципів Конституції України та Конвенції 1950 р. було прийнято Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р., який став серйозним кроком у напрямі узгодження судових рішень, що приймаються в Україні щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина із європейськими стандартами. Варто наголосити на тому, що у ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» прямо зазначено, що суди України застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Європейського суду з прав людини як джерело права. Згідно із ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Крім того, якщо міжнародним договором України встановлено інші правила, ніж передбачені законом, то застосовуються правила міжнародного договору. Широке прецедентне право Європейського суду з прав людини утворює важливий компонент нормативної бази українського законодавства. Так, Закон України «Про виконання рішень та застосування

практики Європейського суду з прав людини» у ст. 17 закріпив положення, відповідно до якого практика Європейського Суду становить джерело права при розгляді справ вітчизняними судами: «Суди застосовують при розгляді справ Конвенцію 1950 р. та практику Суду як джерело права» [140]. Це положення надало можливість національним суддям прямо посилатися у відповідних судових рішеннях на практику Суду. Посилання на норми Конвенції 1950 р. та рішення Європейського Суду – це не право суддів, а їх обов'язок. На сучасному етапі прецедентна практика Європейського суду з прав людини – це джерело права з усіма відповідними наслідками, незважаючи на те, щодо якої країни винесене те чи інше рішення. Відповідно до ст. 10 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», рішення Європейського Суду є підставою для повторного розгляду справи (процедура *restitutio in integrum*). Право звернутися до відповідного суду за переглядом, а не скасуванням рішення національного суду на підставі рішення Європейського суду з прав людини письмово роз'яснюється кожному заявнику у межах десяти днів від дня отримання повідомлення про набуття статусу остаточного рішення. Для забезпечення ефективного виконання рішень Європейського суду з прав людини було розроблено проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо способу виконання судових рішень» від 24.12.2014 р., яким пропонується внести зміни до законів «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» та Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень», відповідно до запропонованих положень слід визначити Законом про Державний бюджет України на відповідний рік альтернативні механізми та способи виконання судових рішень. Найбільшою проблемою в контексті виконання рішень ЄСПЛ є звернення їх до виконання в частині виплати відшкодування [77; 80; 83].

Д. Супрун вважає, що опублікування й поширення серед національних судів рішень ЄСПЛ могло б бути достатнім превентивним заходом загального характеру, вжитим із метою уникнення можливих порушень Конвенції в подальшому. Саме цей ефект рішень юрисдикційного контрольного механізму

Конвенції надає цьому механізму специфічного характеру, який відрізняє його від інших механізмів контролю та робить унікальним у системі сучасного міжнародного права.

Відповідно до рішення Великої палати ЄСПЛ у справі «Скоццарі і Дж'юнта проти Італії» (*Scozzari and Giunta v. Italy*) підсумовано зобов'язання держав стосовно здійснення необхідних заходів щодо виконання таких рішень: «...зі ст. 46 Конвенції постає зобов'язання Високих Договірних Сторін виконувати остаточні рішення Суду в будь-якій справі, у якій вони є сторонами, тоді як нагляд за їх виконанням здійснює Комітет міністрів. Із цього постає, крім іншого, що рішення, у якому Суд знайшов порушення, покладає на державу-відповідача правовий обов'язок не просто виплатити відповідним особам суми справедливої сатисфакції, а й затвердити під керівництвом Комітету Міністрів у національній правовій системі загальні та/або (якщо це необхідно) індивідуальні заходи, спрямовані на усунення порушень, виявлених Судом, і їхніх наслідків. Окрім того, країна-відповідач залишається вільною (зі здійсненням при цьому моніторингу з боку Кабінету міністрів) у виборі засобів, за допомогою яких вона виконуватиме своє зобов'язання згідно зі ст. 46 Конвенції, за умови їх відповідності тим, що їх викладено у висновках рішення Суду» [84].

Незважаючи на наявність низки правових актів, які регулюють порядок виконання на території України рішень Європейського суду, в Україні склалася ситуація, коли рішення ЄСПЛ або не виконуються, або виконуються протягом досить тривалого часу [10; 19; 25; 30; 121; 221; 222; 223]. Переважно мова йде про рішення, якими присуджуються зарплатні виплати, пенсії чи інші заборгованості держави перед громадянами. У зв'язку із цим, 15 жовтня 2009 р. Європейський суд із прав людини виніс «пілотне» рішення у справі «Юрій Іванович Іванов проти України», яким визнав порушення Україною її зобов'язань за Європейською конвенцією 1950 р. та Протоколами до неї, зокрема порушення зобов'язань відповідно до п. 1 ст. 6 «Право на справедливий суд» Європейської конвенції та ст. 1 «Захист права власності» Першого протоколу до Конвенції. Також, було вказано на порушення ст. 13 «Право на ефективний засіб

юридичного захисту» Європейської конвенції. У своєму рішенні Європейський суд зобов'язав Україну невідкладно запровадити на національному рівні ефективний засіб юридичного захисту або комплекс таких засобів, які б унеможливили подібні порушення.

Для забезпечення виконання рішень судів в Україні прийнято Закон України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» від 5 червня 2012 р. Цим законом передбачається, що виконання рішень суду про стягнення коштів, боржником за якими є державний орган, здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, у межах відповідних бюджетних призначень шляхом списання коштів із рахунків такого державного органу, а в разі відсутності в зазначеного державного органу відповідних призначень – за рахунок коштів, передбачених за бюджетною програмою для забезпечення виконання рішень суду. Якщо рішення суду про стягнення коштів із державного підприємства або юридичної особи не виконане протягом шести місяців із дня винесення постанови про відкриття виконавчого провадження, його виконання здійснюється за рахунок коштів, передбачених за бюджетною програмою для забезпечення виконання рішень суду. Якщо протягом 3 місяців не перераховано кошти, стягувачу виплачується компенсація у розмірі трьох відсотків річних від несплаченої суми за рахунок коштів, передбачених за бюджетною програмою для забезпечення виконання рішень суду. Тобто, Україна гарантує виконання рішень, де боржниками є державні органи, підприємства, юридична особа, примусова реалізація майна якої забороняється відповідно до законодавства, навіть у разі їхньої неплатоспроможності. У цьому випадку держава виконує рішення суду за рахунок коштів Державного бюджету України.

Отже, рішення ЄСПЛ забезпечують захист прав і свобод людини, а їх виконання є актуальним питанням сьогодення. В Україні проблема захисту прав людини є однією з найбільш гострих. Від стану виконання рішень ЄСПЛ, як міжнародної судової інстанції, залежить імідж країни. Оскільки Україна прагне інтегруватися до Європейського Союзу, то для уникнення труднощів під час

виконання таких рішень необхідні реформи законодавчої, виконавчої й судової гілок влади [237].

На сьогоднішній день тенденція статистичних даних ЄСПЛ стосовно поданих скарг для України є позитивною і в порівнянні з 2017 роком, коли Україна займала перше місце за цим показником з кількістю понад 18 тисяч скарг поданих проти неї, станом на 1 січня 2018 року на розгляді ЄСПЛ перебувало приблизно 7100 скарг, що є четвертим показником серед країн-членів Ради Європи. В першій трійці – Туреччина (7500), Росія (7750) та Румунія (9900).

Переломним моментом поліпшення статистичних даних практики Європейського суду з прав людини стало ухвалення рішення по справі саме в частині виконання судових рішень. Мова йде про безпрецедентне рішення «Бурмич та інші проти України», за яким ЄСПЛ викреслив зі свого реєстру понад 12 тисяч скарг на Україну про системне невиконання рішень національних судів, передавши їх розгляд у Комітет міністрів [210].

Справу розпочато відповідно до п'яти заяв проти України. Заявники скаржились на невиконання або несвоєчасне виконання рішень національних судів, винесених на їх користь. Вони стверджували про порушення їхніх прав, гарантованих ст. 6 Конвенції та ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції, ст. 13 Конвенції стосовно відсутності ефективного засобу юридичного захисту в національному законодавстві.

Зважаючи на вагомість та значимість рішень Європейського суду з прав людини для національного законодавства України, а також на їх прецедентний характер, теоретичне та практичне використання і застосування даних рішень як науковцями-дослідниками, так і юристами-практикантами, включаючи суддів, адвокатів, юристів-правоохоронців та інших осіб, які так чи інакше пов'язані з судовим процесом, є необхідним та невід'ємним елементом їх діяльності. У світлі цього, автором наголошується на проблематиці єдиного інформаційно-пошукового реєстру рішень ЄСПЛ.

На сьогодні, у вільному доступі перелік рішень ЄСПЛ на офіційному рівні висвітлено на веб-порталі сайту Міністерства Юстиції України, однак містить

вичерпний перелік класифікації за алфавітом та за статтями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, на відміну від Єдиного державного реєстру судових рішень національних судів України, в якому наявний більш розгалужений спектр класифікації та пошуку судових рішень, включаючи класифікацію за датою ухвалення судового рішення, формою судочинства, категорії справи та пошуком за контекстом. Таким чином, пропонується доповнити окремою вкладкою в Єдиному державному реєстрі судових рішень, доступ до якого наявний на офіційному веб-порталі: <http://reyestr.court.gov.ua>, рішення Європейського суду з прав людини, що дозволить систематизувати законодавство у даній сфері та полегшить використання зазначених прецедентних матеріалів, які вже давно стали невід'ємною частиною національного законодавства України.

РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ ПРАВОВІДНОСИН, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПРИ ПРИТЯГНЕННІ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

2.1 Органи, які наділені повноваженнями притягувати до відповідальності суб'єктів, які порушують законодавство щодо невиконання судових рішень

У Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, схваленої Указом Президентом України від 20.05.2015 № 276 (далі – Стратегія) [168], зазначено, що на сьогодні система

правосуддя не виконує поставлені перед нею завдання на належному рівні – у системі виконання судових рішень існують істотні проблеми (гранично низька частка фактичного виконання судових рішень, відсутність ефективної системи мотивації державних виконавців, системні недоліки у взаємодії державних виконавців з іншими державними та недержавними установами). Тому саме прийняття Стратегії є одним із кроків для подолання вищезазначених проблем у системі виконання судових рішень.

Водночас, цей процес потребує поступового перегляду нормативно-правової бази для визначення функцій державних та недержавних інституцій у регулюванні та контролі діяльності виконавців, з метою надання їм достатніх повноважень для: пошуку активів боржників, отримання судової заборони; вдосконалення стандартів справедливості виконавчого провадження; затвердження посередницької ролі виконавців у провадженні; оптимізації процесу розподілу справ; поліпшення етичного та дисциплінарного нагляду; більшої зручності та взаємосумісності інформаційних систем виконавчої служби; застосування управління ризиками та аналізу функціональних можливостей; вдосконалення системи професійної підготовки, а також більшої наочності наданих виконавцями послуг завдяки підвищенню рівня інформованості громадськості [40; 46].

Зміст правовідносин у досліджуваній сфері щодо відповідальності за невиконання судових рішень передбачає собою сукупність суб'єктивних прав та обов'язків суб'єктів, що вступили у правовідносини з приводу невиконання судових рішень.

Таким чином, юридичний зміст правовідносин визначає те, як правовідносини повинні відбуватися, а саме після винесення рішення судом уповноважена особа повинна привести до виконання судового рішення та здійснити ті або інші дії, а фактичний зміст правовідносин у досліджуваній сфері, передбачає нам реальну дійсність: 60 відсотків невиконаних судових рішень, з приводу дій або бездіяльності уповноважених посадових (службових) осіб, що не здійснюють виконання судового рішення, чим порушують основоположні норми

обов'язкового виконання судового рішення, як запоруку захисту державою прав та свобод громадян.

Правове регулювання реалізації правовідносин у сфері невиконання судових рішень здійснюється головним чином через механізм суб'єктивних прав і юридичних обов'язків [29].

Суб'єктивне право у сфері невиконання судових рішень – це вид і міра можливої чи дозволеної поведінки суб'єкта, воно належить лише уповноваженому суб'єкту, який реалізує його на свій розсуд, тобто суб'єкт завжди може відмовитися від використання свого суб'єктивного права, крім випадків, коли суб'єктивне право збігається із юридичним обов'язком.

Суб'єктивні права у сфері невиконання судових рішень містять наступні варіанти можливої поведінки уповноваженого суб'єкта:

1) право здійснювати певні дії, тобто реалізувати свої інтереси у сфері невиконання судових рішень (здійснення виконавчого провадження державним чи приватним виконавцем);

2) право вимагати певних дій від зобов'язаного суб'єкта щодо виконання конкретного судового рішення (стягнення конкретних санкцій з боржника відповідно до рішення суду, виконавчого листа);

3) право вимагати відновлення порушеного права, тобто звертатися до компетентних державних органів за захистом суб'єктивного права і примусового забезпечення юридичного обов'язку у сфері невиконання судових рішень (приведення судового рішення до виконання шляхом притягнення до відповідальності виконавчою службою, або ж шляхом звернення до ЄСПЛ за захистом своїх прав) [48].

Тобто, суб'єктивне право може виступати як право-поведінка, право-вимога, право-домагання, право-користування. Залежно від характеру і стадії реалізації того чи іншого суб'єктивного права, на перший план у ньому може виходити одна із зазначених можливостей, як правило, перша. У цілому ж, усі вищезазвані елементи становлять зміст і структуру суб'єктивного права.

За результатами аналізу, ми дійшли висновку, що суб'єктивне право у сфері невиконання судових рішень не може здійснюватися її носієм довільно, незалежно від інших правових норм. Реалізуючи своє суб'єктивне право, суб'єкт правовідносин діє на основі і у межах своїх повноважень, згідно нормативних актів міжнародного та національного законодавства.

Проаналізуємо основні суб'єкти (органи), які уповноважені здійснювати відповідні функції у сфері невиконання рішень суду, зокрема в частині визначення переліку осіб, що мають право реалізації виконавчого провадження за рішенням суду.

Зосередимо увагу на переліку тих органів, які уповноважені застосовувати свої повноваження щодо винесення рішень в порядку притягнення до відповідальності суб'єктів, які порушують законодавство щодо невиконання судових рішень. Окрім того, спробуємо розкрити і охарактеризувати зміст правовідносин, що виникають у сфері притягнення виконавчими органами суб'єктів до відповідальності за ухилення від виконання судових рішень.

Зміст вищезазначених правовідносин визначають як сукупність суб'єктивних прав і обов'язків учасників процесу виконання судових рішень уповноваженими на те особами, які реалізуються в рамках адміністративно-правового регулювання примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), що визначено рядом нормативно-правових документів у рамках судової реформи.

Різні нормативно-правові документи в сфері регулювання відносин щодо невиконання судових рішень визначають суб'єктів, які прямо чи опосередковано є або ж органами, що мають право притягувати до відповідальності інших учасників суспільних відносин у даній сфері, або самі є суб'єктами правопорушення, яких можна притягнути до відповідальності у разі порушення ними норм законодавства [33; 34; 60].

Таким нормативно-правовими документами є Закон України «Про виконавче провадження», який викладено у новій редакції, Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень

інших органів», в яких переважно визначена відповідальність виконавців судових рішень за їх невиконання або неналежне виконання, оскільки Закон України «Про виконавче провадження» також встановлює визначену відповідальність зазначених суб'єктів.

Прикладом є положення абз. 2 ч. 5 ст. 13, де вказано, що за порушення строків прийняття рішень та вчинення виконавчих дій виконавці несуть відповідальність у порядку, встановленому законом [138].

Зміст правовідносин, що виникають з приводу невиконання судових рішень, реалізацію яких закріплено повноваженнями відповідних державних органів, які притягають до відповідальності за порушення законодавства, можуть здійснюватися за наступними підставами: а) невиконання рішення суду суб'єктами порушення у визначений час; б) у разі ухилення від виконання (бездіяльності) посадових повноважень щодо приведення до виконання судового рішення.

Акцентуємо увагу на тому, що правовідносини у сфері притягнення до відповідальності суб'єктів, які порушують законодавство щодо невиконання судових рішень, відбуваються між органами державної влади, які реалізують державну політику у даній сфері з боку фізичних та юридичних осіб, що ухиляються від виконання рішення суду, чим передбачають порядок застосування до них санкцій в рамках чинного законодавства, а також використовують захист своїх прав в рамках міжнародного судочинства в порядку звернення до Європейського суду з прав людини.

Саме тому для подальшого розгляду досліджуваного питання у даній сфері регулювання, логічно об'єднати суб'єктів, які наділені повноваженнями притягувати до відповідальності суб'єктів, які порушують законодавство щодо невиконання судових рішень.

Розподілимо їх наступним чином:

- міжнародні судові органи;
- національні судові органи,
- державні органи, що наділені повноваженнями, у разі здійснення ними

примусового виконання рішень суду, притягувати до відповідальності.

Враховуючи такий розподіл, до першого блоку у сфері відповідальності за невиконання рішень суду ми відносимо Європейський суд з прав людини, що є останньою інстанцією, яка здійснює регулювання відносин у сфері винесення остаточного рішення та визначення алгоритму вирішення виконання рішення суду зі стягненням на користь позивача всіх матеріальних та моральних зобов'язань. ЄСПЛ знаходить єдиний знаменник у вирішенні спірних питань, який, безумовно, може бути прецедентом, і виносить рішення, яке має найвищу юридичну цінність.

Виконання судових рішень є заключним етапом у процесі реалізації захисту прав постраждалих осіб. Однак, в Україні цей механізм майже не працює, і саме тому до недавнього часу наша держава була лідером по скаргах до ЄСПЛ із питань невиконання рішень національними судами.

Необхідність забезпечення пріоритету прав особи в судочинстві, створення механізмів їх реалізації зумовили зростання ролі Європейського суду з прав людини у частині остаточного винесення рішення [47; 62; 224; 225]. Суд, як незалежний та неупереджений орган, забезпечує дотримання законності та справедливості у судочинстві.

Ухвалення Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини 1950 р., Першого протоколу і протоколів № 2, 7, 7, 11 до Конвенції» [164] (17.08.1997) означає, що Україна визнала юрисдикцію ЄСПЛ і застосування Конвенції.

Відповідно до Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи 1787 (2011) від 26 січня 2011 року «Виконання рішень Європейського суду з прав людини», існування основних системних недоліків, які викликають велику кількість повторюваних висновків щодо порушення Конвенції, пов'язані, зокрема, із хронічним невиконанням рішень національних судів [207].

Прикладом застосування міжнародних організацій захисту порушених прав є рішення Європейського суду з прав людини «Юрій Миколайович Іванов проти України» [45], в якому державу було зобов'язано запровадити ефективний засіб

юридичного захисту, який би забезпечив адекватний та достатній захист від невиконання або затримки у виконанні рішень національного суду, за виконання якого вона несе відповідальність відповідно до принципів, встановлених практикою Європейського суду з прав людини.

У рішенні «Юрій Миколайович Іванов проти України» Євросуд сфокусувався саме на невиконанні рішень суду, в яких держава виступає боржником в особі тих чи інших державних органів або підприємств (група налічує понад 400 подібних справ) [67; 79; 88; 111; 177; 178].

У справі Юрій Миколайович Іванов проти України, Суд відзначив, що рішення на користь заявника не виконувались 7 років і 10 місяців та 5 років і 11 місяців. При цьому, причинами таких затримок були: а) недостатність бюджетних коштів; б) бездіяльність державних виконавців; в) прогалини в національному законодавстві, через які не існувало можливості виконати рішення суду у випадках недостатності бюджетних коштів [45].

Рішення Європейського суду з прав людини підлягають обов'язковому виконанню країнами, які ратифікували Європейську конвенцію. Виконання рішень Європейського суду контролює Комітет Міністрів у Страсбурзі. За результатами вивчення кожного конкретного судового рішення Комітет міністрів приймає резолюцію, в якій надає рекомендації для повного виконання державою рішень Євросуду. Так як Комітет Міністрів постійно контролює процес виконання рішень Європейського суду, справа може бути закритою лише після виконання рішення в повному обсязі. Ухилення держави від виконання рішень Європейського суду або їх виконання в неповній мірі загрожує прийняттям політичних заходів по відношенню до держави, аж до виключення з членства в Раді Європи. Можливі політичні наслідки для держав є дуже непривабливими, тому рішення, як правило, виконуються вчасно. Однак, протягом приблизно піввікової діяльності Європейського суду, все ж таки зафіксовані поодинокі випадки тривалого невиконання його рішень.

Європейський суд залишає за державою свободу у виборі заходів, необхідних для виконання його рішень. Згідно зі стандартами Ради Європи,

значення кожного з прийнятих Європейським судом рішень полягає в тому, що вони впливають не тільки на право, але й на розвиток національного законодавства держав-учасниць Конвенції.

Автор акцентує увагу, що Закон про виконання рішень Європейського суду регулює відносини, які виникають у зв'язку із зобов'язанням України з виконання рішень Європейського суду; необхідністю усунення причин порушення Україною Конвенції та протоколів до неї; впровадженням в українське судочинство та адміністративну практику європейських стандартів з прав людини; створенням умов для зменшення числа заяв до Європейського суду проти України. Вищевказаний закон містить дуже важливе положення про обов'язковість рішень Європейського суду для їх виконання Україною (ч. 1 ст. 2), передбачаючи процедуру такого виконання, фінансування витрат на виконання рішення Європейського суду, доступу та оповіщення про відповідне рішення; регулює питання, пов'язані з виплатою стягувачу сум справедливої сатисфакції; вказує, які міри загального та індивідуального характеру можуть прийматися Україною щодо заявника для відновлення його порушених прав; встановлено компетенцію відповідних органів державної влади під час виконання рішення Європейського суду.

Відповідно до ст. 17 Закону «Про виконання рішень Євросуду», суди використовують при розгляді справ Конвенцію та практику Європейського суду як джерело права. З положень цієї статті закону випливає, що національні суди в Україні можуть і повинні використовувати положення рішень Європейського суду при розгляді судових справ певної категорії. Хоча, з іншого боку, деякі автори (наприклад, уповноважений у справах дотримання Конвенції про захист прав і основних свобод людини, Ю. Зайцев) не вважають, що введення практики Європейського суду як джерело права створює прецедентне право в Україні у зв'язку з надзвичайно узагальненими і оцінними формулюваннями рішень Європейського суду [139; 75].

Виконання рішень Європейського суду здійснюється у порядку, передбаченому Законом України «Про виконавче провадження» за рахунок

Державного бюджету України. Слід зазначити, що Закон України «Про виконавче провадження» є недосконалим, про що свідчить практика виконання рішень національних судів в Україні.

Відповідно до Закону України «Про виконання рішень Європейського суду», в Україні діє орган представництва, відповідальний за виконання рішень Європейського суду. Цей орган зобов'язаний забезпечити ознайомлення громадськості з рішеннями Європейського суду проти України. У триденний строк з моменту отримання оповіщення про набуття рішенням статусу остаточного, орган представництва надсилає його короткий зміст для опублікування в офіційних виданнях України, яке публікується українською мовою протягом семи днів. Крім того, короткий виклад справи має спрямовуватися Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини, іншим державним органам та посадовим особам, причетним до справи суб'єктам. До основних заходів виконання рішень Європейського суду відносять: виплату відшкодування; додаткові заходи індивідуального характеру; заходи загального характеру [139; 66].

Згідно зі ст. 8 Закону України «Про виконання рішень Євросуду», виплата відшкодування повинна бути здійснена протягом трьох місяців з моменту отримання Рішенням остаточного статусу. У разі порушення встановленого терміну, на суму відшкодування нараховується пеня. Так як державна виконавча служба надсилає документи про виконавче провадження для виконання в Державне казначейство України, казначейством списуються відповідні суми з певної статті Державного бюджету України. Проблемність виконання рішень в частині виплати відшкодування полягає в тому, що даним законом не передбачено зобов'язання кожного року в Державному бюджеті передбачати суми, потрібні для виконання рішень Європейського суду. Щодо фінансового забезпечення виконання рішень Європейського суду, то в перехідних положеннях закону про виконання рішень Євросуду вказано на необхідність передбачення окремою бюджетною програмою коштів на виконання рішень Європейського суду. Так як державний бюджет приймається на кожен рік – немає гарантій того,

що потрібні суми будуть передбачатися в необхідній кількості регулярно кожен рік. Тобто, це проблемне питання залишається відкритим і невідомо як будуть виконуватися рішення Євросуду, якщо у Держбюджеті не виявиться потрібних коштів [139].

Є чимало рішень Суду щодо України, де саме дії судових органів визнавалися такими, що призводили до порушення гарантованих Конвенцією прав на справедливий судовий розгляд та інших прав.

Аналіз судових рішень показує, що національні суди повинні не лише ефективно захищати людину, а й самим діяти в такий спосіб, щоб не порушувати права, гарантовані Конвенцією [87; 89; 90].

Враховуючи вищевказаний аналіз, з урахуванням процесу судової реформи та забезпечення практичної реалізації принципів верховенства права й гарантування кожного права на справедливий судовий розгляд справ у даній сфері, вважаємо за доцільне засосування судових рішень ЄСПТЛ як практику прецедентного права, що підтверджується постановами ВАСУ, з рекомендаціями застосовувати рішення ЄСПТЛ при прийнятті рішень національним судами, як джерела права, що стало б дієвим механізмом вирішення чисельних колізій і прогалин у законодавстві.

Керуючись практикою Європейського суду з прав людини, зазначимо, що виконання судових рішень розглядається як невід'ємна частина судового розгляду у розумінні ст. 6 Конвенції.

Звичайно, безпосередньо органи виконавчої влади мають посідати активну позицію щодо відслідковування того, чи можуть вони в межах своєї компетенції забезпечити належний захист гарантованих Конвенцією прав. У разі виникнення конфлікту між нормативними положеннями, що визначають діяльність таких органів, і положеннями Конвенції у світлі практики суду, вони повинні вживати відповідні заходи щодо вирішення конфліктів на користь прав людини, звертаючись до вищих органів чи висуваючи пропозиції щодо вдосконалення нормативної бази їх діяльності з метою поліпшення захисту прав людини.

Судам відведено ключову роль у забезпеченні ефективного захисту прав, гарантованих Конвенцією. Саме суди та прирівняні до них інституції вважаються, як правило, тими ефективними засобами захисту на національному рівні, до яких, за Конвенцією, потрібно звертатися за захистом своїх прав, перш ніж шукати підтримку в ЄСПЛ. Водночас, є ситуації, коли навіть звернення до судових органів не може вважатися ефективним у зв'язку з відсутністю у суду компетенції дієво відновити або захистити права особи на національному рівні (справи «Войтенко проти України» та «Єфименко проти України») чи коли звернення до національних судів не дає бажаного результату і Європейський суд доходить висновку, що заявник ужив достатніх заходів для захисту своїх прав на національному рівні, але вони в його конкретній ситуації виявилися неефективними, де суд відхилив попередні зауваження уряду про невичерпання заявником національних засобів правового захисту, визнавши, що заявник достатньо оскаржував рішення правоохоронних органів про відмову в порушенні кримінальної справи та про закриття кримінальної справи.

Слід зазначити, що кількість прикладів застосування національними судами практики Європейського суду під час вирішення справ чи прийнятті процесуальних рішень щороку збільшується. Питання: як має вчинити національний суд, якщо, розглядаючи справу, він установлює наявність конфлікту між положеннями закону та положеннями Конвенції чи практики суду? Відповідь: застосовувати Конвенцію.

Окрім того, національним судам вкрай важливо ознайомитися безпосередньо з текстами рішень Європейського суду, оскільки вирішуючи питання про виправданість втручання органів виконавчої влади в певні права людини, гарантовані Конвенцією, суди мають знати, як саме після них це питання, можливо, розглядатиме Європейський суд. Наприклад, ст.ст. 8-12 Конвенції містять схожі положення, що визначають, за яких умов держава може втрутитись або обмежити певні права та свободи. У зв'язку з цим, Європейський суд розробив певні стандарти, за якими він, передусім, визначає, чи було втручання в право особи. Давши позитивну відповідь на це запитання, Суд

визначає, чи було втручання, передбачене законом. Значення має публічність нормативного акта, що розглядається, та передбачуваність і чіткість його положень. Якщо Суд установить, що такий нормативний акт не був доступним (публічним) чи передбачуваним, він може знайти порушення Конвенції на цій підставі. Якщо Суд не бачить проблем щодо нормативного акта й установить його доступність, він переходить до вирішення наступного питання: чи переслідувало втручання законну мету? Так, наприклад, ст. 10 Конвенції, що гарантує свободу вираження поглядів, дає підстави для обмеження цієї свободи «в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для охорони порядку або запобігання злочинам, для охорони здоров'я або моралі, для захисту репутації або прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету й безсторонності суду». Як правило, проблеми часто постають у разі нечіткого розуміння конвенційних положень щодо свободи розсуду. Після цього Суд переходить до питання, яке, як показує аналіз, є складним для національних правозастосовних органів: чи було втручання у право заявника необхідним у демократичному суспільстві та пропорційним законним цілям, які воно переслідувало? Вирішуючи це питання, Суд докладно аналізує відповідну ситуацію. У справах за ст. 10 Конвенції, він, наприклад, уважно вивчає різні факти, у тому числі висловлювання, які використовували засоби масової інформації, висвітлюючи події чи характеристики певних осіб, а також зважає на те, який зміст такі висловлювання мають у політичному, морально-етичному чи іншому контексті цієї країни, який суспільний інтерес становить висвітлювана тема тощо.

Таким чином, досліджуючи статус Європейського суду з прав людини, як суб'єкту, у сфері невиконання судових рішень з боку України, автор підкреслює, що ЄСПТЛ є міжнародним судовим органом, що здійснює свою діяльність на підставі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, його юрисдикція поширюється на всі держави-члени Ради Європи, та включає розгляд всіх питань, які стосуються тлумачення і застосування конвенції, включаючи

міждержавні справи і скарги окремих осіб у сфері невиконання судових рішень на території конкретної країни.

Національні суди, які ми виділяємо в наступний блок, незважаючи на свою незалежність, є однією з гілок влади, а це означає, що винесені ними рішення є діями органів держави. Незалежність судової влади – це принцип конституційного права, який визначає її взаємодію з іншими гілками влади. Інакше кажучи, мова йде про внутрішньодержавний розподіл компетенції.

Отже, орган судової влади та суддя, як лідируючий суб'єкт, уповноважений здійснювати правосуддя шляхом винесення рішення у справі, що відноситься до його юрисдикції, забезпечує захист прав громадян та винесення законного рішення по справі [22; 63; 74].

Адміністративно-правовий статус суддів – це сукупність встановлених та закріплених законами та іншими нормативно-правовими актами прав, свобод, обов'язків, що гарантують участь суддів, прокурорів, адвокатів та нотаріусів в управлінні державними справами й задоволення публічних та особистих інтересів через діяльність державної влади й органів місцевого самоврядування [86].

Враховуючи вищевикладене, доцільно вказати, що суд, здійснюючи судочинство, першочергово ставить за мету захист прав та законних інтересів громадян, з обов'язковим подальшим забезпеченням виконання судового рішення. Оскільки наявність даної проблематики невиконання судового рішення залишається актуальною, і лише приведення до виконання судового рішення, гарантує захист основоположних прав людини та довіру їй до держави.

Законом України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» [144] Україна взяла на себе зобов'язання в частині здійснення виконання судових рішень. Таким чином, зауважуємо, що в рамках здійснення судочинства в частині притягнення до адміністративної відповідальності, суд має визначені повноваження своєї юрисдикції згідно Кодексу адміністративного судочинства, Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо притягнення до відповідальності осіб за порушення законодавства у сфері виконання судових рішень.

Беззаперечно, що суд, виступаючи одним з основних суб'єктів щодо притягнення до адміністративної відповідальності посадових осіб, в рамках розгляду досліджуваної теми, у разі, якщо посадова особа залишила без розгляду окрему ухвалу суду, чи не виконала рішення суду, згідно ст. 222 КУпАП, суд уповноважений виносити рішення щодо притягнення до адміністративної відповідальності та накладати стягнення у визначеному законом порядку, а також здійснювати провадження у справах у рамках ст. 186-5 КУпАП, або ж ст. 286, ст. 287 КАС України.

Для виявлення проблемних питань у вирішенні справ зазначеної вище категорії, сприяння виробленню єдиного підходу до вирішення таких справ та підвищення якості їх розгляду у справах зі спорів з приводу невиконання судових рішень про стягнення коштів безпосередньо з державного бюджету, державних органів, підприємств, здійснено аналіз судової практики з цього питання та наведено певні приклади, які нададуть детальніше розкрити адміністративно-правовий статус суб'єктів у сфері невиконання судових рішень.

Що стосується визначення юрисдикції судів, з приводу вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень», у разі, коли спірні відносини виникли щодо невиконання рішення слід зазначити наступне.

У досліджуваних публічно-правових спорах обов'язковою стороною має бути представник публічної влади (орган державної влади, орган місцевого самоврядування тощо). При цьому юрисдикція адміністративних судів охоплює всі публічно-правові спори, крім спорів, для яких законом встановлено інший порядок судового вирішення (ч. 2 ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України). Мова йде про публічно-правові спори саме за участю суб'єктів владних повноважень.

Тому ряд постанов Пленумів Вищого адміністративного суду застосовуються як роз'яснювальна практика при вирішенні адміністративними судами спорів, які виникають у зв'язку з виконанням рішень суду.

Як правило, це стосується судового розгляду справи та стадії апеляції та касації. Прикладом є ухвала Житомирського апеляційного адміністративного суду [216] від 24.10.2017 № 806/1722/17, в якій Державна фіскальна служба України, не погоджуючись із судовим рішенням, оскаржила його в апеляційному порядку.

У цьому контексті, якщо законом встановлено інший порядок судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби, то це виключає юрисдикцію адміністративних судів у такій категорії справ. Такий правовий висновок висловив Верховний Суд України при розгляді справи № 6-931цс16 [220].

Різноманітність судових спорів можна пояснити значною кількістю постанов, що визначають аналіз та узагальнення практики розгляду адміністративними судами справ з приводу оскарження рішень, дій або бездіяльності державної виконавчої служби, державної казначейської служби, податкової служби, у тому числі і визнання нечинними норм постанов Кабінету Міністрів, норм законів України і т.п. [123; 124; 125; 126; 127; 128; 129; 130; 131; 132].

Зважаючи на те, що розглянути позицію суду в рамках апеляційного провадження щодо кожного з перерахованих суб'єктів в рамках нашого дослідження неможливо, проаналізуємо позицію суду на декількох прикладах до наступних державних органів.

Суд, як орган забезпечення гарантій у частині виконання вимог позивача, розглядає справи у порядку касації і має за мету визнати винними державні виконавчі служби, які реалізовували виконання судового рішення (постанова ВСУ від 19.05.2015 р. № 667/4594/14-а, в якій зазначено: «... колегія суддів Судової палати в адміністративних справах ВС дійшла висновку про те, що невиконання судового рішення управлінням ПФУ в частині виплати грошових коштів за відсутності відповідного фінансового забезпечення та фактичної відсутності коштів не може вважатися невиконанням судового рішення без поважних причин. Накладення штрафу в такому випадку жодним чином не захищає право особи на отримання бюджетних коштів...» [128].

Дослідження судової практики щодо вирішення впродовж 2015-2018 років спорів, які виникали у зв'язку з виконанням рішень суду про стягнення коштів, боржником за якими є державний орган або державна установа, підприємство, організація, дає право констатувати, що в переважній більшості це справи за позовними заявами стягувачів до Державної казначейської служби та її територіальних підрозділів про:

– визнання дій відповідача щодо повернення виконавчого листа неправомірними та зобов'язання відповідача прийняти виконавчий лист до виконання;

– визнання дій органів Казначейства щодо невиконання судового рішення неправомірними та зобов'язання їх здійснити його негайне виконання та подати до суду звіт про виконання цього судового рішення, стягнення моральної шкоди;

– визнання дій органів Казначейства щодо невиконання судового рішення протиправними та зобов'язання їх негайно перерахувати кошти на рахунок стягувача за відповідним виконавчим документом, нарахувати і сплатити компенсацію за порушення строку виконання судового рішення за весь час прострочки;

– зобов'язання органів Казначейства виконати рішення.

У всіх справах органи Казначейства брали участь в адміністративному процесі як відповідачі [169].

Прийняття судами рішення про зобов'язання органу Державної казначейської служби вчинити дії по виконанню судового рішення є правомірним, оскільки є реалізацією повноваження, яким суд наділений відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 162 КАСУ [69].

Як показало дослідження судових рішень, значна кількість справ щодо невиконання органами Казначейства судових рішень про стягнення коштів з державного бюджету, державних органів, підприємств, установ розглядалась у загальному порядку за окремим адміністративним позовом, оскільки позовні заяви подані за загальними правилами, встановленими для звернення до адміністративного суду.

Лише у 3-х справах мало місце звернення до суду позивачів із заявами в порядку ч. 9 ст. 267 КАС України, які розглядались у межах провадження щодо раніше вирішеної справи (справи № 2а-1733/10/0670, № 806/7020/13-а, № 817/1330/14) [7; 8; 36; 37].

Так, у справі № 806/7020/13-а за позовом фізичної особи-підприємця Пашинського В. В. до Головного управління Державної казначейської служби України у Житомирській області про стягнення бюджетної заборгованості за наслідками розгляду звіту відповідача про виконання постанови суду, ухвалою Житомирського окружного адміністративного суду на керівника відповідача накладено штраф у розмірі 10 мінімальних заробітних плат у сумі 12180, 00 грн.

Проте, вказана ухвала суду першої інстанції за результатами апеляційного перегляду скасована, оскільки судом не встановлено, що позивач на день подання відповідачем звіту не звертався до органу Казначейства з відповідною заявою про виконання рішення та не подав документів, зазначених у п. 6 Порядку виконання рішень про стягнення коштів державного та місцевих бюджетів або бюджетних установ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03.08.2011 року № 845 [216; 169].

У іншій справі (№ 817/1330/14), у зв'язку з невиконанням постанови Рівненського окружного адміністративного суду, якою у тому числі зобов'язано орган Казначейської служби подати звіт про виконання судового рішення, ухвалою суду встановлено новий строк для подання звіту про виконання рішення та накладено на голову ДКС України штраф у розмірі 12180,00 грн. За результатами апеляційного перегляду дану ухвалу залишено без змін. Як показав аналіз, справи, пов'язані із визначенням початку перебігу тримісячного строку для виконання рішення суду, порушення якого є підставою для виплати компенсації в категорії справ, що є об'єктом дослідження, у судах Житомирського апеляційного адміністративного округу не розглядались [216].

Таким чином, можна зробити висновок, що органи суду узагальнюють практику винесення рішень, акцентуючи на окремих позиціях суду щодо розгляду справ.

Державні органи, що наділені повноваженнями здійснювати примусове виконання рішень суду, та притягувати до відповідальності, об'єднані нами у третій блок, як суб'єкти, які безпосередньо здійснюють реалізацію виконання рішення суду. Пропонуємо виокремити їх, оскільки саме вони безпосередньо відповідають за дотримання та виконання вимог чинного законодавства, а також уповноважені здійснювати виконавче провадження у рамках своїх повноважень.

Отже, систему органів примусового виконання рішень, що визначено Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [160] становлять:

- 1) Міністерство юстиції України;
- 2) органи державної виконавчої служби, утворені Міністерством юстиції України в установленому законодавством порядку: державні виконавці та приватні виконавці.

У рамках судової реформи, яка останніми роками проводиться в Україні, були прийняті закони України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», «Про виконавче провадження», які повинні вирішити цю проблему. Новелами цих законодавчих актів є введення поряд із державними виконавцями такої професії, як приватний виконавець.

Дану категорію вважаємо за доцільне розглянути у даному підрозділі, оскільки вони є тим ключовим елементом, за допомогою якого працює механізм реалізації виконання судового рішення. Тому можливо розглядати їх в якості суб'єктів, які уповноважені здійснювати виконання судових рішень і притягувати до відповідальності.

Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» у частині, що стосується прав та обов'язків державних виконавців, визначено, що примусове виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) (далі – рішення) покладається на органи державної виконавчої служби та, у визначених Законом України «Про виконавче провадження» випадках, на приватних виконавців [138; 160].

Правовою основою діяльності органів державної виконавчої служби та приватних виконавців є Конституція України, цей закон, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, інші закони, нормативно-правові акти, прийняті на їх виконання.

Державний виконавець, приватний виконавець під час здійснення професійної діяльності є незалежними, керуються принципом верховенства права та діють виключно відповідно до закону [134].

Виконавець під час здійснення виконавчого провадження, згідно із ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження», зобов'язаний вживати передбачених цим законом заходів щодо примусового виконання рішень, неупереджено, ефективно, своєчасно і в повному обсязі вчиняти виконавчі дії, та в рамках своїх повноважень, має право:

1) проводити перевірку виконання боржниками рішень, що підлягають виконанню відповідно до цього Закону;

2) проводити перевірку виконання юридичними особами незалежно від форми власності, фізичними особами, фізичними особами-підприємцями рішень стосовно працюючих у них боржників;

3) з метою захисту інтересів стягувача одержувати безоплатно від державних органів, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, посадових осіб, сторін та інших учасників виконавчого провадження необхідні для проведення виконавчих дій пояснення, довідки та іншу інформацію, у тому числі конфіденційну;

4) за наявності мотивованого рішення суду про примусове проникнення до житла чи іншого володіння фізичної особи безперешкодно входити на земельні ділянки, до житлових та інших приміщень боржника-фізичної особи, особи, в якій перебуває майно боржника чи майно та кошти, належні боржникові від інших осіб, проводити в них огляд, у разі потреби примусово відкривати їх в установленому порядку із залученням працівників поліції, опечатувати такі приміщення, арештовувати, опечатувати та вилучати належне боржникові майно, яке там перебуває та на яке згідно із законом можливо звернути стягнення.

Примусове проникнення на земельні ділянки, до житлових та інших приміщень у зв'язку з примусовим виконанням рішення суду про виселення боржника та вселення стягувача і рішення про усунення перешкод у користуванні приміщенням (житлом) здійснюється виключно на підставі такого рішення суду;

5) безперешкодно входити на земельні ділянки, до приміщень, сховищ, іншого володіння боржника-юридичної особи, проводити їх огляд, примусово відкривати та опечатувати їх;

б) накладати арешт на майно боржника, опечатувати, вилучати, накладати стягнення у вигляді штрафу на фізичних, юридичних та посадових осіб у випадках, передбачених законом та інше [138].

Таким чином, ч. 3 п. 8 ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження» підкреслює нам правову позицію щодо виокремлення суб'єктів, які уповноважені здійснювати дії по виконанню рішення суду, як таких, хто має право притягувати до відповідальності шляхом накладення стягнення у вигляді штрафу на фізичних, юридичних та посадових осіб у випадках, передбачених законом. І цю підставу нам чітко вказує Закон.

Проте, варто акцентувати увагу на тому, що відповідно до ст. 5 Закону України «Про виконавче провадження», органи та особи, які здійснюють примусове виконання рішень, поряд з тим, що визначають виконання примусового рішення органами державної виконавчої служби (державними виконавцями) та у передбачених цим законом випадках на приватних виконавців, правовий статус та організація діяльності яких встановлюються Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», визначає нам, що вказані вище особи не можуть виконувати рішення у визначених випадках, передбачених ч. 4 ст. 5 Закону України «Про виконавче провадження», що також має вирішальну позицію при визначенні граней у виконанні своїх повноважень органами виконавчої служби та приватними виконавцями.

Що стосується етапу виконання рішень, то, звичайно ж, чи не найбільша проблема виникає у зв'язку з неавтоматизованістю та розпорошеністю основних

реєстрів майна боржників та неможливістю автоматичного арешту коштів боржника. До того ж, інколи трапляються абсурдні випадки, коли просто забули внести до постанови КМУ певну інформацію, і, як наслідок, виконавець отримує відмову у підключенні до баз регіональних сервісних центрів. Тобто, отримати інформацію про автотранспорт боржника онлайн фактично неможливо. Аналогічно приватні виконавці не мають спеціального доступу до ЄДРЮОФОП, через який можна було б відслідковувати корпоративні права боржників, і тому доводиться це робити вручну через загальнодоступний пошук.

Що стосується відсутності можливості автоматично арештовувати кошти боржника, то це є великим недоліком української системи виконання рішень. Так, для прикладу, у Литві така система існує, що дозволяє без надзвичайних зусиль 118 приватним виконавцям на всю країну справлятися із 10 тисячами виконавчих проваджень на кожного. Окрім цього, й інші процеси є максимально автоматизовані, наприклад, всі реєстри об'єднані в один, що дозволяє виконавцю натисканням однієї кнопки накласти арешт на все майно боржника – від нерухомості до цінних витворів мистецтва. Також, для виконавців у Литві не передбачено обмежень по кількості помічників, на відміну від вимог Податкового кодексу України, згідно з якими у самозайнятої особи, якою є приватний виконавець, може бути не більше 4-х найманих працівників.

До того ж, приватні виконавці звернули увагу й на певні законодавчі прогалини та неточності, що зумовлюють виникнення додаткових процедурних питань під час виконання рішень.

Найбільше питання у стягувачів викликає коло справ, які може брати до свого провадження приватний виконавець. Особливо це питання стосується виконавчих документів, які вже знаходились на примусовому виконанні у відділах ДВС та які, за бажанням стягувача, можуть бути передані на виконання приватним виконавцям. Однак, у законодавстві з цього питання існує прогалина, що дозволяє передавати виконавчий документ від органу ДВС до приватного виконавця виключно до відкриття виконавчого провадження (тобто протягом 1 дня з моменту подання виконавчого документа до державного органу). Про це

нам говорить буквально тлумачення закону, в якому вживається поняття «передача виконавчого документа», а не «виконавчого провадження».

Якщо ж виконавче провадження уже відкрите, але стягувач бажає передати справу приватному виконавцеві, то йому потрібно шляхом написання заяви повертати виконавчий документ з ДВС та подавати до приватного виконавця. Але в такому випадку знімається арешт з майна боржника і виникають проблеми з виконавчим збором, про стягнення якого буде видана і постанова державного виконавця, і в майбутньому приватного виконавця.

Додаткове питання також виникає із об'єднанням виконавчих проваджень у так зване зведене виконавче провадження. Це допускається, зокрема, якщо боржником по декількох провадженнях є одна й та сама особа. Однак нюанси виникають, якщо такі провадження знаходяться у різних виконавців: у приватного та державного. У такому випадку права стягувача, який звернувся до державної служби, можуть бути порушені у зв'язку з більшою оперативністю дій приватного виконавця, який може першим звернути стягнення на все майно боржника на користь свого клієнта, незважаючи на те, хто із стягувачів першим пред'явив виконавчий документ на виконання. Міжнародний досвід вказує в даному випадку на важливість такої складової, як матеріальна зацікавленість виконавця. Так, у Литві, у разі наявності підстав для об'єднання декількох виконавчих проваджень у зведене, пріоритет має перший виконавець, а інші зобов'язані до нього приєднатись. При цьому, винагорода розподіляється наступним чином: 75 % винагороди отримує перший виконавець, а 25% – решта виконавців, що до нього приєднались. Тобто, у виконавця з'являється більша зацікавленість та мотивація, оскільки сума стягнення збільшується за рахунок нових клієнтів і тому сума винагороди також зростає.

Враховуючи вищевикладене, підсумуємо та зазначимо, що в результаті аналізу було визначено систему державних органів, які, згідно чинного законодавства, наділені повноваженнями притягувати до відповідальності суб'єктів, які порушують законодавство щодо невиконання судових рішень.

Крім того, визначено, що правовідносини у даній сфері відбуваються між органами влади, які реалізують державну політику у даній сфері з боку фізичних та юридичних осіб, що ухиляються від виконання рішення суду, чим передбачають порядок застосування до них санкцій в рамках чинного законодавства відповідними суб'єктами, які здійснюють примусове виконання рішень, а також використовують захист своїх прав в рамках міжнародного судочинства в порядку звернення до Європейського суду. А саме функцію примусового виконання рішень покладено на такі уповноважені органи: 1) Міністерство юстиції України; 2) органи державної виконавчої служби: державні виконавці та приватні виконавці.

2.2 Суб'єкти, які притягуються до відповідальності за невиконання судових рішень

Відповідальність суб'єктів за невиконання судових рішень, визначення підстав застосування щодо них санкцій – є невід'ємним кроком на шляху до високої правової держави, що зобов'язує, в рамках даного дослідження, розкрити питання щодо адміністративно-правового статусу суб'єктів, які притягуються до відповідальності за невиконання судових рішень, розкрити зміст їх обов'язків, здійснити відповідну класифікацію.

На наш погляд, підставою для застосування адміністративної відповідальності до суб'єктів, які ухиляються від виконання судових рішень, є вчинення особою суспільно шкідливого, протиправного, винного діяння, яке містить ознаки повного складу правопорушення, передбаченого нормою законодавства у сфері невиконання судового рішення.

Система суб'єктів, які притягуються до відповідальності за вчинення порушень у сфері невиконання судового рішення, в Україні є складною та об'ємною категорією, що зумовлено великою кількістю органів (їх посадових

осіб), які підпадають під кваліфікуючі ознаки даного правопорушення, складність також полягає у тому, що фактично тільки один орган – суд, виносить рішення щодо притягнення винного до відповідальності за невиконання рішення суду. Тобто, невиконання одного судового рішення породжує собою наступне провадження, що, знову ж таки, знаходиться у підвідомчості суду і досягається метою винесення наступного рішення суду, яке може не виконуватися, в чому і постає дилема і проблематика досліджуваного питання.

Перш ніж дослідити систему суб'єктів, які притягуються до відповідальності за вчинення порушень у сфері невиконання судового рішення в межах даного підрозділу роботи, необхідно визначити поняття та види суб'єктів, що є основою для подальшого дослідження їх правового статусу.

Системний підхід щодо різновидів суб'єктів, які притягуються до відповідальності за вчинення порушень у сфері невиконання судового рішення, вимагає від нас визначити понятійний апарат: поняття «суб'єкт» та «суб'єкт правопорушення», оскільки ці категорії є не лише складовою частиною в системі суб'єктного складу правопорушників, але й домінуючою при кваліфікації правопорушення.

Теорія відповідальності поділяє суб'єктів майже всіх видів правопорушень на загальні та спеціальні.

Спеціальними, зазвичай, називають суб'єктів, на яких розповсюджується крім загальних, ще і певна спеціальна ознака, що і обумовлює особливості їх відповідальності.

Суб'єктами досліджуваної нами сфери в частині невиконання судових рішень, згідно чинного законодавства, є уповноважені посадові особи (уповноважені державні органи, керівники підприємств та ін.).

Враховуючи вищевикладене, ми дійшли висновку, що спеціальним суб'єктом порушень в частині невиконання судових рішень є особа – учасник правовідносин (у тому числі контролюючі органи), на яку покладені обов'язки, установлені законодавством України щодо дотримання норм законодавства та здійснення виконання судових рішень у строки та у порядок, визначений законом.

Визначаючи обов'язковість судових рішень, слід звернути увагу, що законодавець встановлює не тільки заходи процесуального примусу забезпечення адміністративного судочинства, але й юридичну відповідальність учасників адміністративного процесу за невиконання чи недобросовісне виконання судових рішень, тим самим забезпечує державний примус щодо охорони суспільних відносин у публічній сфері.

Невиконання судового рішення тягне за собою кримінальну, адміністративну, цивільну, дисциплінарну відповідальність та застосування штрафних санкцій.

Проблема відповідальності державних службовців привертала увагу таких дослідників, як В. Баштанник, М. Бойко, С. Дубенко, Т. Желюк, Н. Плахотнюк, С. Серьогін, Ю. Старилов та інших, однак розгляд досліджуваної теми на сьогодні є надзвичайно актуальним.

Як зазначає С. Серьогін, відповідальність державного службовця – його здатність усвідомлювати і виконувати покладені на нього завдання та обов'язки, передбачати наслідки своїх вчинків, дій та бездіяльності у сфері наданих їм повноважень, так і в суспільній сфері [189].

Адміністративна відповідальність настає за залишення посадовою особою без розгляду окремої ухвали суду або невжиття заходів щодо усунення зазначених в ній порушень закону, а також несвоєчасну відповідь на окрему ухвалу суду (ст. 185-6 КУпАП) [70].

Відповідальність за цією статтею буде нести спеціальний суб'єкт – посадова особа. Це також примушує посадову особу вчасно розглянути, вжити відповідних заходів щодо усунення порушень і дати відповідь суду (судді) про розгляд окремої ухвали суду чи окремої постанови судді.

Під посадовими особами у відповідних статтях КУпАП визнаються працівники, що знаходяться на державній або суспільній службі і посаді, пов'язаній зі здійсненням організаційно-керівних, адміністративно-управлінських функцій, унаслідок яких виникають визначені правові наслідки для осіб і організацій, яким вони адресовані. Щоб визначити коло цих осіб, варто

звернутися до аналізу чинного законодавства, що визначає правовий статус працівників Державного апарату керування, адміністрацій державних установ і підприємств, а також органів керування (адміністрацій), громадських організацій (об'єднань). Ретельний аналіз цього законодавства свідчить про те, що термін «посадова особа» застосовується до всіх працівників, які наділені хоча б деякими управлінськими і розпорядницькими повноваженнями щодо організації роботи інших осіб. Це можуть бути функції відносно керування трудовим колективом у повному обсязі, з організації роботи і виробництва в конкретному підрозділі підприємства або фірми, контролю і перевірки виконання яких-небудь рішень або актів, прийом, звільнення і переведення на іншу роботу співробітників відповідної організації, застосування заходів або заохочення, стягнення і т.п. Усі ці функції мають одну загальну рису: у них реалізуються керівні повноваження в процесі здійснення соціального керування в широкому розумінні цього слова. Причому, реалізація цих повноважень надається: у формі видання визначених владних розпоряджень (актів керування), спрямованих на організацію роботи і звертання інших осіб. У процесі виконання таких керівних розпоряджень (актів) між керівником (посадовою особою) і підлеглим (адресатом розпорядження) встановлюється визначений правовий зв'язок, що обумовлює виникнення відповідних правових наслідків – прав і обов'язків працівників-виконавців, зобов'язаних виконати розпорядження посадових осіб. Іншими словами, посадові особи виступають як організатори повсякденної роботи службового персоналу й інших працівників різних державних і суспільних органів, установ, підприємств і організацій. Вони розпоряджаються значними матеріальними, фінансовими і трудовими ресурсами, здійснюють важливі організаційно-управлінські функції, і саме в силу цього наділяються керівними повноваженнями і несуть підвищену відповідальність за результати своєї службової діяльності [70].

Таким чином, продовжуючи розгляд досліджуваної теми, вважаємо за доцільне розкрити зміст поняття «посадова особа» та «службова особа», стосовно яких в науці адміністративного права існують різні дефініції вказаних понять.

Так, О. П. Світличний розмежовує поняття «посадова особа» та «службова особа» і наголошує на необхідності чіткого розрізнення службових та посадових осіб як суб'єктів адміністративних правопорушень. Вчений визначає посадову особу як «фізичну особу, яка постійно або тимчасово виконує обов'язки, визначені в установленому законом порядку, що пов'язані з виконанням обов'язків керівника, заступника керівника в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності, а також інші особи, які з огляду на свої посадові (службові) обов'язки відповідають за виконання вимог, встановлених законами та іншими нормативно-правовими актами, і які входять до виконуваних ними трудових (службових) обов'язків або на підставі спеціально їм наданих повноважень» [190].

Під службовою особою вчений визначає фізичну особу, яка постійно або тимчасово виконує функцію представника влади, органу місцевого самоврядування, пов'язану з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій чи обов'язків, покладену на неї в установленому законом порядку правомочним органом та/або правомочною службовою особою [190].

В. Я. Тацій та А. А. Піонтковський при визначенні суб'єкта злочину, що стосується злочинів проти правосуддя, використовують термін «приватна особа» [6]. На імпонує позиція В. К. Матвійчука, який, не погоджуючись із вказаним визначенням, вважає, що поняття «приватна особа» не зовсім точно відображає той зміст, який вищезазначені вчені намагаються йому надати.

Визначення спеціального суб'єкта також сформульовано у ч. 2 ст. 18 КК України: «Спеціальним суб'єктом злочину є фізично осудна особа, що вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність за злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа» [78].

Дослідження суб'єкта адміністративної відповідальності у сфері невиконання судових рішень, з одного боку, допомагає вирішити теоретичну проблему визначення змісту суб'єкта адміністративної відповідальності, а з іншого – сприяє вирішенню проблем у правотворчій та правозастосовній сферах,

які стосуються притягнення суб'єкта до адміністративної відповідальності за залишення посадовою особою без розгляду окремої ухвали суду або невжиття заходів щодо усунення зазначених в ній порушень закону, а так само несвоєчасна відповідь на окрему ухвалу суду.

Розглядаючи питання щодо виокремлення суб'єктів, які можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності, коротко проаналізуємо, хто саме підпадає під норму суб'єкта, який буде нести відповідальність (ст. 185-6 КУПАП «Невжиття заходів щодо окремої ухвали суду» [70]). То ж, суб'єкт адміністративного проступку – спеціальні посадові особи, як визначено коментарем КУПАП [119].

Ю. О. Тихомиров зазначає, що під час визначення суб'єктів певної галузі права слід виокремлювати уповноважених фізичних та юридичних осіб, що володіють статусом на вчинення певних дій у сфері правового регулювання цієї галузі права [205]. Тобто, суб'єктами адміністративного права необхідно вважати фізичних та юридичних осіб, які можуть учиняти дії у сфері суспільних відносин, що становлять предмет адміністративного права на підставі наявності відповідного статусу.

О. В. Кузьменко суб'єктом адміністративного процесу визначає носія прав і обов'язків з реалізації процесуальної діяльності у сфері публічного управління, здатного надати права щодо процесуальної діяльності реалізовувати, а покладені обов'язки виконувати, а учасником – реально існуючий індивід адміністративного процесу [82]. О. І. Миколенко, будучи також представником підходу щодо широкого розуміння сутності адміністративного процесу, дотримувався подібного погляду, зазначаючи, що під час розгляду адміністративного процесу як певної сукупності правовідносин, слід усвідомлювати, що суб'єкт права у розумінні його як особи, що володіє правосуб'єктністю, може й не бути у певний момент учасником правовідносин, у тому числі й адміністративного процесу, проте у будь-якому разі учасником правовідносин може бути лише суб'єкт права [98].

В адміністративному праві під суб'єктом, як правило, розуміють носія (власника) прав та обов'язків у сфері публічного управління, які передбачені

адміністративно-правовими нормами, здатного надані права реалізовувати, а покладені обов'язки виконувати [65; 1; 12]. Тобто, мова йде про фактичного учасника правових зв'язків у сфері публічного управління.

Д. Бахрах зазначає, що «суб'єктами адміністративного права потрібно визнати учасників управлінських відносин, які адміністративно-правовими нормами наділені правами і обов'язками, здатністю вступати в адміністративні правовідносини» [11]. На думку вченого, правовідносини є головним каналом реалізації правових норм, і носій прав і обов'язків, зазвичай, стає суб'єктом правовідносин і в загальному колі одних та інших співпадає. Ю. Старилов суб'єктами адміністративного права вважає реальних учасників адміністративно-правових відносин, які, маючи відповідний адміністративно-правовий статус, беруть участь в організації публічного управління (державного і муніципального) у самій управлінській діяльності, а також у процесі управління (адміністративних процедурах) [196].

З урахуванням вищевикладеного, пропонуємо порушити питання про доцільність виокремлення різних груп суб'єктів, які притягуються до відповідальності за невиконання судових рішень, оскільки це є єдиним механізмом та забезпечуючими гарантіями, задекларованими в національних та міжнародних нормах.

Структура суб'єктів, що відносяться до сфери невиконання судових рішень, включає в себе наступні складові:

- 1) суб'єкти, що виносять та призначають рішення за результатами розгляду справи в межах адміністративного судочинства;
- 2) органи державної виконавчої служби та, у визначених Законом України «Про виконавче провадження» випадках, приватні виконавці, що реалізують забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) [138];
- 3) суб'єкти, які ухиляються від виконання судового рішення.

Таким чином, з урахуванням обсягу досліджуваної теми та акцентуючи увагу на дослідженні саме суб'єктів у рамках приведення до виконання та

притягнення до відповідальності судових рішень, розглянемо державні органи, які, відповідно до Закону України «Про державну службу», відносяться до 2 та 3 категорії.

Зазначимо, що Закон України «Про державну службу» регулює відносини, що виникають у зв'язку із вступом на державну службу, її проходженням та припиненням, а також визначає правовий статус державного службовця. Дія закону розповсюджується на:

- 1) секретаріат Кабінету Міністрів України;
- 2) міністерства та інші центральні органи виконавчої влади;
- 3) місцеві державні адміністрації;
- 4) органи прокуратури;
- 5) органи військового управління;
- 6) закордонні дипломатичні установи України;
- 7) державні органи, особливості проходження державної служби в яких визначені ст. 91 цього Закону;
- 8) інші державні органи.

Викладена позиція зобов'язує автора визначити основні групи суб'єктів, що можуть бути притягнені до відповідальності за невиконання судових рішень, та, відповідно, їх класифікувати.

За категоріями, визначеними ст. 6 Закону України «Про державну службу»:

– категорія «А» (Державний секретар Кабінету Міністрів України та його заступники, державні секретарі міністерств; керівники центральних органів виконавчої влади, які не є членами Кабінету Міністрів України, та їх заступники; керівники апаратів Конституційного Суду України, Верховного Суду, вищих спеціалізованих судів та їх заступники, керівники секретаріатів Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та їх заступники, Голови Державної судової адміністрації України та його заступники; керівники державної служби в інших державних органах, юрисдикція яких поширюється на всю територію України) [147];

– категорія «Б» (керівники структурних підрозділів Секретаріату Кабінету Міністрів України та їх заступники; керівники структурних підрозділів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та інших державних органів, їх заступники, керівники територіальних органів цих державних органів та їх структурних підрозділів, їх заступники; керівники та заступники керівників структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій, апаратів місцевих державних адміністрацій, їх структурних підрозділів; керівники апаратів апеляційних та місцевих судів, керівники структурних підрозділів апаратів судів, їх заступники; заступники керівників державної служби в інших державних органах, юрисдикція яких поширюється на всю територію України) [147];

– категорія «В» (інші посади державної служби, не віднесені до категорій «А» і «Б»).

Отже, визначивши категорії державних службовців та їх статус, вважаємо за доцільне запропонувати власну класифікацію залежно від різних напрямів.

Зважаючи на вищевикладене, автором пропонується власне визначення поняття суб'єкта, що притягується до відповідальності за вчинення порушень у сфері невиконання судових рішень, ним є суб'єкт державної влади, уповноважені контролюючі органи, які реалізують своєчасне, всебічне, повне та об'єктивне виконання рішення суду по справі щодо захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень.

Як зазначалось вище, суб'єктом адміністративного проступку, відповідно до ст. 185^б є спеціальний суб'єкт (посадові особи).

Слід зазначити, що Кодекс України про адміністративні правопорушення (80731-10, 80732-10), відповідно до листа МЮУ від 03.11.2006 № 22-48-548, не містить визначення терміна посадова особа.

Так, згідно з ч. 2 ст. 2 Закону України «Про державну службу» (3723-12), посадовими особами вважаються керівники та заступники керівників державних органів та їх апарату, інші державні службовці, на яких законами або іншими нормативними актами покладено здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій [147].

Адміністративно-господарські обов'язки – це обов'язки по управлінню або розпорядженню державним, колективним чи приватним майном. Такі повноваження в тому чи іншому обсязі є у начальників планово-господарських, постачальних, фінансових відділів і служб, завідуючих складами, магазинами, майстернями, ательє, їх заступників, керівників відділів підприємств, відомчих ревізорів та контролерів тощо.

Особа є службовою не тільки тоді, коли вона здійснює відповідні функції чи виконує обов'язки постійно, тимчасово або за спеціальним повноваженням, за умови, що зазначені функції чи обов'язки покладені на неї правомочним органом або правомочною службовою особою.

Залежно від конкретного змісту управлінських функцій і характеру повноважень посадових осіб, серед них можна виділити: керівників, відповідальних (ведучих) фахівців і представників адміністративної влади.

Керівники – це посадові особи, основний зміст роботи яких полягає в тому, щоб направляти і керувати роботою безпосередньо підлеглих їм працівників: фахівців, виконавців, представників допоміжно-технічного персоналу і т.п. [6]. Правовою основою службової діяльності керівників є положення про відповідні органи, їхні структурні підрозділи і посадові інструкції.

Прикладом ухилення від виконання судових рішень є справа № 2214/315/2012 відносно Директора ПП «Ваш дім»: «...Директор ПП «Ваш дім» ОСОБА_1 залишив без розгляду та виконання припис Славутського міжрайонного прокурора від 09.12.2011 року №56-3850вих 11 (81 вих. 11), чим вчинив адміністративне правопорушення, відповідальність за яке передбачена ч. 2 ст. 186-6 КУпАП. У суді адмінпорушник ОСОБА_1 вину визнав. Вина правопорушника ОСОБА_1 підтверджується протоколом про адміністративне

правопорушення від 03.01.2012 року» [125].

Наступним прикладом є справа за № 3-1013/2010 «...ОСОБА_2, працюючи начальником відділу культури і туризму Козельщанської районної державної адміністрації, несвоєчасно, з порушенням місячного строку надав відповідь на подання слідчого про усунення причин і умов, що сприяли вчиненню злочину, чим вчинив адміністративне правопорушення, передбачене ст. 185-6 ч. 2 КУпАП. ОСОБА_2 в судовому засіданні визнав себе винним і не заперечував факту, викладеного в протоколі ..» [124].

Привертає увагу і справа за № 725/1677/13-п відносно особи, яка тимчасово виконувала обов'язки начальника КЕВ м. Чернівці: «...26.03.2013 року при перевірці Чернівецькою прокуратурою з нагляду за додержанням законів у воєнній сфері, встановлено, що ОСОБА_1, будучи тимчасово виконувачем обов'язків начальника КЕВ м. Чернівці та особою, яка наділена правом на розгляд та виконання припису, у порушення ст. 22 Закону України «Про прокуратуру», вимоги припису від 28 листопада 2012 року № 4/556 про усунення порушень вимог Закону України «Про звернення громадян» та надання інформації мешканцям, не виконав, чим вчинив залишення без розгляду припис прокурора, тобто адміністративне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 185-6 КУпАП. ОСОБА_1 в судовому засіданні свою вину у вчиненому правопорушенні визнав частково...».

На відміну від керівників, відповідальні (ведучі) фахівці здійснюють керування не цілісними об'єктами і їх структурними підрозділами, а виконанням визначених специфічних функцій (наприклад, інженерно-технічне забезпечення виробництва, кадрове забезпечення, планово-фінансова діяльність і т.п.). Головне у змісті діяльності цієї категорії посадових осіб полягає в тому, що вони від імені і за дорученням відповідних органів управління або установ, підприємств особисто керують здійсненням спеціальних функцій і готують проекти управлінських рішень по цих функціях або самі, у межах наданих їм повноважень, або за дорученням керівників, приймають такі рішення.

Зрештою, ще однією специфічною категорією посадових осіб є

представники адміністративної влади. Основною рисою, що виділяє їх з числа інших посадових осіб є те, що вони мають право постійно або тимчасово приймати рішення чи давати розпорядження у відношенні осіб, що не знаходяться у службовому підпорядкуванні до них. До числа таких посадових осіб можуть бути віднесені, зокрема, працівники поліції, прокуратури, оперативний склад служби безпеки, представники різних контрольно-наглядових органів, державних інспекцій і т.п. [147].

Наприклад, справа № 826/20891/13-а: «...18 листопада 2013 року відповідачем винесено постанову про відкриття виконавчого провадження № 40743420 з виконання виконавчого листа № 2а-13990/11/2670, виданого 14.01.2013 р. Окружним адміністративним судом міста Києва про зобов'язання позивача повернути до Державного бюджету України кошти в розмірі 4 959 259,18 грн. Постанова державного виконавця відділу державної виконавчої служби Оболонського районного управління юстиції у місті Києві про відкриття виконавчого провадження від 18 листопада 2013 року № 40743420 направлена на адресу учасників виконавчого провадження лише 4 грудня 2013 року, суд приходить до висновку про порушення відповідачем строків надіслання на адресу сторін копій постанови про відкриття виконавчого провадження, встановлених ч 5 ст. 25 Закону України «Про виконавче провадження». Враховуючи наведене, виконавче провадження було відкрито не за підвідомчістю виконання рішення, державний виконавець не відмовив у відкритті виконавчого провадження у зв'язку з пред'явленням виконавчого документа до органу державної виконавчої служби не за місцем або не за підвідомчістю виконання рішення, копію постанови про відкриття виконавчого провадження від 18.11.2013 р. надіслано позивачу з порушенням строку, встановленого ч. 5 ст. 25 Закону України «Про кримінальне провадження», суд дійшов висновку про наявність підстав для задоволення позову, чим порушив вимоги статей 7, 8, 9, 10, 11, 71, 128, 160-163, 181 Кодексу адміністративного судочинства України [123].

Таким чином, дослідивши справи з даної сфери адміністративно-правового регулювання, визначимо наступну тенденцію – визнання порушень з боку

державних органів, а саме державної виконавчої служби, та відміну рішення на користь позивача.

Що ж стосується громадянина – суб'єкта підприємницької діяльності, зазначаємо, що він може бути визнаний службовою особою (посадовою особою) лише тоді, коли у нього реально виникає можливість виконання вказаних вище обов'язків. А це можливо у випадку, коли такий громадянин на умовах трудового договору наймає працівників для сприяння йому у здійсненні підприємницької діяльності. За таких обставин він набуває організаційно-розпорядчих повноважень стосовно найманих працівників (право ставити перед ними певні завдання, визначати розмір заробітної плати, розпорядок робочого дня, застосовувати дисциплінарні стягнення тощо) [240].

Враховуючи вищевикладене, вважаємо, що перелік суб'єктів, якими є службові особи, та які, в межах своїх повноважень, здійснюють покладені на них державою обов'язки, досить розгалужений, а правовідносини що реалізуються в даній сфері є об'ємною та насиченою категорією.

Тому, продовжуючи розгляд суб'єктів, яких можна притягнути до відповідальності, вважаємо за доцільне надати визначення правовідносин, що складаються у сфері відповідальності за невиконання судових рішень – як діяльність у сфері державного управління, учасниками якої є службові та посадові особи при виконанні ними судових рішень, урегульованих нормами адміністративного права.

З урахуванням вищевикладеного, пропонуємо визначити постановою Кабінету Міністрів України «Перелік органів, що підпадають під суб'єкти, що притягуються до відповідальності за невиконання судових рішень», де буде передбачено механізм створення, функціонування, повноваження, перелік та межі відповідальності.

Відповідно до положень ст. 1 Закону України «Про державну службу», державний службовець – це громадянин України, який займає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті) (далі – державний орган), одержує заробітну плату за рахунок

коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби [147].

Відповідно до законів України «Про судоустрій і статус суддів» (ст. 13), «Про виконавче провадження» (ч. 2 ст. 88), а також ч. 2 ст. 14 Кодексу адміністративного судочинства України, судові рішення, які набрали законної сили є обов'язковими для виконання всіма громадянами та посадовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань, які існують в Україні. Насамперед, це стосується органів публічної влади й державних службовців [147].

За результатами аналізу відомостей з Єдиного реєстру судових рішень, встановлено непоодинокі факти щодо невиконання судових рішень, зокрема:

1) Справа № 710/844/15-п, в якій «...згідно протоколу ЧК № 006454 про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 185-6 КУпАП від 17.02.2015 р., державний реєстратор речових прав Реєстраційної служби Шполянського РУЮ ОСОБА_1 в період часу з 06.11.2014 р. по 17.11.2014 р. не виконала ухвали Шполянського районного суду, чим порушила вимоги ст. 185-6 КУпАП...»;

2) Справа № 308/1245/13-п, в якій «...Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення від 23.01.2013 р. встановлено, що ОСОБА_1, будучи заступником Ужгородського міського голови, керуючою справами виконкому Ужгородської міської ради 21.12.2012 р., отримала подання прокуратури м. Ужгорода від 19.12.2012 р. № 13-6219 про усунення порушень вимог законодавства про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно, із зазначенням відповідно до ч. 3 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» строку розгляду подання до 03.01.2013 р. Однак, ОСОБА_1 не ініціювала розгляд подання прокуратури м. Ужгород від 19.12.2012 р. на засіданні виконавчого комітету Ужгородської міської ради 26.12.2012 р. та не надала у визначений строк відповіді. 23.01.2013 р. відносно ОСОБА_1 складено протокол про адміністративне правопорушення за ч.2 ст. 185-6 КУпАП ...» [126].

3) Справа № 285/3131/13-п, в якій «...ОСОБА_1, будучи посадовою особою, залишив без розгляду подання Новоград-Волинського міжрайонного прокурора від 16.05.2013 р. «Про усунення порушень вимог Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», а саме: отримавши вказане подання 18.05.2013 р. не скликав сесію Червоновільської сільської ради, не вніс подання на її розгляд та без прийняття відповідного рішення повідомив Новоград-Волинську міжрайонну прокуратуру про те, що постанова Новоград-Волинського міськрайонного суду від 30.03.2013 р. розглядалась на сесії сільської ради 24.04.2013 року...»;

4) Справа № 447/82/18, в якій «...05.01.2018 р. близько 13 год. 21 хв., гр. ОСОБА_1 в приміщенні магазину «Продукти», що в м. Миколаєві по вул. Ст. Бандери, 7, Львівської області, продавав піротехнічні засоби, а саме бенгальські вогники «ZIMNE OGNIE» у кількості 2 пачки без відповідних на це документів. Вина ОСОБА_1 у вчиненні правопорушення стверджується його визнавальними показами, протоколом про адміністративне правопорушення та іншими матеріалами справи. Розглянувши представлені матеріали справи, вважаю, що в діях ОСОБА_1 є склад адмінправопорушення, передбаченого ч.1 ст.185-6 КУпАП...»;

5) Справа за № 130/1447/17, в якій: «...Відповідно до окремої ухвали Жмеринського міськрайонного суду Вінницької області від 29.12.2016 р. ухвалено: «Довести до відома Леляцької сільської ради Жмеринського району Вінницької області шляхом внесення на розгляд засідання сесії (чергової/позачергової) факт порушення виконавчим комітетом Леляцької сільської ради Жмеринського району Вінницької області своїх повноважень, що передбачені ст. 37 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», при винесенні рішення виконавчого комітету Леляцької сільської ради від 30.05.2016 р. № 21 «Про присвоєння назви місцевості, де розташовані об'єкти нерухомого майна» для вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли порушенню закону. Про вжиті заходи повідомити суд не пізніше одного місяця після надходження окремої ухвали». Згідно протоколу про адміністративне

правопорушення встановлено, що посадова особа, а саме голова Лесяцької сільської ради Жмеринського району Вінницької області ОСОБА_1 несвоєчасно надав повідомлення на окрему ухвалу Жмеринського міськрайонного суду Вінницької області від 29.12.2016 р., про що ДОП СП Жмеринського ВП ГУНП у Вінницькій області ОСОБА_2 було складено відповідний протокол...».

Крім того, зазначимо, що суд у своїй практичній діяльності при винесенні рішень завчасно попереджає суб'єктів про адміністративну відповідальність за невиконання ухвали Так, наприклад: «...колегія суддів зазначає, що позивач у справі, за наслідками вирішення якої стосовно відповідача (відповідачів) винесено судом окрему ухвалу, не є суб'єктом правових відносин, пов'язаних з її виконанням (невиконанням) останнім (останніми). В даному випадку контроль за дотриманням адресатом окремої ухвали покладається саме на суд, який, у разі невиконання першим заходів щодо окремої ухвали, діє за правилами, передбаченими Кодексом України про адміністративні правопорушення. Одночасно, колегія суддів наголошує, що суд не вправі зобов'язати адресатів окремої ухвали невідкладно та неухильно виконати у повному обсязі її вказівки, оскільки вони зобов'язані її виконати в силу закону (ч. 5 ст. 124 Конституції України, ч. 1 ст. 14 ЦПК України). Таке невиконання тягне за собою відповідальність, передбачену ст. 185-6 КУпАП [70].

Відповідно до ч. 5 ст. 124 Конституції України, судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України. У п. 9 ч. 3 ст. 129 Конституції України до основних засад судочинства віднесено обов'язковість рішень суду [73].

Судові рішення, що набрали законної сили, обов'язкові для всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та громадян і підлягають виконанню на всій території України, а у випадках, установлених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, – і за її межами.

Отже, виконання судових рішень є складовою права на справедливий суд та однією з процесуальних гарантій доступу до суду, що передбачено статтею 6

Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року, ратифікованої Законом України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» (далі – Конвенція) [164].

Одним із засобів юридичного захисту сторін виконавчого провадження при проведенні виконавчих дій є судовий контроль за виконанням судових рішень, який передбачає, зокрема, можливість здійснення певних процесуальних дій у виконавчому провадженні лише з дозволу суду, а також обов'язок суду розглянути скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби й позови, що виникають з відносин щодо примусового виконання судових рішень.

Відповідними нормами Закону України «Про виконавче провадження» встановлено альтернативний порядок оскарження рішень, дій або бездіяльності посадових осіб державної виконавчої служби, який залежить від статусу суб'єкта оскарження у виконавчому провадженні. У межах цього дослідження увага звертається на судовий порядок оскарження рішень, дій або бездіяльності органів державної виконавчої служби, а тому потребує визначення коло осіб, які наділені правом звернення до суду.

Законодавець визначає три групи осіб, які можуть оскаржити до суду рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби. До них належать сторони виконавчого провадження, інші учасники виконавчого провадження та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій. Такі ж групи осіб визначено у частині першій статті 181 Кодексу адміністративного судочинства України.

За нормами ст. 383 ЦПК України, сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду із скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до цього Кодексу, порушено їх права чи свободи [230].

У свою чергу, положеннями ч. 2 ст. 384 ЦПК України визначено, що скарга подається до суду, який видав виконавчий документ [230].

Варто звернути увагу на те, що ст. 74. Закону України «Про виконавче провадження» передбачено оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавців та посадових осіб органів державної виконавчої служби [138].

Зокрема: 1. Рішення, дії чи бездіяльність виконавця та посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання судового рішення можуть бути оскаржені сторонами, іншими учасниками та особами до суду, який видав виконавчий документ, у порядку, передбаченому законом.

2. Рішення, дії чи бездіяльність виконавця та посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання рішень інших органів (посадових осіб), у тому числі постанов державного виконавця про стягнення виконавчого збору, постанов приватного виконавця про стягнення основної винагороди, витрат виконавчого провадження та штрафів, можуть бути оскаржені сторонами, іншими учасниками та особами до відповідного адміністративного суду в порядку, передбаченому законом.

3. Рішення, дії або бездіяльність державного виконавця також можуть бути оскаржені стягувачем та іншими учасниками виконавчого провадження (крім боржника) до начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець. Рішення, дії та бездіяльність начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, можуть бути оскаржені до керівника органу державної виконавчої служби вищого рівня [138].

З наведених вище норм автором акцентовано увагу на тому, що Законом України «Про виконавче провадження» встановлено спеціальний порядок судового оскарження рішення, дій чи бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби щодо стягнення виконавчого збору, відповідно до якого спори відносяться до юрисдикції адміністративних судів та підлягають адміністративному судочинству.

Таким чином, начальник відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, при здійсненні контролю за рішеннями, діями державного

виконавця під час виконання рішень, має право у разі, якщо вони суперечать вимогам закону, своєю постановою скасувати постанову або інший процесуальний документ (або їх частину), винесені у виконавчому провадженні державним виконавцем, зобов'язати державного виконавця провести виконавчі дії в порядку, встановленому цим Законом.

Начальник відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, або виконавець з власної ініціативи чи за заявою сторони виконавчого провадження, може виправити допущені у процесуальних документах, винесених у виконавчому провадженні, граматичні чи арифметичні помилки, про що виноситься відповідна постанова.

Керівник вищого органу державної виконавчої служби, у разі виявлення порушень вимог закону, визначає їх своєю постановою та надає доручення начальнику відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, щодо проведення дій, передбачених абзацами другим і третім цієї частини.

4. Скарга у виконавчому провадженні подається виключно у письмовій формі та має містити:

1) найменування органу державної виконавчої служби, до якого вона подається;

2) повне найменування (прізвище, ім'я та по батькові) стягувача та боржника, їхні місця проживання чи перебування (для фізичних осіб) або місцезнаходження (для юридичних осіб), а також найменування (прізвище, ім'я та по батькові) представника сторони виконавчого провадження, якщо скарга подається представником;

3) реквізити виконавчого документа (вид документа, найменування органу, що його видав, день видачі та номер документа, його резолютивну частину);

4) зміст оскаржуваних рішень, дій чи бездіяльності та посилання на порушену норму закону;

5) викладення обставин, якими скаржник обґрунтовує свої вимоги;

б) підпис скаржника або його представника із зазначенням дня подання скарги [138].

5. Рішення та дії виконавця, посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання судового рішення можуть бути оскаржені протягом 10 робочих днів з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод чи законних інтересів. Рішення виконавця про відкладення проведення виконавчих дій може бути оскаржене протягом трьох робочих днів з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод чи законних інтересів.

Ч. 1 ст. 340 ГПК України передбачено, що сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду зі скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу ДВС або приватного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до цього Кодексу, порушено їхні права. Скарга подається до суду, який розглянув справу як суд першої інстанції [32].

Отже, із наведених норм можна зробити висновок про те, що дії або бездіяльність ДВС оскаржується до суду, який безпосередньо видав виконавчий документ.

Проте, постає цілком логічне питання – а до якого суду оскаржуються такі дії та/або бездіяльність у разі наявності зведеного виконавчого провадження, у якому примусово виконуються рішення судів, постановлені за правилами різних процесів?

У даному випадку особа звернулася із скаргою на дії державного виконавця до загального суду, який видав виконавчий документ. Скаргу було задоволено. При цьому з таким рішенням погодився і апеляційний суд.

На вказані рішення ДВС подано касаційну скаргу з підстав того, що справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства, оскільки у зведеному виконавчому провадженні про стягнення з боржника боргу об'єднано провадження щодо виконання восьми судових рішень, ухвалених відповідно до Цивільного процесуального кодексу України та одного наказу на виконання

судового рішення, ухваленого відповідно до Господарського процесуального кодексу України. У зв'язку із цим ДВС вважає, що суди порушили норми процесуального права, а саме ст. 122,205 ЦПК України у старій редакції.

Велика Палата Верховного Суду частково погодилась з такими доводами органу ДВС та у своїй постанові вказала, що Закон України «Про виконавче провадження» не передбачає порядку розгляду скарг на оскарження рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу ДВС або приватного виконавця під час виконання зведеного виконавчого провадження, у якому об'єднано виконання судових рішень, ухвалених судами за правилами різних юрисдикцій.

Водночас згідно ч.1 ст.287 КАС України, учасники виконавчого провадження (крім державного виконавця, приватного виконавця) та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій, мають право звернутися до адміністративного суду з позовною заявою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу ДВС або приватного виконавця порушено їхні права, свободи чи інтереси, а також якщо законом не встановлено інший порядок судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності таких осіб [68].

Разом з тим, ч. 5 вказаної статті передбачає, що адміністративні справи з приводу рішень, дій або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу ДВС щодо виконання ними рішень, ухвалених місцевим загальним судом як адміністративним судом, розглядаються місцевим загальним судом як адміністративним судом, який видав виконавчий лист.

Оскільки чинним законодавством не врегульовано порядок судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу ДВС або приватного виконавця під час виконання зведеного виконавчого провадження, у якому об'єднано виконання судових рішень, ухвалених судами за правилами різних юрисдикцій, Велика Палата Верховного Суду прийняла рішення, що в даному випадку необхідно застосовувати частину першу статті 287 КАС України і справи щодо оскарження

рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу Державної виконавчої служби або приватного виконавця, слід розглядати за правилами адміністративного судочинства.

Враховуючи вищевикладене, вважаємо за доцільне навести один з прикладів процедури оскарження даних дій, а саме Велика Палата Верховного суду при дослідженні справи № 921/16/14-г/15 у порядку спрощеного позовного провадження Господарського суду Тернопільської області за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Агроком» до Дочірнього підприємства «Тернопільський облавтодор» Відкритого акціонерного товариства «Державна акціонерна компанія «Автомобільні дороги України» про стягнення заборгованості в сумі 47067,61 грн за касаційною скаргою відділу примусового виконання рішень управління Державної виконавчої служби Головного територіального управління юстиції у Тернопільській області на постанову Львівського апеляційного господарського суду від 25 вересня 2017 року (головуючий суддя Малех І. Б., судді Марко Р. І., Матушак О. І.) та ухвалу Господарського суду Тернопільської області від 28 липня 2017 року (суддя Стопник С. Г.).

У даній справі підприємство звернулось до господарського суду із скаргою на дії державної виконавчої служби, у якій просило скасувати постанови державного виконавця про стягнення виконавчого збору та витрат на проведення виконавчих дій у зв'язку із тим, що на думку скаржника жодних заходів з примусового виконання виконавчого документу та фактичного стягнення заборгованості здійснено не було, тому відсутні й підстави для стягнення ним зі скаржника виконавчого збору та витрат на проведення виконавчих дій.

Судом першої інстанції такі вимоги було задоволено на підставі того, що оскільки державний виконавець не здійснив фактичного стягнення заборгованості з боржника відповідно до виконавчого документа, а в оскаржуваній постанові про стягнення витрат на проведення виконавчих дій не конкретизовано види та суми витрат, які належать до витрат виконавчого провадження, то з огляду на

невідповідність цих постанов вимогам чинного законодавства, вони підлягають визнанню недійсними.

З таким рішенням погодився і суд апеляційної інстанції. Проте згадані рішення органом ДВС було оскаржено у касаційному порядку з мотивів того, що спори у справах щодо оскарження постанов про стягнення виконавчого збору та витрат на проведення виконавчих дій, винесених державним виконавцем, є публічно-правовими та підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства.

Велика Палата, аналізуючи законність постановлених рішень, погодилась із доводами скаржника та висловила наступну позицію.

Гарантією прав фізичних і юридичних осіб у виконавчому провадженні є можливість оскарження дій або бездіяльності державних виконавців.

Ураховуючи наведене, крім загального порядку оскарження рішень, дій або бездіяльності державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби, визначеного нормами процесуального законодавства, Закон України «Про виконавче провадження» встановлює спеціальний порядок судового оскарження рішення, дії чи бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця щодо стягнення виконавчого збору та/або витрат на проведення виконавчих дій, згідно з яким відповідні спори відносяться до юрисдикції адміністративних судів та підлягають розгляду за правилами адміністративного судочинства.

Керуючись статтями 300-302, 308, 313-317 Господарського процесуального кодексу України, Велика Палата Верховного Суду постановила, провадження у справі за скаргою Дочірнього підприємства «Тернопільський облавтодор» Відкритого акціонерного товариства «Державна акціонерна компанія «Автомобільні дороги України» на дії відділу примусового виконання рішень управління Державної виконавчої служби Головного територіального управління юстиції у Тернопільській області задовольнити.

Таким чином, враховуючи вищевизначене, автор через призму дослідження контролю за невиконанням судового рішення та порядком оскарження дій державної виконавчої служби, підсумовує позицію про те, що контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах законодавець покладає на суд, закріплюючи даний факт в КАС України – основному Законі, який регулює адміністративне судочинство.

Ініціатором притягнення до адміністративної відповідальності з приводу рішень, дій або бездіяльності органу державної виконавчої служби, приватного виконавця, згідно положень ст. 287 КАС України, можуть виступати учасники виконавчого провадження (крім державного виконавця, приватного виконавця) та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій, які мають право звернутися до адміністративного суду із позовною заявою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця порушено їхні права, свободи чи інтереси, а також якщо законом не встановлено інший порядок судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності таких осіб.

2.3 МЕХАНІЗМ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Одним із напрямів розвитку правової системи України є посилення захисту прав і свобод особи у сфері розгляду справ про адміністративні правопорушення. На цьому шляху послідовно удосконалюються форми і методи діяльності органів, уповноважених на складання протоколів про адміністративні правопорушення та їх розгляд, утверджуються демократичні стандарти, набуває визначеності судова практика та формується соціальний досвід.

Ст. 3 Конституції України закріпила принцип, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість та безпека визнаються в Україні

найвищою цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає за свою діяльність перед людиною. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Положення ст. 129 Конституції України визначає: однією з основних засад здійснення судочинства є обов'язковість судового рішення. Також, відповідно до цієї статті, суд ухвалює рішення іменем України, а судові рішення є обов'язковим до виконання. Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку. Рішення суду можна вважати основою для встановлення законності та демонстрації принципу верховенства права [73].

Автором зазначається, що відкритим залишається питання щодо притягнення до відповідальності посадових осіб (службових осіб) державних органів за ухилення від відповідальності чи невиконання судового рішення.

Тому в черговий раз підіймається питання щодо реалізації змін у зв'язку з прийняттям законів «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» та «Про виконавче провадження», які дали початок комплексній реформі примусового виконання рішень судів та інших органів. Головною новацією цих законів стало запровадження інституту приватних виконавців, які функціонують поруч із державною виконавчою службою та виконують функції з примусового виконання рішень судів та інших органів. То ж з січня 2017 року в Україні почала діяти змішана система виконавчого провадження. Завдяки змагальності державних виконавців та приватних, робота і тих, і інших є ефективнішою.

Саме тому у даному дослідженні з'ясовано роль суду у системі судоустрою України в частині виконання судового рішення та приведення його до реалізації. Звернено увагу на те, що суд виконує ще й світоглядну функцію, тобто орієнтує на певну систему цінностей та забезпечує таким чином сталий розвиток суспільства. Про тенденцію щодо ефективного механізму виконання рішення суду та зміну поглядів до даного процесу з боку державних органів, а саме державної виконавчої служби, передбачає собою рішення, у якому у мотивувальній частині поряд з нормами законодавства застосовуються також норми так званого м'якого

права, зокрема і висновки Консультативної ради європейських суддів, й резолюції Комітету Міністрів Ради Європи, Практику Європейського Суду з прав людини.

У рамках даного дослідження, а також з урахуванням доктринальних поглядів правників-адміністративістів, суддів, науковців, працівників адвокатури, прокуратури, посадових осіб органів влади, міжнародних експертів, наголошено на доцільності використання позитивних здобутків судової реформи і подальших кроків, щодо реалізації та вироблення нових шляхів до вирішення питання в частині виконання судових рішень, як заходу забезпечення захисту прав громадян у правовій державі.

Таким чином, ще раз наголошуємо на необхідності імплементації міжнародного та українського досвіду щодо утвердження незалежності суддів, тенденції актуальних практик у розрізі нового процесуального законодавства, використання нових можливостей інституту адвокатури та виконання судових рішень.

Зроблено висновок про доцільність суттєвого реформування процесуального законодавства у сфері виконання судових рішень, введення Єдиного державного реєстру виконавчих документів, ліквідації механізму повернення виконавчих документів, зведене виконавче провадження.

Слід зазначити, що за останні декілька років прослідковується тенденція масштабних змін та нововведень в діяльності виконавчої служби. Так, на кінець 2017 року, згідно Закону України № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», відбулося суттєве реформування процесуального законодавства. В свою чергу, це не могло пройти крізь стадії примусового виконання судових рішень, які теж зазнали значного перезавантаження та змін. Однією з таких змін є новела виконавчого провадження, згідно якої у 2018 році був введений Єдиний державний реєстр виконавчих документів.

Державний реєстр виконавчих документів, відповідно до вищевказаного закону, являє собою автоматизовану систему збору, зберігання, захисту, обліку та пошуку електронних виконавчих документів з можливістю отримання відповідної інформації. Планується, що всі виконавчі документи, на підставі яких може проводитися примусове виконання судових рішень, повинні бути занесені до Реєстру. При цьому, виконавчі документи мають бути внесені до реєстру не пізніше дня наступного за днем видачі такого виконавчого документа. Електронні версії виконавчих документів будуть скріплюватися за допомогою електронного цифрового підпису [157].

Якщо виконавчий документ буде відсутнім в реєстрі, то це буде підставою для відмови у відкритті виконавчого провадження. Іншими словами, без внесення в реєстр виконавчого документа, відкрити по ньому виконавче провадження буде неможливо.

Введення Реєстру в майбутньому має стати ще однією опорою підтвердження автентичності виконавчих документів. Разом з цим, Реєстр буде значною перешкодою для зловживань в рамках виконавчого провадження. Одночасно можна спрогнозувати і труднощі його функціонування. Перш за все, кредитори, після отримання виконавчих документів, будуть залежні від внесення документів до Реєстру. Що в свою чергу може позначитися на швидкості примусового виконання рішень, особливо у випадках, коли оперативне відкриття виконавчого провадження критично важливе, наприклад, у разі виконання ухвали суду щодо забезпечення позову.

Враховуючи процес реформування у напрямку виконання судових рішень, очікується зміна процесу примусового виконання судових рішень, що передбачатиме собою ліквідацію механізму повернення виконавчих документів. Так, у попередній редакції закону частиною першої статті 37 Закону України «Про виконавче провадження» визначено 11 випадків повернення виконавчого документа стягувачу, в тому числі і за його власним зверненням.

Таким чином, акцентуємо увагу на те, що як і раніше при поверненні виконавчого документа стягувачу, так і зараз при винесенні постанови про

припинення виконавчого провадження, стягувач не позбавлений права на повторне пред'явлення виконавчого документа в рамках установленого строку. Зміни, які торкнулися цієї статті, в більшій мірі пов'язані з введенням Реєстру, що підтверджується одночасністю вступу таких змін в законну силу. На сьогоднішній момент виконання судових рішень ставиться у пряму залежність від фізичного знаходження виконавчого документа в матеріалах виконавчого провадження.

Тобто, у разі фізичної відсутності документів у виконавця – будь-які дії в рамках провадження будуть вважатися незаконними. Введення ж Реєстру усуне вищезгадану необхідність, оскільки забезпечить доступ до виконавчих документів та можливість їх використання.

У старій редакції статті 38 Закону України «Про виконавче провадження», був встановлений механізм повернення виконавчого документа до суду, який його видав. А вже в новій редакції статті 38 Закону України «Про виконавче провадження», яка є діючою, даний механізм був скасований. Маємо на сьогодні ситуацію, що згідно статті 38 Закону України «Про виконавче провадження», в разі відновлення судом строку на апеляційне оскарження або прийняття апеляційної скарги на рішення, за яким видано виконавчий документ – виконавче провадження зупиняється, про що виконавцем виноситься відповідна постанова. Дана зміна є досить важливою, оскільки значно прискорить процес примусового виконання в порівнянні з попередньою редакцією закону.

Якщо раніше, у разі повернення виконавчого документу суду, для його подальшого виконання державний чи приватний виконавець повинен був направити постанову про поновлення виконавчого провадження до суду, а останній або орган, стягувач, яким було повернуто виконавчий документ, протягом місяця мав пред'явити його до виконання. Не дивно, що раніше цілком звичайною була ситуація, в якій виконавчі дії були паралізовані на кілька місяців через бюрократичні складнощі. Це мало негативну тенденцію та впливало на процес виконання судових рішень.

Враховуючи розгляд даної проблематики, акцентуємо увагу на тому, що і приватних виконавців, і юридичну спільноту турбує питання, що передбачає

зведене виконавче провадження в ситуації, коли одночасно у державного і приватного виконавця знаходиться стягнення за різними виконавчими документами щодо одного і того ж боржника, відповідно і майно, на яке будуть звертати стягнення виконавці – одне і те саме. Звичайно, якщо у одного боржника достатньо майна, щоб погасити всі борги по провадженнях державного і приватного виконавця, проблем не виникає.

Окрім вищесказаного, варто звернути увагу на зміни в процесуальному кодексі в частині повноважень касаційних судів по зупинці виконання судових рішень попередніх інстанцій.

У результаті аналізу проблематики щодо невиконання судових рішень, автор підсумовує, що описані зміни по суті мають позитивний характер і при належній їх реалізації безсумнівно спростять процедуру примусового виконання судових рішень та прискорять динаміку такого виконання. Система примусового виконання рішень є одним з «китів», на якому побудована сучасна правова держава. Таким чином, зосереджуємо увагу на тому, що лише належне виконання рішення суду дасть змогу побудувати правову європейську державу.

В наш час існує проблема у вітчизняному судочинстві, вона стосується невиконання рішень суду, обов'язковість та невідворотність яких є однією з головних та важливих складових. Невиконання таких рішень підриває авторитет як усієї судової влади в Україні, так і принципу верховенство права в цілому.

Про це свідчить практика звернень до Європейського суду з прав людини.

Так, у межах слухань у справі «Бурмич та інші проти України», ЄСПЛ об'єднав цю справу із іншими 12143 зверненнями, що стосуються скарг на невиконання рішень суду в Україні. Так, відповідно до рішення ЄСПЛ, ці справи передано до комітету Міністрів Ради Європи з метою їх реалізації у межах заходів загального характеру, визначених у пілотному рішенні.

У релізі ЄСПЛ до рішення, як зазначають у справі «Бурмич та інші проти України» [194], «пілотним» рішенням є справа «Іванов проти України» [45].

Із цього релізу випливає, що ЄСПЛ фактично визнав такими, що підлягають задоволенню понад 12 тисяч скарг українців, які звернулися до європейського суду з прав людини. За аналогією зі справою «Бурмич та інші проти України» слід розглядати у межах процедури виконання рішення по справі «Іванов проти України».

Пілотним рішенням Європейського суду з прав людини у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» державу було зобов'язано запровадити ефективний засіб юридичного захисту, який би забезпечив адекватний та достатній захист від невиконання або затримки у виконанні рішень національного суду, за виконання якого вона несе відповідальність відповідно до принципів, встановлених практикою Європейського суду з прав людини. Для цього Україні був наданий рік, а потім ще півроку. На виконання зазначеного рішення Міністерством юстиції було розроблено проект Закону України «Про гарантії держави щодо виконання рішень суду» [144], який пізніше був прийнятий Верховною Радою України.

У рішенні по справі «Іванов проти України» ЄСПЛ сфокусувався саме на невиконанні рішень суду, в яких держава виступає боржником в особі тих чи інших державних органів або підприємств. Також Суд зазначив, що обов'язком держави є нагляд за виконанням рішень проти державних органів. Держава не має посылатись на відсутність коштів, коли йде мова про виконання рішення проти державного органу.

Дуже поширеною практикою в Україні було закриття виконавчого провадження на тій підставі, що у боржника немає грошей. Через цей факт не тільки особа залишається без належного захисту своїх прав, а й втрачається довіра до судової гілки влади, бо немає сенсу звертатись до суду за захистом своїх прав, якщо судові рішення все одно не буде виконуватись.

Проблема невиконання судових рішень триває вже багато років в Україні. ЄСПЛ зазначив, що у таких категоріях справ, коли державні органи належним чином сповіщені про наявність судового рішення, вони мають вживати всіх належних заходів для його виконання або направлення до іншого органу для

виконання. Сама особа, на користь якої ухвалено рішення, не повинна ще займатись ініціюванням виконавчих процедур [246; 248; 252; 253].

ЄСПЛ також зазначив, що українське законодавство не передбачає жодних ефективних засобів для вирішення проблем із затримками виконання судових рішень [64; 94; 184].

Чинним законодавством України передбачено кримінальну, адміністративну, цивільну, дисциплінарну відповідальність за невиконання судового рішення.

Адміністративна відповідальність, відповідно до ст. 185-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КупАП) настає за залишення посадовою особою без розгляду окремої ухвали суду чи окремої постанови судді або невжиття заходів щодо усунення зазначених у них порушень закону, а так само несвоєчасна відповідь на окрему ухвалу суду чи окрему постанову судді [70].

Сама процедура застосування адміністративної відповідальності за невиконання судових рішень є недосконалою та не відповідає завданням сьогодення.

Академічний тлумачний словник української мови визначає поняття «процедура» як офіційно встановлений чи узвичаєний порядок здійснення, виконання або оформлення чого-небудь [6].

Завданням адміністративного судочинства, згідно ч. 1 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України), є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ.

П. 1 ч. 2 ст. 17 КАС України передбачено, що юрисдикція адміністративних судів поширюється на публічно-правові спори, зокрема спори фізичних чи

юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності [70].

Усі адміністративні справи з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності, як передбачено п. 2 ч. 1 ст. 18 КАС України, підсудні місцевим загальним судам як адміністративним судам.

Апеляційні адміністративні суди переглядають судові рішення місцевих адміністративних судів (місцевих загальних судів як адміністративних судів та окружних адміністративних судів), які знаходяться у межах їхньої територіальної юрисдикції, в апеляційному порядку як суди апеляційної інстанції (ч. 2 ст. 20 КАС України).

У ній зазначено, що адміністративна справа з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності вирішується місцевими загальними судами як адміністративними судами протягом п'яти днів з дня відкриття провадження у справі. У виняткових випадках, з урахуванням особливостей розгляду справи, суд ухвалою може продовжити розгляд справи, але не більш як на п'ять днів.

Аналіз статистичних даних щодо розгляду справ, в яких застосовано положення Кодексу України про адміністративні правопорушення у справах щодо притягнення до адміністративної відповідальності, свідчить про наступне.

Відповідно до статистичного збірника «Загальні показники стану здійснення судочинства в Україні у I півріччі та упродовж 9 місяців 2017 року» [197], розміщеного на сайті Верховного Суду України, від суб'єктів звернень до місцевих загальних судів, як судів загальної юрисдикції, від фізичних, юридичних осіб, у тому числі і від суб'єктів владних повноважень, було подано 97675 позовних заяв у порядку адміністративного судочинства. Кількість апеляційних скарг і матеріалів, які перебували у провадженні апеляційних загальних судів упродовж I півріччя та 9 місяців 2017 р. у порядку адміністративного судочинства становить 16566 скарг.

Кількість розглянутих окружними адміністративними судами справ і матеріалів за період 2017 р. становить: розглянуто позовних заяв усього за I півріччя – 47054, з них задоволено – 4136. Розглянуто позовних заяв усього за 9 місяців – 69491, з них задоволено – 0. Залишок нерозглянутих справ становить 3986. Розглянуто справ усього за I півріччя – 37018, з них задоволено – 25367. Розглянуто справ усього за 9 місяців – 53238, з них задоволено 36295. Залишок нерозглянутих справ становить 29316 [197].

Розглянуто справ у порядку виконання судових рішень усього за I півріччя 9093, з них задоволено – 7 253.

Розглянуто справ у порядку виконання судових рішень усього за 9 місяців – 14751, з них задоволено – 11635. Залишок нерозглянутих справ становить – 1869.

Із вищевикладеного можна встановити, що судові рішення суду касаційної інстанції, як найвищої ланки адміністративного судочинства, повинні бути переконливим доказом правильного роз'яснення застосування правової норми в адміністративно-правових відносинах. Відсутність чіткого процесуального контролю щодо прийняття рішень під час розгляду в судах першої інстанції призводить до суб'єктивної інтерпретації застосування закону в публічно-правових відносинах, що є недопустимим і таким, що розбалансовує роль і завдання судової гілки влади.

У зв'язку з цим, акцентуємо увагу на проведеному нами соціологічному опитуванні в рамках наукового дослідження з проблем виконання судових рішень та проблем притягнення до відповідальності державно-владних органів за невиконання судових рішень. Нами було проведено соціологічне опитування, що проводиться з метою вироблення рекомендацій по вдосконаленню організаційно-правових засад та визначенню напрямів процедури застосування адміністративної відповідальності за невиконання судових рішень по відношенню до державно-владних органів, які за законодавством мають повноваження щодо притягнення до відповідальності суб'єктів, що своїми діями ухиляються або умисно не бажають виконувати рішення суду та переслідують свій корупційний інтерес. Коли державний виконавець, відкривши виконавче провадження, умисно чекає

дій від позивача (на користь якого винесене судове рішення), у вигляді фінансових зацікавленостей для того, щоб реально включитися в роботу та реалізувати всі законні ресурси для реалізації та приведення судового рішення у відповідність та в першу чергу захистити права громадянина на справедливість та доступність судового захисту, а також реальної роботи державного механізму щодо приведення до виконання судового рішення усіма можливими ресурсами з метою досягнення поставленої цілі.

Вивчення думки працівників органів виконавчої влади та працівників Національної поліції України, пенсійного фонду України, обласної державної адміністрації, міської ради, правоохоронних органів, відділів державної виконавчої служби, пересічних громадян проводилося методом анкетного опитування, з використанням цільової вибірки у спрямованому відборі респондентів. Усього було опитано 360 респондентів: 190 пересічних громадян, 170 працівників органів виконавчої влади. Серед працівників органів виконавчої влади були опитані: представники Національної поліції України 80 осіб (40%), відділів державної виконавчої служби 60 осіб (20%), обласної державної адміністрації 10 осіб (10%), міської ради 10 осіб (10%), інших правоохоронних органів 10 осіб (5%).

За результатами аналізу думок пересічних громадян з'ясовано:

На запитання: Чи знаєте ви про судову реформу, яка відбувається в Україні? з 170 (100%) осіб (70%) осіб вказали, що їм відомо про судову реформу України, та 30% (56 осіб) нічого невідомо. Друге питання: Чи ефективна судова реформа в Україні? 70% населення вважають судову реформу неефективною, та 30% вважають судову реформу ефективною. 3 питання: Чи зверталися ви в своєму житті за захистом своїх прав до суду? 45% (450) осіб) громадян зверталися до суду, та 55% взагалі не зверталися. 4 питання: Чи виконувалось ваше рішення? З 45% звернень виконано 5%. Тобто, 100% (170) осіб, 5% (23 особи). 5 питання: Причиною невиконання судового рішення є? Якщо аналізувати 6 питання, то за основу треба брати 100% (70 осіб) (корупція – 60%, відсутність чіткого механізму виконання судових рішень – 30%, суперечливість законодавства – 10%).

Отже, 100% (190 осіб) з тих, хто звертався до суду, виконано лише 10%.

Причиною невиконання судових рішень є: корупція (60%), відсутність чіткого механізму виконання судових рішень (30%), суперечливість законодавства (10%).

Серед працівників органів виконавчої влади опитано представників: Національної поліції України 60% (100 осіб), державної виконавчої служби 20% (30 осіб), обласної державної адміністрації 10% (20 осіб), адміністрації міської ради 5% (10 осіб), правоохоронних органів 5% (10 осіб).

На запитання: Чи завжди вам вдається виконати судові рішення? Так відповіли – 30%, ні – 60%, інше – 10%. Отже, лише 30% відсоткам працівників вдається виконати судові рішення. Щодо причини невиконання, то працівники відповіли, що причиною невиконання судового рішення є: корупція – 60%, відсутність чіткого механізму виконання судових рішень – 30%, колізія – 10%.

Підсумовуючи результати опитування у зв'язку з проведенням наукового дослідження з проблем виконання судових рішень та проблем притягнення до відповідальності державних органів за невиконання судових рішень ми дійшли висновку, що опитана категорія пересічних громадян, а саме 35 відсотків, не звертались у своєму житті за захистом своїх прав до суду саме з причини недовіри, що їх права будуть захищені, частина з яких не може (за відсутності фінансових ресурсів) та розуміє непосильну процедуру доведення важкого процесу всіх стадій адміністративного судочинства для того, щоб відстояти своє право. Тому багато з них не вірять у можливість доведення рішення до виконання, навіть якщо воно винесено в їх користь.

З 45% опитаних пересічних громадян, звернень виконано 5%, що також дає нам можливість зрозуміти масштаби проблеми. Тобто, ми приходим до висновку, що з опитаних 100% (190 осіб) тих, хто звертався до суду виконано тільки 10% судових рішень. Причиною невиконання судових рішень є: корупція, відсутність чіткого механізму виконання судових рішень, суперечливість законодавства. Що стосується проведеного опитування серед представників державно-владних органів, то на запитання: «Що є причиною невиконання судового рішення?»—

вони відповіли наступним чином (відсутність чіткого механізму виконання судових рішень – 60%, наявність колізій в законодавстві – 10%).

Як приклад, можна навести Рішення Красноармійського міськрайонного суду у справі № 235/5008/17 від 26.03.2018 р. Донецької області [176]. До Красноармійського міськрайонного суду звернулася ОСОБА_1 про ухвалення додаткового рішення в адміністративній справі, яку обґрунтувала тим, що постановою Донецького апеляційного адміністративного суду від 23.01.2018 р. апеляційну скаргу Красноармійського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Донецької області на постанову Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 04.12.2017 р. у справі № 235/5008/17 було залишено без задоволення; постанова Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 04.12.2017 р. у вказаній справі була залишена без змін. Позивач просить Красноармійський районний суд ухвалити додаткове рішення в адміністративній справі за її заявою про визнання протиправною бездіяльність суб'єкта владних повноважень Красноармійського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Донецької області на виконання постанови суду. Постановою Красноармійського міськрайонного суду від 04.12.2017 р. визнано незаконною бездіяльність суб'єкта владних повноважень Красноармійського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Донецької області на виконання постанови суду та зобов'язано Красноармійське об'єднане управління Пенсійного фонду України Донецької області вчинити дії щодо поновлення і здійснення виплати позивачу.

Акцентуємо увагу, що у цій постанові визначено, що 04.12.2017 р. визнано незаконною бездіяльність суб'єкта владних повноважень Красноармійського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Донецької області на виконання постанови суду та зобов'язано Красноармійське об'єднане управління Пенсійного фонду України Донецької області вчинити дії щодо поновлення і здійснення виплати позивачу. Але в цій постанові залишилось невизначеним одне питання, позивач просив встановити судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративній справі.

Керуючись п. 2. ч. 1 ст. 252 КАС України, де зазначено, що суд може за заявою учасника справи чи з власної ініціативи ухвалити додаткове рішення (в нашому випадку за заявою учасника), якщо: суд, вирішивши питання про право, не визначив способу виконання судового рішення, ухвалив судове рішення, Так суд, встановивши обставини справи та переглянувши рішення Красноармійського міськрайонного суду від 04.12.2017р. встановив, що питання щодо контролю цього рішення не визначено. Тому, керуючись ст. 382 КАС України, ухвалив додаткове рішення в адміністративній справі № 235/5008/17, провадження 2-а/235/211/17 за заявою ОСОБА_1 про визнання протиправною бездіяльність суб'єкта владних повноважень – Красноармійського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Донецької області на виконання постанови суду. Зобов'язати Красноармійське об'єднане управління Пенсійного фонду України Донецької області у місячний строк з дня набрання законної сили рішення подати до суду звіт про виконання даного рішення [176].

Як бачимо, із прикладу, суд застосував норму ст. 382 КАС України «Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах», тим самим показуючи роботу державного механізму щодо приведення до виконання судового рішення будь-якими можливими ресурсами з метою досягнення поставленої цілі.

Але, на жаль, цих ресурсів на даний час буває недостатньо. Виходячи із ч. 2 ст. 382 КАС України, максимальна сума штрафу складає від двадцяти до сорока розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Максимальна сума штрафу складає 70480 грн. Вважаємо, що штраф є не завжди достатньою та ефективною мірою покарання. Адже невиконання судового рішення тягне більш високу ціну, ніж сума штрафу, яку сплачує державний службовець. Тому виникає необхідність внести до Закону України «Про державну службу» зміни, зокрема, доповнити його нормою про відповідальність за невиконання судового рішення.

Розглядаючи шляхи удосконалення процедури застосування адміністративної відповідальності за невиконання судових рішень нами було

проведено аналіз рішень суду з таких питань [15; 16; 185; 187; 200; 213; 214; 215; 216; 217; 218]. На нашу думку деякі з цих рішень мають прецедентний характер.

Взагалі застосування прецедентного права в Україні є досить актуальною проблемою. Адже неоднакове застосування адміністративними судами норм права є суттєвою проблемою для правової держави, якою є Україна згідно до основного закону [84]. Проблема судового прецеденту у вітчизняній правовій системі розглядається у працях таких правознавців як Т.М. Анакіна, Н.А. Гураленко, Б.В. Малишева, Н.М. Пархоменко, Н.В. Стецик, С.В. Шевчук та низки інших. Всі вищезазначені науковці неоднозначно трактують визначення поняття «прецедент». С.В. Шевчук вважає, що під судовим прецедентом, зазвичай, розуміється порядок мотивації в судовому рішенні в конкретній справі, що береться за основу під час вирішення інших аналогічних справ, обставини яких будуть подібними за всіма основними параметрам [233; 235].

Б. В. Малишев наполягає, що судовий прецедент – це акт правотворчості у вигляді закріпленого в судовому звіті рішення (вироку) одного з вищих судів по конкретній справі, правовий принцип вирішення (*ratio decidendi*) якої являє собою норму права, при цьому юридична сила прецеденту залежить від ієрархічного становища як суду, що його створив, так і суду, що розглядає схожу справу [92].

Згідно з ч. 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права. Тобто, суд при прийнятті рішення може застосовувати тлумачення норм права, що зазначені в постановках Пленуму Верховного Суду з приводу вирішення одноманітних справ. Але в ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» зазначено, що суд враховує постанову Верховного Суду. Тобто ця форма є диспозитивною і не є обов'язковою для виконання. Отже, ст. 13 містить початкові етапи зародження прецеденту [167].

Розглянувши теоретичні основи застосування прецеденту (наукові праці таких фахівців як В. Завгородній, С. Зміївська, Р. Куйбіда, Л. Морозова,

Н. Коваленко, Г. Писаренко, М. Підвальна, Б. Пошва, О. Сироїд, П. Рабінович, М. Труш, Г. Фазикош, Т. Фулей, О. Шиманович та ін.) та вивчаючи судову практику, ми дійшли висновку про необхідність змін чинного адміністративного процесуального законодавства щодо механізму запровадження та подальшого існування й застосування прецедентів. Так, на нашу думку, було б доцільно внести зміни щодо:

1) застосування прецеденту за самостійною ініціативою суду, коли суддя сам вивчає судову практику щодо конкретної справи та знаходить прецедентне рішення з аналогічної справи з визначеними обставинами, які мають суттєве значення для вирішення поточної справи;

2) застосування прецеденту через подачу однією зі сторін адміністративного процесу обґрунтованого клопотання з вимогою застосувати конкретне судове рішення касаційної інстанції з аналогічної справи адміністративного судочинства як прецедент.

Окрім цього, пропонуємо внести зміни до КАС України, згідно з якими:

– під час застосування, розгляду справи, судового прецеденту суддя повинен повідомити про це сторони та винести відповідну ухвалу, яка не буде підлягати оскарженню;

– під час урахування чи відмови від застосування зазначеного рішення як прецеденту, суддя зобов'язаний у рішенні по справі викласти письмове пояснення. Ненадання такого обґрунтування (письмового пояснення) може тягнути за собою накладення дисциплінарного стягнення на суддю.

Слід зазначити, що пропозиції щодо внесення змін у законодавство стосовно впровадження прецеденту в адміністративну судову практику були вже неодноразово.

Щодо впровадження інституту прецеденту навіть самі судді не тільки підтримують таку ідею, а й активно пропонують зміни до законодавства. Так, усвідомлюючи практичні та юридичні наслідки рішення суду не лише як результату конкретної справи, але і як уособлення основних принципів верховенства права, беручи до уваги висновки Конституційного Суду України

(далі –КСУ), рекомендації Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) та напрацьовану практику розгляду таких спорів, Вінницький апеляційний адміністративний суд виступив ініціатором законопроекту щодо вирішення окремих питань, пов'язаних із запровадженням (застосуванням) загальновизнаної усталеної судової практики [143].

Указаний Законопроект було зареєстровано у Верховній Раді України 28.09.2011 р. за № 9222, у ньому пропонувалось ч. 1 ст. 156 КАС України доповнити пунктом 6, виклавши його в такій редакції:

«6) визнання постановою Пленуму Вищого адміністративного суду України чи постановою Пленуму Верховного Суду України правової позиції з відповідних спорів загальновизнаною усталеною судовою практикою».

Ще одним прикладом щодо запровадження прецеденту на законодавчому рівні можна визначити спробу Всеукраїнської громадської організації «Асоціація суддів України», яка розробила проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України (відносно судової реформи)».

Цим проектом передбачалось, крім іншого, доповнити КАС України статтею такого змісту:

«Стаття 1837. Особливості провадження у типових справах.

1. Якщо у провадженні окружного адміністративного суду перебуває більше 10 адміністративних справ, однією зі сторін яких є один і той самий суб'єкт владних повноважень з аналогічних за фактичним змістом, предметом судового спору правовідносин, що регулюються однією і тією ж нормою права (типова справа), суд може одну з цих справ як зразкову передати на розгляд до Вищого адміністративного суду України як суду першої інстанції. Питання про передачу зразкової справи вирішується у порядку, передбаченому статтею 22 цього Кодексу. Разом із ухвалою про передачу до Вищого адміністративного суду України направляються копії (не менше п'яти) адміністративних позовів, аналогічних за змістом і предметом судового спору.

2. Суд ухвалою відмовляє у відкритті провадження та повертає зразкову справу до суду, який її надіслав у разі, якщо із наявних копій документів

(матеріалів) вбачається відсутність підстав для визнання зразкової справи типовою справою.

3. За наявності достатніх підстав, Вищий адміністративний суд України відкриває провадження у зразковій справі у дводенний строк та надсилає електронною поштою ухвалу про відкриття провадження місцевим і апеляційним адміністративним судам, на підставі якої адміністративні суди зупиняють провадження в усіх типових справах.

4. Суд до судового розгляду зразкової справи вживає заходи для всебічного та об'єктивного розгляду і вирішення справи протягом розумного строку. З цією метою суд може додатково витребувати копії наявних документів (матеріалів) для з'ясування наявності ознак типової справи.

5. У судовому рішенні, ухваленому за результатом розгляду зразкової справи, суд повинен зазначити ознаки типової справи, визначені частиною першою цієї статті.

6. Рішення Вищого адміністративного суду України у зразковій справі набирає законної сили після закінчення десятиденного строку для подання заяви про її перегляд Верховним Судом України, якщо таку заяву не було подано.

У разі подання заяви про перегляд Верховним Судом України рішення Вищого адміністративного суду України з питань, передбачених цією статтею, якщо його не скасовано, набирає законної сили після набрання законної сили рішенням Верховного Суду України за наслідками такого перегляду.

7. Вищий адміністративний суд України доводить текст відповідного судового рішення до відома адміністративних судів нижчого рівня (через направлення поштою чи електронною поштою, шляхом розміщення у Єдиному державному реєстрі судових рішень та на офіційному веб-порталі судової влади). Наявність цього рішення є підставою для поновлення провадження у типових справах.

8. Суди враховують рішення у зразковій справі при розгляді та вирішенні типових справ. Судові рішення, ухвалені за результатами розгляду зразкової справи із підстав порушення норм матеріального права, оскарженню не

підлягають, крім випадків, коли суд застосував ці норми інакше, ніж у зразковій справі».

Погоджуємось із Н. Коваленко, яка визначає, що аналізуючи позитивні та негативні наслідки впровадження прецеденту як джерела права, можна допускати прийняття права судового прецеденту в Україні, але, беручи до уваги недоліки чинного законодавства, його використання на сьогоднішній момент є передчасним [67].

Запровадження в адміністративному судочинстві «типових» або «зразкових» справ було б спрямовано на формування єдиної практики застосування законодавства в адміністративних відносинах і заповнення прогалин і суперечностей чинного законодавства.

Але, на превеликий жаль, жодна законотворча ініціатива щодо впровадження інституту прецедентного права в адміністративному судочинстві не була підтримана.

Розглядаючи можливе запровадження та існування прецедентного права в адміністративному судочинстві України, необхідно зазначити й низку дискусійних моментів:

1. Питання щодо визначення характеру прецеденту того чи іншого судового рішення касаційного адміністративного суду.

З приводу цього виникають такі питання: Чи необхідно визнати всі судові рішення касаційної інстанції прецедентом? Чи надати касаційному суду повноваження щодо самостійного встановлення прецедентності рішення?

2. Питання щодо повноважень судів першої інстанції про визначення втрати чинності прецеденту. Так, можливий варіант, коли під час розгляду справи в місцевому суді буде встановлено факт прийняття прямої норми закону або істотної зміни законодавства, яка за змістом відрізняється від правила, встановленого прецедентом.

Що повинен робити суд першої інстанції: приймати рішення на підставі прецеденту, який є за суттю нечинним, але законодавчо обов'язковим; або одразу

визнавати прецедент таким, що втратив чинність, і розглядати справу у зв'язку зі зміненими обставинами?

3. Питання щодо встановлення прецеденту як підстави для внесення змін в чинне законодавство, оскільки, з одного боку, під час винесення судових рішень застосовуються вже чинні норми права, а самі рішення є такими, що констатують, проголошують і трактують існування та практичне застосування тих чи інших норм права, з іншого боку, наділення адміністративних судів України правом визнавати недійсними норми органів влади й управління та скасовувати їх свідчить про те, що суд перестав бути лише органом вирішення індивідуальних спорів і його компетенція поширилася ще й на нормотворення.

4. Питання щодо запровадження існування прецедентного права, тобто які рішення касаційного адміністративного суду будуть застосовуватися як прецедент: або з першого рішення КАС України; або з плином 1-2 місяців із законодавчого врегулювання існування та застосування прецеденту в адміністративному судочинстві, тобто коли буде визначено механізм його існування.

Застосування судового прецеденту в адміністративному судочинстві має відбуватись не тільки за власною ініціативою судді чи за посиланням сторін по справі, а з конкретно наявних правовідносин і судової практики. Сьогодні суди нижчих інстанцій приймають попередню судову практику лише на свій розсуд, цього недостатньо: необхідно встановлювати на законодавчому рівні обов'язок суддів разом із посиланням на відповідний закон або інше формальне джерело права під час винесення рішення по справі також застосування судової практики як обґрунтування для судового рішення.

Запровадження прецедентного права може стати підготовчим (попереднім) кроком щодо формування та запровадження так званого «електронного судочинства», метою якого є впровадження автоматизованого аналізу норм процесуального й матеріального права, а також судової практики, що надасть можливість за допомогою електронної системи оперативно формувати судові рішення по конкретних справах.

Варто наголосити на тому, що адміністративні суди активно користуються практикою ЄСПЛ, згідно ч. 2 ст. 62. суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини.

Як приклад, рішення Верховного суду України № П/9901/17/18 800/313/17 06.02.2018 від 31.07.2017 р. 1 липня 2017 року позивач звернувся до Вищого адміністративного суду України з позовом, в якому (з урахуванням наданих уточнень) просить визнати протиправними дії Вищої ради правосуддя, пов'язані з відмовою у прийнятті до розгляду дисциплінарних скарг, які направлені на адресу відповідача 01.06.2017 р. та 02.06.2017 р.; зобов'язати Вищу раду правосуддя прийняти рішення та вчинити дії, пов'язані з належною реєстрацією та розглядом дисциплінарних скарг, які направлені на її адресу 01.06.2017 р. та 02.06.2017 р.

Таким чином, якщо в КАС України закріплено норму про застосування практики Європейського суду, то чому не прийняти зміни до КАС України щодо застосування прецедентної практики. Фактично, адвокати у своїй практичній діяльності посилаються на судову практику. Тобто, якщо адвокат посилається на постанову Верховного суду щодо застосування норм, суд може врахувати приклад застосування норм, а може і не врахувати (ч. 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 15.12.2017 р.).

З метою поліпшення стану правового регулювання здійснення судочинства, враховуючи неможливість законодавства за всієї його систематизації деталізувати правове регулювання й динамічно реагувати на розвиток соціальних та економічних інститутів, констатовано доцільність упровадження та використання в системі джерел права України інших, субсидіарних щодо закону, джерел права, зокрема прецеденту.

Підсумовуючи, зазначимо, що судові рішення мають імперативну природу й можуть розглядатись як акт адміністративного правосуддя, або як акт застосування права, або як процесуальний документ. Сутність судового рішення адміністративного суду полягає у вирішенні публічно-правового спору, а також супутніх процесуальних питань і спрямоване на захист прав, свобод і законних

інтересів громадян, організацій, державних і суспільних інтересів у відносинах із суб'єктами владних повноважень задля зміцнення законності й правопорядку, запобігання правопорушенням, виховання в громадян і посадових та службових осіб поваги до Конституції України й законів України, честі й гідності людини.

Відповідно до ст. 237 КАС України, підставою для скасування рішень вищих спеціалізованих судів є неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що зумовило ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах.

На практиці це означає, що приймаючи рішення, які суперечать уже наявному, вищий спеціалізований суд тим самим створює правову підставу для скасування такого рішення в майбутньому. Фактично існування зазначеної вище норми закону дає додаткові підстави для ретельного вивчення практики відповідного вищого спеціалізованого суду під час обґрунтування позовних вимог чи вибудовування стратегії захисту в тій чи іншій справі. Крім того, у разі винесення вищим спеціалізованим судом рішення, протилежного винесеному ним раніше в схожій правовій ситуації, існує висока ймовірність того, що Верховний Суд скасує оспорюване рішення й відправить справу на новий розгляд до суду першої інстанції. При цьому, рішення вищого спеціалізованого суду є обов'язковим для всіх судів України, під час нового розгляду справи суд першої інстанції буде зобов'язаний дотримуватися висновків ВСУ.

Судова й адміністративна реформи, які зараз відбуваються в Україні, насамперед мають бути спрямовані на підвищення ефективності механізму судового захисту законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб; при цьому, мають гарантувати доступ до правосуддя, прийняття судом законного й обґрунтованого рішення та його виконання.

Про це неодноразово наголошував ЄСПЛ, зокрема, в рішенні ЄСПЛ у справі «Михайлюк та Петров проти України» (Mikhaulyuk and Petrov v. Ukraine) від 10.12.2009 (заява № 11932/02) [174], рішенні ЄСПЛ у справі «Полторацький проти України» (Poltoratskiy v. Ukraine) від 29.04.2003 (заява № 38812/97) [175], рішенні ЄСПЛ у справі «Христов проти України» (Khristov v. Ukraine, заява

№ 24465/04) [178].

Окрім судових ухвал і постанов, які виносять суди під час розгляду адміністративних справ, ВАСУ, в рамках чинного законодавства та своїх повноважень, виносив постанови, що мали на меті узагальнення судової практики за одним напрямом (наприклад, у сфері нарахування субсидій, пільг тощо), і постанови, що мали на меті огляд судової практики за визначеним напрямом з метою визначення проблем судочинства під час установлення певних фактів чи застосування нормативно-правових актів у процесі вирішення спірних відносин із суб'єктами державного управління. У таких оглядах, як правило, окреслювались загальні позиції, дотримання яких пропонувалось адміністративним судам усіх інстанцій під час розгляду аналогічних справ.

Розглядаючи шляхи удосконалення процедури застосування адміністративної відповідальності за невиконання судових рішень, а також враховуючи вищевикладений матеріал, можна зробити наступні висновки.

Одним із напрямків удосконалення процедури застосування адміністративної відповідальності за невиконання судових рішень, зокрема в судових справах, є застосування прецеденту.

Судовий контроль за виконанням рішення суду, визначений положенням ст. 382 КАС України, повинен здійснюватися у встановлений судом строк через звіт про виконання судового рішення суб'єкта владних повноважень, не на користь якого ухвалене судове рішення.

Для систематизації та конкретизації законодавства у частині адміністративної відповідальності за невиконання та неналежне виконання судових рішень, необхідно внести зміни до нормативно-правових актів, зокрема:

– залишити ст. 185-6 КУпАП як основну норму, регулюючу адміністративну відповідальність у даній сфері, та доповнюючи її положеннями ст. 382 КАС України, викласти у іншій редакції;

– внести зміни до Закону України «Про державну службу», доповнити його нормою про відповідальність за невиконання судового рішення;

– доповнити ст. 30 КУпАП «Позбавлення спеціального, наданого громадянину, позбавлення права обіймати певну посаду або займатися певною діяльністю» окремою частиною наступного змісту: «Позбавлення спеціального права, наданого громадянину, позбавлення права обіймати певну посаду державного службовця на певний період», що визначить заборону займати саме посаду державного службовця на визначений період часу.

Таким чином, запропоновані шляхи удосконалення процедури притягнення до відповідальності за невиконання судових рішень ставить за мету своєчасний, оперативний вплив на суспільні відносини у публічній сфері, піднесення довіри до суду та забезпечення реалізації прав, свобод, інтересів та обов'язків фізичних і юридичних осіб. Це, певним чином, забезпечує реалізацію принципу обов'язковості судових рішень та, що досить важливо, невідворотності відповідальності за його порушення.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження сформульовано такі висновки, пропозиції і рекомендації, спрямовані на досягнення поставленої мети:

1. Розкрито сутність адміністративно-правового забезпечення виконання судових рішень, що обумовлена специфікою наявності різних груп суб'єктів, об'єктів контролю, що здійснюють забезпечення виконання рішення суду уповноваженими органами. Визначено, що судочинського, які виникають при притягненні до адміністративної відповідальності за невиконання судових рішень,

передбачають собою діяльність окремої сфери державного регулювання, учасниками якої є службові та посадові особи при виконанні ними судових рішень, урегульованих нормами адміністративного права.

2. Зроблено висновок щодо особливостей відмежування адміністративної відповідальності від інших видів відповідальності за невиконання судових рішень з аналізом специфіки кожного його складника при розгляді адміністративних справ у суді.

Визначені основні відмінності при відмежуванні різних видів відповідальності. Стосовно виокремлення дисциплінарної відповідальності за невиконання та неналежне виконання судових рішень, акцентується увага на наявності виключно спеціального суб'єкта – державного службовця або особи, уповноваженої на виконання функцій держави (приватні виконавці).

Суб'єктом адміністративної відповідальності, встановленої Законом України «Про виконавче провадження», є переважно пересічні громадяни, по відношенню до яких винесено рішення суду, яке зобов'язує їх вчинити певні дії або, навпаки, утриматись від їх вчинення, а зазначені державні службовці (державні виконавці) та особи, уповноважені на виконання функцій держави (приватні виконавці), навпаки, виступають у ролі суб'єктів, які притягають до відповідальності за вчинення правопорушень у відповідній сфері.

Однак, доповнюючи положення Законів України «Про державну службу» та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», в яких переважно визначена відповідальність виконавців судових рішень за їх невиконання або неналежне виконання, Закон України «Про виконавче провадження» також встановлює визначену відповідальність зазначених суб'єктів.

3. Враховуючи практику Європейського суду з прав людини щодо відповідальності за невиконання судових рішень, а також теоретичне та практичне використання і застосування даних рішень як науковцями-дослідниками, так і юристами, включаючи суддів, адвокатів, юристів-

правоохоронців та інших осіб, які так чи інакше пов'язані з судовим процесом, простежується динаміка досить значного масиву позовних заяв до ЄСПЛ.

При цьому, простежується значний відсоток по задоволених позовах з вимогою відшкодування Україною штрафних санкцій за порушення прав громадян та бездіяльність у частині виконання судових рішень.

4. Визначено систему та межі повноважень посадових осіб, які наділені повноваженнями щодо застосування заходів адміністративної відповідальності за невиконання судових рішень, що представлені різними групами суб'єктів.

Встановлено, що система суб'єктів передбачає як представників державних органів, так і інших суб'єктів владних повноважень, у зв'язку з регулюванням суспільних відносин у сфері виконання судових рішень в різних структурних органах.

З цією метою пропонується визначити постановою Кабінету Міністрів України «Перелік органів, що визначають групи суб'єктів, які притягуються до відповідальності за невиконання судових рішень», якою передбачити класифікатор державних та інших посадових осіб, які можуть бути притягнуті до відповідальності, повноваження, перелік та межі відповідальності.

Зроблено висновок щодо виокремлення форм судового контролю за виконанням судових рішень за критерієм ступеню втручання суду в діяльність органів державної виконавчої служби:

а) безпосередній (прямий) контроль за виконанням судових рішень – розгляд скарг на рішення, дії (бездіяльність) державного виконавця, мета якого полягає у захисті прав та інтересів учасників виконавчого провадження при здійсненні примусового виконання судового рішення державним виконавцем;

б) опосередкований (непрямий) контроль за виконанням судових рішень, який здійснюється у порядку позовного провадження при захисті порушених у процесі примусового виконання прав сторін та осіб, які не брали участі у виконавчому провадженні, а також у випадку притягнення до відповідальності за невиконання судового рішення; вторинний контроль (апеляційне чи касаційне оскарження ухвал суду з питань, які виникли на стадії судового виконання),

об'єктом якого є діяльність суду по здійсненню повноважень, які складають його виключну компетенцію на стадії виконання рішення.

5. Досліджено адміністративно-правовий статус суб'єктів, які притягуються до відповідальності за невиконання судових рішень та здійснено їх класифікацію. Зокрема, суб'єктами, що притягуються до відповідальності за вчинення порушень у сфері невиконання судових рішень, є фізичні та юридичні особи, державні органи, органи місцевого самоврядування, їхні посадові і службові особи при здійсненні ними владних управлінських функцій на підставі законодавства, щодо яких можуть бути застосовані санкції в частині відповідальності за невиконання судового рішення, для захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади.

Рекомендовано врегулювати механізм реалізації виконання судового рішення шляхом оптимізації системи органів, що несуть відповідальність за невиконання судового рішення та підвищення контролю за їх діяльністю.

6. Зроблено висновок, що зміна способу та порядку виконання рішення полягає у визначеній законодавством послідовності і змісті вчинення виконавчих дій державним виконавцем, а також у реалізації прав і обов'язків суб'єктів виконавчого провадження. Тобто, судом застосовуються інші (нові) заходи реалізації рішення суду за умови неможливості його виконання у спосіб та в порядку, який був передбачений раніше у цьому рішенні. Вирішення питання про зміну способу виконання судового рішення свідчить про цілковиту неможливість виконання судового рішення.

Диспозиція ст. 185-6 КУпАП визначає, що суб'єктом адміністративної відповідальності за невиконання, неналежне виконання судового рішення є спеціальний суб'єкт, а саме посадова особа, якій направлено окрему ухвалу суду чи окрему постанову судді.

Розмежовано діяння об'єктивної сторони даного складу правопорушення, що виражається у бездіяльності зазначеного суб'єкта правопорушення: залишення посадовою особою без розгляду окремої ухвали суду, невжиття заходів щодо

усунення зазначених в ній порушень закону та діях (несвоєчасна відповідь на окрему ухвалу суду).

Обґрунтовано доцільність конкретизації правового статусу суб'єкта з теоретико-правової, наукової та юридичної точки зору. Встановлено відмежування від інших видів суб'єктів та інші напрями застосування даної норми.

7. Зроблено висновок, що удосконалення процедури застосування адміністративної відповідальності за невиконання судових рішень, що реалізується через здійснення контролю за виконанням судових рішень в адміністративних справах, який законодавець покладає на суд, закріплюючи даний факт в КАС України – основному Законі, який регулює адміністративне судочинство. Ініціатором притягнення до адміністративної відповідальності з приводу рішень, дій або бездіяльності органу державної виконавчої служби, приватного виконавця, згідно положень ст. 287 КАС України, можуть виступати учасники виконавчого провадження (крім державного виконавця, приватного виконавця) та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій, які мають право звернутися до адміністративного суду із позовною заявою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця порушено їхні права, свободи чи інтереси, а також якщо законом не встановлено інший порядок судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності таких осіб.

З метою систематизації та конкретизації законодавства у частині адміністративної відповідальності за невиконання та неналежне виконання судових рішень, запропоновано внести зміни до вищерозглянутих нормативно-правових актів: залишити ст. 185-6 КУпАП як основну норму, регулюючу адміністративну відповідальність у даній сфері, та, доповнюючи її положеннями ст. 382 КАСУ, викласти у наступній редакції:

Стаття 382. Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах:

1. Суд, який ухвалив судові рішення в адміністративній справі, може зобов'язати суб'єкта владних повноважень, не на користь якого ухвалене судове рішення, подати у встановлений судом строк звіт про виконання судового рішення.

2. За наслідками розгляду звіту суб'єкта владних повноважень про виконання рішення суду або у разі неподання такого звіту, суддя своєю ухвалою може встановити новий строк подання звіту, а також порушити питання щодо притягнення до адміністративної відповідальності винних осіб відповідно до законодавства.

3. Судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах здійснюється також у порядку, встановленому статтею 287 цього Кодексу.

Стаття 185-⁶. Невжиття заходів щодо окремої ухвали суду у встановлені судом строки

Залишення без розгляду окремої ухвали суду або невиконання заходів до усунення зазначених в ній порушень закону посадовою особою, відповідальною за її виконання, у встановлені судом строки – тягнуть за собою накладення штрафу від ста до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі дії, вчинені повторно з порушенням нових строків, встановлених судом, – тягнуть за собою накладення штрафу від ста п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне процесуальне право: навч. посіб. / за заг. ред. Т. П. Мінки. Х.: Право, 2013. 352 с.
2. Адміністративна юстиція: європейський досвід та пропозиції для України / І. Б. Коліушко, Р. О. Куйбіда. К.: Факт, 2003. 535 с.
3. Адміністративна юстиція України: проблеми теорії і практики: настільна книга судді / За заг. ред. О. М. Пасенюка. К.: Істина, 2007. 608 с.
4. Адміністративне судочинство: підручник / За заг. ред. Т. О. Коломоєць. К.: Істина, 2009. 256 с.
5. Аземша І. Б. Юридична відповідальність: сучасні погляди, дискусії та концепції. Часопис Київського університету права. 2010.
6. Академічний тлумачний словник української мови. Київ: НБУВ, 2013-2015. [Електронний ресурс]. URL: <http://sum.in.ua> (дата звернення 10.11.2017).
7. Анакіна Т. М. Судовий прецедент у праві Європейського Союзу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Нац. юрид. університет ім. Ярослава Мудрого. Х., 2008. 231 с.
8. Аналітичні матеріали щодо стану здійснення адміністративного судочинства у першому півріччі 2016 року (у таблицях). Офіційний веб-сайт Вищого адміністративного суду України. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.vasu.gov.ua/sudovapraktika/statistika> (дата звернення 02.01.2018).
9. Аналітичні матеріали щодо стану здійснення адміністративного судочинства. Офіційний веб-сайт Вищого адміністративного суду України. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.vasu.gov.ua/sudovapraktika/statistika> (дата звернення 02.01.2018).
10. Бараона проти Португалії (Barrano v. Portugal): рішення Європейського суду з прав людини від 8 липня 1987 р. серія А №122. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home> (дата звернення 11.12.2017).

11. Бахрах Д. Н. Административное право: учебник для вузов. 3-е изд., пересмотр, и доп. / Д.Н. Бахрах, Б.В. Россинский, Ю.Н. Стариков. М.: Норма, 2007. 816 с.
12. Бевзенко В. М. Адміністративна юрисдикція: поняття, сутність, проблеми відмежування. Адміністративне право і процес. 2013. № 2 (4). С. 180–195.
13. Бевзенко В. М. Суб'єкти владних повноважень в адміністративному судочинстві України: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.07. Х., 2010. 463 с.
14. Белкін Л. М. Проблеми виконання рішень адміністративних судів органами державної влади України в контексті правових позицій Європейського суду з прав людини. Університетські наукові записки. 2011. № 1 (37). С. 260–264.
15. Беяневич В. Е. До питання про момент визнання недійсними нормативних актів державних та інших органів. Вісник господарського судочинства. 2001. № 3. С. 207–211.
16. Бондарь С. В. Перегляд адміністративних судових рішень за винятковими обставинами. Часопис Київського університету права. 2014. № 3. С. 88–91.
17. Боннер А. Т. Судебный прецедент в российской правовой системе. Российский ежегодник гражданского и арбитражного процесса. 2004. № 3. С. 155–160.
18. Боняк В. О. Шляхи подолання корупції в органах охорони правопорядку: вітчизняний та зарубіжний досвід. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/48433250> (дата звернення 05.05.2017).
19. Булгакова М. Виконання Україною рішень європейського суду з прав людини. [Електронний ресурс]. URL: <http://nuczu.edu.ua/material/avtomat> (дата звернення 04.05.2017).
20. Букач М. О. Кримінальна відповідальність за невиконання судового рішення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2017.

21. Буцьких О. О. Провадження за нововиявленими обставинами в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. С. 194.
22. Васечко Л. О. Національне право в умовах глобалізації (загальнотеоретичний аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Луганськ. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ, 2011. 20 с.
23. Ведерніков Ю. А. Теорія держави та права. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 346 с.
24. Великий тлумачний словник сучасної української мови. [Електронний ресурс]. URL: <http://sum.in.ua/s/sposib> (дата звернення 01.09.2017).
25. Вілхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії (Vilho Eskelinen and Others v. Finland): рішення Європейського суду з прав людини від 19 квітня 2007 р. № 63235/00. [Електронний ресурс]. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1 (дата звернення 16.03.2018).
26. Виконання рішення суду: міф чи реальність? [Електронний ресурс]. URL: <http://yust.kiev.ua/ua/publications/61> (дата звернення 03.04.2018).
27. Висновок «Про конституційну ситуацію в Україні». Європейська комісія за демократію через право (Венеціанська комісія). [Електронний ресурс]. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_a36 (дата звернення 15.01.2018).
28. Віденська конвенція про консульські зносини від 24 квітня 1963 року. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws> (дата звернення 14.02.2018).
29. Власов Ю. Л. Проблеми тлумачення норм права: монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 180 с.
30. Вогт проти Німеччини (Vogt v. Germany): рішення Європейського суду з прав людини від 2 вересня 1996 р. № 17851/91. [Електронний ресурс]. URL: <http://en.sudovi.me/podaci/en/vrhs/dokumenta/38.pdf> (дата звернення 12.04.2018).
31. Генезис забезпечення порядку для проведення судового засідання. Держава та регіони. Серія: «Право», С. 105–113.

32. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення 21.04.2018).

33. Демків Р. Якість закону – необхідна умова дії норм права. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: «Юридична». 2007. № 1. С. 34–40.

34. Демченко Г. В. Судебный прецедент. Варшава: Типография Варшавского учебного округа, 1903. 244 с.

35. Джерела права, які застосовуються судом: новела адміністративногосудочинства. Ерліхівський журнал. С. 14–23.

36. Довідка про вивчення та узагальнення практики застосування адміністративними судами положень Закону України «Про доступ до публічної інформації». Офіційний веб-сайт Вищого адміністративного суду України. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.vasu.gov.ua/sudovapraktika> (дата звернення 01.02.2018).

37. Довідка про результати вивчення та узагальнення практики застосування адміністративними судами окремих норм Закону України «Про податок на додану вартість». Офіційний веб-сайт Вищого адміністративного суду України. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.vasu.gov.ua/sudovapraktika> (дата звернення 01.02.2018).

38. Доповідь Венеціанської комісії «Про верховенство права». 25-26 березня 2011 р. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.venice.coe.int> (дата звернення 03.04.2018).

39. Дьоміна-Волок Н. В. Норми *jus cogens* – сучасне *jus gentium intra se*. Юридична наука. № 1(1). 2011. С. 87–194.

40. Євграфов П. Право тлумачення Європейського суду з прав людини і його значення для національного конституційного судочинства. Вісник Конституційного Суду України. 2005. № 6. С. 82–84.

41. Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення 03.05.2018).

42. Європейський суд з прав людини. Рішення у справі «Пономарьов проти України» від 03 квітня 2008 р. (Заява N 3236/03). [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws> (дата звернення 04.05.2018).

43. Європейський суд з прав людини. Рішення у справі «Совтрансавто-Холдінг» проти України від 25.07.2002 р. (Заява N 48553/99). [Електронний ресурс]. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/980_043 (дата звернення 04.05.2018).

44. Європейський суд з прав людини. Рішення у справі «Щокін проти України» від 14.10.2010 р. (Заява N 23759/03 та 37943/06). [Електронний ресурс]. URL: <http://vvlas.kiev.ua/home/438-podatkove-zakonodavstvo/723-sprava-schokin-proti-ukrayini-14102010> (дата звернення 04.05.2018).

45. Європейський суд з прав людини. Рішення у справа «Юрій Миколайович Іванов проти України» (Заява N 40450/04 від 15.10.2009). [Електронний ресурс]. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_479 (дата звернення 04.05.2018).

46. Заморська Л. І. Нормативність як специфічна властивість актів судової влади. Актуальні проблеми держави і права. 2011. Ви0п. 58. С. 271–277.

47. Энтин М. Справедливое судебное разбирательство по праву Совета Европы и Европейского Союза. Конституц. право: Восточноевроп. обозрение. 2003. № 3 (44). С. 85–97.

48. Зміївська С. С. Судова практика як джерело формування й розвитку права. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». 2015. № 14. Т. 1. С. 27–28.

49. Іваницький С. О. Право особи на розгляд її справи незалежним і безстороннім судом у світлі рішень Європейського суду з прав людини. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.scourt.gov.ua> (дата звернення 12.12.2017).

50. Інформаційний лист Вищого адміністративного суду України № 346/11/13-12 від 07.02.2012 р. «Щодо рішень Європейського суду з прав людини». [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show> (12.02.2018).

51. Інформаційний лист Вищого адміністративного суду України від 01.11.2011 р. № 1936/11/13-11. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.vasu.gov.ua/ua/generalization> (12.02.2018).

52. Інформаційний лист Вищого адміністративного суду України від 02.06.2011 р. № 742/11/13-11. [Електронний ресурс]. URL: <http://newlaw.com.ua> (дата звернення 12.02.2018).

53. Інформаційний лист Вищого адміністративного суду України від 07.02.2012 р. № 346/11/13-12. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.vasu.gov.ua/ua> (дата звернення 12.02.2018).

54. Інформаційний лист Вищого адміністративного суду України від 27.10.2011 р. № 1901/11/13-11. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1901760-11> (дата звернення 12.02.2018).

55. Інформаційний лист Вищого адміністративного суду України від 10.10.2013 № 1385/12/13-13. [Електронний ресурс]. URL: http://www.vasu.gov.ua/sudovapraktika/inf_list (дата звернення 12.02.2018).

56. Інформаційний лист Вищого адміністративного суду України від 26.04.2016 р. №1177/10-14/16. [Електронний ресурс]. URL: http://www.vasu.gov.ua/sudovapraktika/inf_list/inf_lyst (дата звернення 26.11.2017).

57. Інформація щодо стадій розгляду судових справ (надається для справ, змінених після 28 травня 2015 року) та звітів про автоматизований розподіл (сформованих з 01 вересня 2015 року). Офіційний веб-портал Судової влади України. [Електронний ресурс]. URL: <http://court.gov.ua/fair> (дата звернення 17.02.2018).

58. Кабінет електронних сервісів. Державний реєстр речових прав на нерухоме майно. [Електронний ресурс]. URL: <https://kar.minjust.gov.ua/services?product> (дата звернення 15.12.2017).

59. Калашник Ю. В. Відповідальність за прояв неповаги до суду. Запоріжжя, 2013. 18 с.

60. Квятковська Б. І. Судовий прецедент: деякі теоретичні аспекти. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: «Право». 2013. Вип. 21. Част. II. Т. I. С. 52–55.
61. Кельман М. С. Загальна теорія держави та права: підручник. / М.С. Кельман, О.Г. Мурашин, Н.М. Хома. Львів: Новий Світ-2000, 2003. 456 с.
62. Козюбра М. І. Тенденції розвитку джерел права України в контексті європейських євроінтеграційних процесів. Наукові записки. К.: Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2004. С. 3–9.
63. Козюбра М. Л. Принцип верховенства права у конституційному правосудді. Закон і бізнес. № 17. 2000. С. 10.
64. Колодій А. М. Принципи права України: монографія. К.: Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
65. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2004. 528 с.
66. Князєв В.С. Деякі аспекти юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду. Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова. С. 423–430.
67. Коваленко Н. В. Прецеденти в адміністративному судочинстві. Прикарпатський юридичний вісник. 2016. Вип. 1 (10). С. 142–147.
68. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення 21.06.2018).
69. Кодекс адміністративного судочинства України зі змінами і доповненнями від 14.06.2018. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення 21.06.2018).
70. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/page12> (дата звернення 21.06.2018).
71. Колпаков В. К. Адміністративне право України: підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко. К.: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

72. Конвенція про захист прав людини і основних свобод людини від 4 листопада 1950 року, ратифікована Україною 17 липня 1997 р (розділ II). [Електронний ресурс]. URL: // http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 15.05.2018).

73. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua> (дата звернення 21.06.2018).

74. Концепція електронного суду України. Державне підприємство «Інформаційні судові системи». [Електронний ресурс]. URL: http://www.kbs.org.ua/files/koncept_d.pdf (дата звернення 24.12.2017).

75. Концепція реформування судової системи України затверджена рішенням Правничої асамблеї Асоціації правників України від 19 вересня 2014 року. [Електронний ресурс]. URL: http://uba.ua/ukr/project_ref_sud (дата звернення 24.12.2017).

76. Котюк В. О. Загальна теорія держави і права: навчальний посібник. К.: Атіка, 2005. 432 с.

77. Коруц У. З. Окремі питання виконання рішень Європейського суду з прав людини. Конституційне право. Адміністративне право і процес. Фінансове право. Інформаційне право. Міжнародне право. [Електронний ресурс]. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/6647.pdf> (дата звернення 15.05.2018).

78. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page12> (дата звернення 14.03.2018).

79. Кросс Р. Прецедент в англійском праве. Пер. с англ. Т.В. Апаровой. М.: Юридическая литература, 1985. 239 с.

80. Кротюк О. В. Про деякі аспекти офіційного з'ясування всіх обставин у справі в адміністративному судочинстві. [Електронний ресурс]. URL: <http://lib.academy.sumy.ua> (дата звернення 11.11.2017).

81. Круглов О. В. Конституційні принципи права у цивільному судочинстві: межі, значення та доцільність застосування. Юридичний науковий електронний журнал. № 3. 2014. С. 36–39.

82. Кузьменко О. В. Теоретичні засади адміністративного процесу. К. : Атіка, 2005. 352 с.
83. Кузьмишин В. Причини виникнення та шляхи розв'язання проблемних питань, пов'язаних із соціальними спорами. Вісник Вищого адміністративного суду України. 2012. № 1. С. 26–30.
84. Курило В., Панталієнко П. Судовий прецедент у правовій системі України: окремі аспекти практики реалізації. *Visegrad Journal on Human Rights*. С. 100–104. [Електронний ресурс]. URL: (http://vjhr.sk/archive/2016_5/part_1/19.pdf (дата звернення 12.03.2018)).
85. Кучинська О. П., Глущенко С. В. Чи доцільне обмеження права на оскарження рішень суду? Вісник Академії адвокатури України. 2010. № 3(19). С. 137–141.
86. Куйбіда Р. Посібник із написання судових рішень. К.: «Дрім Арт», 2013. 224 с.
87. Ленгер Я. І. Реформування правової системи як засіб підвищення її ефективності: дис ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2007. 205 с.
88. Лист Голови Вищого адміністративного суду України до Президента України. Офіційний веб-сайт Вищого адміністративного суду України. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.vasu.gov.ua/userfiles/file> (дата звернення 21.02.2017).
89. Луць Л. А. Перспективи становлення судового прецеденту як джерела права України. Вісник Центру суддівських студій. 2006. № 6. С. 10–15.
90. Луць Л. А. Прецедент правовий / Л.А. Луць, П.М. Рабінович, Г.Г. Шмельова // Юридична енциклопедія: в 6 т. / за ред. Ю.С. Шемчушенка та ін. К.: «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1998-2004. Т. 5 : П – С. 2003. С. 77.
91. Малишев Б. В. Судовий прецедент у правовій системі Англії (теоретико-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2002. 19 с.

92. Малишев Б. В. Судовий прецедент і стиль юридичного мислення. Проблеми філософії права. 2004. Том II. С. 142–147.
93. Матузов Н. И. Теория государства и права: учебник / Н. И. Матузов, А. В. Малько. М.: Юристъ, 2004. 512 с.
94. Махоуні П. Наскільки «цивільною» є державна служба? Європейський суд з прав людини. Базові матеріали. Застосування практики : збірник матеріалів / уклад. Ю. Зайцев. К.: Український центр правничих студій, 2003. С. 531–546.
95. Международный конкурс среди лучших юридических стартапов – Hill Justice Accelerator. [Електронний ресурс]. URL: <http://bca.education/legal-tech-mezhhdunarodnyj-konkurs> (дата звернення 14.11.2017).
96. Мелехин А. В. Теория государства и права: учебник. М.: Маркет ДС, 2007. 640 с.
97. Мельник Р. С. Система адміністративного права України: монографія. Х.: Вид-во Харківського національного університету внутрішніх справ, 2010. 398 с.
98. Миколенко А. И. Административный процесс и административная ответственность: учеб. Пособие. Х.: Одиссей, 2006. 351 с.
99. Мироненко Є. М. Принцип обов'язковості виконання судових рішень в адміністративному судочинстві України. Сучасний стан та перспективи розвитку адміністративного права та процесу: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Одеса, 10-11 жовтня 2014 р. Одеса: ОДУВС, 2014. С. 133–134.
100. Мироненко Є. О. Принципи верховенства права та законності в адміністративному судочинстві України. Форум права. 2013. № 4. С. 248–252.
101. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р.: [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws> (дата звернення 15.05.2018).

102. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21.12.1965 р. [Електронний ресурс]. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_105 (дата звернення 15.05.2018).

103. Міністерство юстиції України запровадило он-лайн сервіс отримання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. [Електронний ресурс]. URL: <https://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch> (дата звернення 15.05.2018).

104. Мірошниченко А. М. Правові наслідки незаконних адміністративних актів. [Електронний ресурс]. URL: <http://bit.ly/1FQ7iZh> (дата звернення 04.03.2018).

105. Мірошниченко А. М. Чи потрібний Закон України «Про нормативно-правові акти»? Форум права. 2009. № 1. С. 362–372.

106. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України: у 2 т. Т. 1 / за заг. ред. В. К. Матвейчука), вид. 2-е, змін. та доп. К.: Алерта; КНТ, 2008. 787 с.

107. Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / за заг. ред. О. М. Пасенюка. К.: Юрінком Інтер, 2009. 704 с.

108. Нормативно-правові акти. Інструкція з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1404> (дата звернення 14.04.2018).

109. Обзор судебной практики Европейского суда по правам человека: роль прокурора при рассмотрении дел, не относящихся к сфере уголовного права. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.echr.coe.int/Documents/Research> (дата звернення 26.06.2018).

110. Овчаренко О. М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації: монографія. Х.: Право, 2008. 304 с.

111. Огляд даних про стан здійснення правосуддя у 2017 році. [Електронний ресурс]. URL: http://court.gov.ua/sudova_statystyka (дата звернення 24.05.2018).

112. Оніщенко Н. М. Принцип законності: природа та сутність в умовах демократичних змін. Віче. 2012. № 12. С. 2–4.
113. Оніщенко Н. М. Проблеми ефективності законодавства та сучасний розвиток. Віче. 2007. № 12. С. 3–6.
114. Остафійчук Л. А. Юридична відповідальність за неповагу до суду: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Одеса, 2015. 230 с.
115. Панов М. І. Точність правових норм як необхідна умова якості право творення. Юридична техніка: доктринальні основи та проблеми викладання: тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичної конференції, 30 вересня – 1 жовтня 2015 р. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2015. С. 12–14.
116. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології: монографія. К.: Юридична думка, 2008. 336 с.
117. Писаренко Г. М. Судові рішення в адміністративних справах: поняття, види, особливості ухвалення. Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць / за ред. С.В. Ківалова. Вип. 62. О.: Юридична література, 2011. С. 43–51.
118. Підвальна М. З. Місце принципу верховенства права в системі принципів адміністративного судочинства. Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез міжнародної наукової конференції «Восьмі осінні юридичні читання», 13-14 листопада 2009 р. Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2009. Ч. 3. С. 481–483.
119. Петков С. В. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення. 2017. [Електронний ресурс]. URL: <http://jurkniga.com.ua/catalog/i/288-naukovo-praktichniy> (дата звернення 26.06.2018).
120. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 26.06.2018).
121. Поняття «безсторонній і незалежний суд» в сенсі параграфу 1 статті 6 Конвенції про захист прав і основних свобод людини. [Електронний ресурс]. URL: <http://sc.gov.ua/uploads/tinymce/files> (дата звернення 15.04.2018).

122. Попов Ю. Ю. Прецедентне право у контексті загальнообов'язковості судових рішень та українські перспективи. Форум права. 2010. № 3. С. 351–363.

123. Постанова Окружного адміністративного суду міста Києва у справі № 826/18750/14 від 17.01.2015 року. [Електронний ресурс]. URL: www.reyestr.court.gov.ua/Review/1297 (дата звернення 14.04.2018).

124. Постанова Козельщинського районного суду № 3-1013/2010 від 15.12.2010. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/12974689> (дата звернення 14.04.2018).

125. Постанова Славутського міськрайонного суду у справі № 2214/315/2012 від 06.02.2012. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28389164> (дата звернення 14.04.2018).

126. Постанова Ужгородського міськрайонного суду у справі № 308/1245/13-п від 20.02.2013. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29449001> (дата звернення 14.04.2018).

127. Постанова Київського апеляційного адміністративного суду у справі № 826/15308/13 від 18.03.2014. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37751292> (дата звернення 14.04.2018).

128. Постанова Верховного Суду України від 19.05.2015 № 667/4594/14-а у справі за позовом управління Пенсійного фонду в м. Херсоні до відділу державної виконавчої служби Комсомольського районного управління юстиції у м.Херсоні про визнання дій протиправними, скасування постанови про накладення штрафу. [Електронний ресурс]. URL: <http://zib.com.ua/ua/117274->
<http://zib.com.ua/ua/117274-verhovniy> (дата звернення 14.04.2018).

129. Постанова Вищого адміністративного суду України від 30 серпня 2016 р. № 826/22028/15. Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/60223298> (дата звернення 14.04.2018).

130. Постанова Львівського апеляційного адміністративного суду від 02 квітня 2009 р. № 22-а-6408/9104. Єдиний державний реєстр судових рішень.

[Електронний ресурс]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/3497339> (дата звернення 14.04.2018).

131. Постанова Львівського апеляційного адміністративного суду від 10 грудня 2009 р. № 10414/09/9104. Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/7263786> (дата звернення 14.04.2018).

132. Постанова окружного адміністративного суду міста Києва від 03 листопада 2015 р. № 826/9907/15. Єдиний державний реєстр судових рішень. [Електронний ресурс]. URL: <http://search.ligazakon.ua> (дата звернення 14.04.2018).

133. Пошва Б. М. Судовий прецедент: проблеми запровадження в Україні. Інформаційний сервер Верховного суду України. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients> (дата звернення 14.04.2018).

134. Права та обов'язки державних виконавців. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.krjust.gov.ua/news> (дата звернення 24.03.2018).

135. Правові аспекти запровадження інституту приватних виконавців в Україні / Сайко Л. Ю., Ляшенко В. В. Сумський державний університет «Young Scientist». 2015. № 5(20) Part 3. [Електронний ресурс]. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/5/100.pdf> (дата звернення 24.05.2018).

136. Правова система «МЕГА-Прецедент». [Електронний ресурс]. URL: <http://www.nau.ua/index.php?page=prod&prod=precedent> (дата звернення 13.12.2017).

137. Про введення мораторію на примусову реалізацію майна: Закон України від 29.11.2001 № 2864-III. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2864-14> (дата звернення 15.03.2018).

138. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення 05.05.2018).

139. Про Виконання рішень Європейського суду з прав людини: резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи 1787 (2011) від 26 січня 2011 р.

[Електронний ресурс]. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz> (дата звернення 05.05.2018).

140. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення 13.04.2018).

141. Про відновлення довіри до судової влади в Україні: Закон України від 08.04.2014 № 1188-VII. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1188-18> (дата звернення 12.03.2018).

142. Про внесення змін та доповнень до Кодексу адміністративного судочинства України та Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (щодо вдосконалення адміністративного судочинства). [Електронний ресурс]. URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu> (дата звернення 12.03.2018).

143. Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України (відносно судової реформи). Проект закону, порівняльна таблиця. [Електронний ресурс]. URL: <http://oask.gov.ua/sites/default/files/KAC0311201.pdf> (дата звернення 16.04.2018).

144. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень: Закон України від 05.06.2012 № 4901-VI. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4901-17> (дата звернення 12.02.2018).

145. Про державний бюджет України на 2018 рік: Закон України від 07.12.2017 № 2246-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2246-19> (дата звернення 13.05.2018).

146. Про День працівника державної виконавчої служби: указ Президента України від 22.07.2009 № 569/2009. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/ru/569/2009> (дата звернення 28.05.2018).

147. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення 23.06.2018).

148. Про затвердження інструкції з організації примусового виконання рішень: наказ Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5. [Електронний

ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12> (дата звернення 14.03.2018).

149. Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України від 12.02.2015 № 192-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/192-19> (дата звернення 12.07.2018).

150. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова Верховного Суду України від 01 листопада 1996 р. № 9. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96> (дата звернення 30.05.2018).

151. Про затвердження Порядку погашення заборгованості за рішеннями суду, виконання яких гарантується державою: постанова Кабінету Міністрів України від 03.09.2014 № 440. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 14.05.2018).

152. Про затвердження порядку роботи з документами в органах державної виконавчої служби: наказ Міністерства юстиції України від 25.12.2008 № 2274/5. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v2274323-08> (дата звернення 12.02.2018).

153. Про затвердження порядку розпорядження майном, конфіскованим за рішенням суду і переданим органам державної виконавчої служби: постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2002 № 985. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 11.07.2018).

154. Про затвердження Правил комісійної торгівлі непродовольчими товарами: наказ Міністерства зовнішніх економічних зв'язків України від 13.03.1995 № 37. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0079-95> (дата звернення 25.06.2018).

155. Про затвердження Типового положення про управління державної виконавчої служби головних територіальних управлінь юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі, Типового положення про відділ державної виконавчої служби головних територіальних управлінь юстиції Міністерства юстиції України в

Автономній Республіці Крим, в областях, містах Києві та Севастополі: наказ Міністерства юстиції України від 20.04.2016 № 1183/5. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0617-16> (дата звернення 21.03.2018).

156. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 № 898-IV. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/898-15> (дата звернення 21.03.2018).

157. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22 травня 2003 р. № 852-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 36. Ст. 276.

158. Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті: Закон України від 03.06.2014 № 1304-VII. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1304-18> (дата звернення 14.06.2018).

159. Про огляд практики розгляду справ, які виникають зі спорів у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 18 вересня 2015 р. № 20. Офіційний веб-сайт Вищого адміністративного суду України. [Електронний ресурс]. URL: http://www.vasu.gov.ua/plenum/post_plenum (дата звернення 26.04.2017).

160. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1403-19> (дата звернення 14.02.2018).

161. Про очищення влади: Закон України від 16.09.2014 № 1682-VII. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1682-18> (дата звернення 24.06.2018).

162. Про Порядок обліку, зберігання, оцінки вилученого митницями ДФС майна щодо якого винесено рішення суду про конфіскацію, передачі цього майна органам державної виконавчої служби і розпорядження ним: постанова Кабінету Міністрів України від 26.12.2001 № 1724. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 11.02.2018).

163. Про порядок обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним: постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.1998 № 1340. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 11.02.2018).

164. Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини 1950 р., Першого протоколу і протоколів № № 2, 7, 7, 11 до Конвенції Закону України. [Електронний ресурс]. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_479 (дата звернення 26.04.2018).

165. Про судові рішення в адміністративній справі: постанова Пленуму Вищого Адміністративного суду України від 20.05.2013 № 7. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.vasu.gov.ua/plenum/post> (дата звернення 14.06.2018).

166. Про стан здійснення правосуддя адміністративними судами у першому півріччі 2016 року: Пленум Вищого адміністративного суду України від 29 вересня 2016 р. № 9. Офіційний веб-сайт Вищого адміністративного суду України. [Електронний ресурс]. URL: http://www.vasu.gov.ua/plenum/post_plenum (дата звернення 18.02.2018).

167. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws> (дата звернення 11.08.2018).

168. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: указ Президента України від 20.05.2015 № 276/2015. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.vasu.gov.ua> (дата звернення 25.06.2018).

169. Про узагальнення практики вирішення адміністративними судами спорів, які виникають у зв'язку з виконанням рішень суду про стягнення коштів, боржником за якими є державний орган або державна установа, підприємство, організація: постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 29.09.2016 № 13. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws> (дата звернення 15.04.2018).

170. Процик А. Я. Суд не може і не повинен дозволяти учасникам процесу виявляти неповагу до нього. Закон і бізнес. 2011. № 31. С. 1–12.
171. Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи 1787 (2011) від 26.01.2011. [Електронний ресурс]. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz/docs> (дата звернення 26.03.2018).
172. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Кунашко проти Росії» (Заява №36337/03) від 17.12.2009 р. [Електронний ресурс]. URL: <http://european-court.ru/uploads> (дата звернення 14.04.2018).
173. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Антонюк проти України» (Заява № 17022/02) від 11.12.2008 р. [Електронний ресурс]. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_495 (дата звернення 12.05.2018).
174. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Михайлюк та Петров проти України» (Mikhaulyuk and Petrov v. Ukraine) від 10.12.2009 (заява № 11932/02). [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 26.01.2018).
175. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Полторацький проти України» (Poltoratskiy v. Ukraine) від 29.04.2003 (заява № 38812/97). [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 23.03.2018).
176. Рішення Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 26 березня 2018 року у справі №235/5008/17. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua> (дата звернення 23.03.2018).
177. Рішення Конституційного суду України від 02 листопада 2004 р. № 15-рп/2004 по справі №1-33/2004 (справа про призначення судом більш м'якого покарання). Офіційний вісник України. 2004. № 45. Ст. 2975.
178. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Христов проти України» (Khristov v. Ukraine, заява № 24465/04. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 25.05.2018).

179. Реквізити для сплати судового збору, формування квитанції або онлайн сплат. Офіційний веб-портал Судової влади України. [Електронний ресурс]. URL: <http://court.gov.ua/sudytax> (дата звернення 26.04.2018).

180. Рекцигель Ш. Немецкий опыт о недопустимости обратной силы решений высших судебных органов ФРГ, ухудшающих положение налогоплательщика. Налоговое право в решениях Конституционного Суда РФ 2007 года: материалы V Международной научно-практической конференции, 11-12 апреля 2008 г. М.: Волтер Клувер, 2009. С. 109–118.

181. Роз'яснення Вищого арбітражного суду України Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з відшкодуванням шкоди від 01.04.1994 № 02-5/215. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення 23.03.2018).

182. Романов А. К. Правовая система Англии. 2-е изд. испр. М.: Дело, 2002. 344 с.

183. Русенко І. Я. Проблеми практичного застосування юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду. Міжнародна науково-практична інтернет-конференція за різними юридичними напрямками. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua> (дата звернення 15.02.2018).

184. Рухтин С. А. Ответственность за неуважение к суду и эффективное правосудие – основные элементы государственной политики противодействия коррупции, 2009. С. 104–109.

185. Сайт Верховного суду України. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu> (дата звернення 14.01.2018).

186. Сайт «Доступ до правди» – сервіс запитів щодо публічної інформації. [Електронний ресурс]. URL: <https://dostup.pravda.com.ua> (дата звернення 14.01.2018).

187. Сайт «VERDICTUM» – система аналізу судових рішень. [Електронний ресурс]. URL: <http://verdictum.ua> (дата звернення 14.01.2018).

188. Сайт «iGov» – портал державних послуг. [Електронний ресурс]. URL: <https://igov.org.ua> (дата звернення 14.01.2018).

189. Серьогін С. Державна служба: підручник. Т.1. Київ-Одеса, 2012. 372 с.
190. Світличний О. П. Про розмежування адміністративної відповідальності посадових та службових осіб у сфері земельних правовідносин. Право України. 2010. № 3. С. 204–209.
191. Серeda В. В. Дисциплінарна відповідальність: поняття, принципи та види. Університетські наукові записки. 2014, № 1 (49). С. 18–25.
192. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Х.: Консум, 2001. 656 с.
193. Скоріков В. Види відповідальності державних службовців. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo> (дата звернення 12.04.2018).
194. Справа «Бурмиш та інші проти України» – скарги на невиконання або несвоєчасне виконання рішень українських судів будуть безпосередньо до КМ Ради Європи (Стаття 6, 13, стаття 1 Протоколу 1 Конвенції, Заяви №46852/13 та інші). [Електронний ресурс]. URL: <http://protokol.com.ua/ua/burmich> (дата звернення 15.05.2018).
195. Справа №235/5008/17 Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 26 березня 2018 року. [Електронний ресурс]. URL: <https://dostup.pravda.com.ua> (дата звернення 15.05.2018).
196. Старілов Ю. Н. Курс общего административного права: в 3 т. – Т. 1: История. Наука. Предмет. Нормы. Субъекты. М.: Норма, 2002. 728 с.
197. Статистичний збірник «Загальні показники стану здійснення судочинства в Україні у I півріччі та упродовж 9 місяців 2017 року» Сайт Верховного суду України. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.scourt.gov.ua> (дата звернення 25.05.2018).
198. Стецик Н. В. Судова правотворчість: загальнотеоретична характеристика. Часопис Академії адвокатури України. 2010. Т. 3. № 3 (8). С. 1–6.

199. Судова практика. Офіційний веб-сайт Вищого адміністративного суду України. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.vasu.gov.ua/sudovapraktika> (дата звернення 14.05.2018).

200. Судова реформа. Розділ 7. Реорганізація системи виконання судових рішень та підвищення ефективності виконавчого провадження. [Електронний ресурс]. URL: <http://jrc.org.ua/strategies/7> (дата звернення 22.01.2018).

201. Султанов А. Р. Проблемы исполнения решений Конституционного Суда РФ. Журнал российского права. 2009. № 9. С. 65–74.

202. Тимченко Г. П. Способи та процесуальні форми захисту цивільних прав: автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків. 2002. 22 с.

203. Тимощук О. В. «Неповага до суду – в законі». Юридичний вісник 2011. № 28. С.7.

204. Тихий В. Дія рішень Конституційного Суду України в часі. Вісник Конституційного Суду України. 2001. № 5. С. 51–53.

205. Тихомиров Ю. А. Курс административного права и процесса. М.: Оринформцентр, 1998. 798 с.

206. Труш М. Вимоги до судового рішення в адміністративній справі. Вісник Львівського університету. Серія: «Юридична». 2013. Вип. 58. С. 170–175.

207. Туманов В. А. Европейский суд по правам человека. Очерк организации и деятельности. М.: Норма, 2001. 304 с.

208. Узагальнення судової практики розгляду і вирішення адміністративними судами спорів, що виникають у зв'язку з виконанням рішень суду про стягнення коштів, боржником за якими є державний орган або державна установа, підприємство, організація. [Електронний ресурс]. URL: <http://zaas.gov.ua/sudova-statystyka-ta-analika/uzahalnennia> (дата звернення 21.02.2018).

209. Указ Президента України від 22.07.2009 № 569/2009 «Про День працівника державної виконавчої служби». [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/ru/569/2009> (дата звернення 11.12.2017).

210. Щодо надання офіційних роз'яснень законодавства, листи №№ 22-48-548. Мін'юст України. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0548323-06> (дата звернення 22.04.2018).

211. Юзевич В. М. Судова влада в Україні. Суд і правосуддя. / В.М. Юзевич, Н.О. Микитенко. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2012. Вип. 9. С. 271–274.

212. Юридична аргументація. Логічні дослідження: монографія / О.М. Юркевич, В.Д. Титов, С.В. Куцепал та ін.; за заг. ред. О.М. Юркевича. Х., 2012. 211 с.

213. Якобсон і Скарбі проти Швеції (Jacobsson and Skärby v. Sweden): рішення Європейського суду з прав людини від 28 червня 1992 р. серія А № 180 А і В. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.echr.coe.int/Pages/home> (дата звернення 24.04.2018).

214. Якимчук С. О. Виконання судових рішень як частина судового розгляду: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2015. С. 9.

Наукове видання

Українською мовою

Мороз Віта Петрівна

МЕХАНІЗМ ЗАСТОСУВАННЯ
АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА НЕВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Монографія

Видання друкується в авторській редакції

Відповідальний редактор Біла К.О.

Технічний редактор Олексенко Н.С.

Підп. До друку 15.03.21 Формат 60=84
Гарнітура – Times. Папір офсетний. Спосіб друку – плоский.
Ум. Друк. Аркуш 7,85. Тираж 50 пр. зам № 0321-03/2.

Видавець та виготовлювач СПД Біла К.О.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3618 від 06.11.09

надруковано на поліграфічній базі видавця Білої К.О.
Україна, 49000, м.Дніпро, пр. Д.Яворницького, 111, оф.2

+380672100256
www.impact.dp.ua